

Liite 1

VARSINAISET EDUSTAJAT

Helsingin piiri

Ahlfors Bo
Aittokoski Ulla
Asunmaa Martti
Bergholm Jorma
Burman Pauli
Förars Per-Erik
Haatainen Tuula
Hurri Merja
Hämäläinen Niilo
Kalima Kai
Korpinen Pekka
Kuutschin Pekka
Laurila Aarne
Mansikka Matti
Morri Pekka
Nurminen Anja
Palomäki Lahja
Piimies Kari
Runko Ylermi
Salo Arvo
Sovala Anni
Söderqvist Leo
Tuomioja Erkki
Vehviläinen Sirkka-Liisa
Viinikka Antti
Väyrynen Raimo

Uudenmaan piiri

Aaltonen Aimo
Ahlroth Bengt
Eskelinen Juha
Flinckman Aimo
Hakanen Urpo
Heinonen Ossi
Heinänen Ilkka
Hellberg Klaus
Hertell Anna-Liisa
Häggman Patrick
Hämäläinen Kalevi
Ikonen Hannu
Jokinen Jorma

Jokinen Kauko
Järvinen Aarno
Järvinen Kimmo
Järvinen Pentti
Jääskeläinen Sirkka-Liisa
Kautto Tarja
Keskinen Risto
Kiljunen Kimmo
Lackman Veikko
Laitila Eeva
Lehtonen Raimo
Liimatainen Markku
Lindroos Aura
Luhtanen Leena
Mahkonen Seppo
Maikkula Teppo
Mäkinen Juha
Niinikoski Risto
Nokelainen Uuno
Penttilä Hannu
Pirttijärvi Timo
Polso Arto
Rantala Alpo
Rokka Sinikka
Sieranta Jouni
Tuomola Ari
Viro Maila
Virtanen Matti
Vuohula Eero
Westerlund Seppo
Öhman Ritva

Varsinais-Suomen piiri

Allen Antti
Haapala Kalevi
Havin Martti
Heinonen Esko
Hulmi Antti
Jalonen Keijo

Kallio-Soukainen Matti
Karelius Matti
Kauppila Jorma
Kivikoski Matti
Koikkalainen Leena
Kärppä Unto
Lahoniitty Armas
Lehti Ismo
Lehto Terho
Leino Aulis
Näätä Heikki
Paassilta Simo
Rosenlöf Jarmo
Ruohonen Eino
Saari Rauno
Sarastie Reijo
Savolainen Anja
Suovanen Jukka
Tammero Jouko
Toivonen Antti

Satakunnan piiri

Aronen Pirjo
Asumalahti Seppo
Eräpuro Pentti
Forsten Pentti
Haapanen Elisa
Hahlman Aino
Havu Heikki
Jokimäki Toivo
Jylhäsaari Heikki
Järvinen Annikki
Laakso Antti
Laapas Olli
Laine Eero
Lehtinen Reijo
Leppänen Simo
Lindroos Seppo
Mattiila Hilikka
Mäkinen Jouko
Nieminen Seija
Nummela Juha
Raita-Aho Voitto
Rantala Kari

Saarinen Väinö
Salmi Ahti
Soljavaara Jorma
Tarkkanen Seppo
Vanne Pauli
Wahlman Esa J.

Etelä-Hämeen piiri

Allen Eino
Auvinen Pentti
Hannula Isto
Heino Antti
Honkanen Aimo
Hyytiäinen Raimo
Jokela Veikko
Jylhä Veikko
Järvinen Raimo
Kauranen Aarne
Koskue Taito
Kostensalo Anneli
Kuhanen Eero
Lahtinen Kalevi
Laurila Irma
Lintunen Pertti
Lipsanen Pirkko
Mutanen Pekka
Mäensivu Matti
Niemi Raija
Pesonen Pentti
Puintila Timo
Rekola Juhani
Salmijärvi Sirkka-Liisa
Silvennoinen Arja
Tiira Jussi
Valjakka Lilja
Vuorinen Olli
Vuorinen Sylvi

Pohjois-Hämeen piiri

Anttila Sirkka-Liisa
Anttila Yrjö
Eskonen Lasse
Haapaniemi Liisa
Halme Vilho
Kivipuro Kirsti
Koivisto Risto
Koivula Arja
Kuurila Antti
Lehtimäki Reijo
Leponiemi Raija
Leppänen Väinö
Lähteinen Marketta
Niemi Jussi
Nieminen Pentti
Norojärvi Tenho
Ojala Arja
Oksa Pirkko
Oksanen Arvo
Rannikko Esa
Rimpelä Ulla
Salminen Seppo
Santala Heli
Sipilä Arvo
Suonio Kaarina
Sänkiaho Risto
Uusitalo Orvokki
Viitanen Marianne

Kymen piiri

Ainoa Anna-Maija
Anttila Antero
Ekola Martti
Haimila Heikki
Halme Veikko
Halttunen Ritva
Hankaa Lasse
Hanski Maili
Herranen Ritva
Jantunen Lauri
Järvenkylä Vilho
Kilpeläinen Pirjo
Kinnunen Teuvo
Kokkonen Raimo

Komi Pentti
Korpelainen Niina
Koski Valto
Kotola Sirkka
Kuisma Terttu
Kujala Markku
Kuosmanen Toivo
Kurki Seppo
Lahtinen Anna-Liisa
Lehtinen Esa
Luukkanen Heikki
Miettinen Pirjo
Mutikainen Seppo
Myyryläinen Hannu
Mäki Timo
Mönkäre Arja
Nikki Eino
Paalanen Raimo
Pekkonen Mikko
Peltola Oiva
Penttilä Eero
Seppälä Vappu
Simonen Olavi
Söderström Ari
Tanninen Heikki
Terävä Ossi
Toikka Timo
Tuukkanen Antero

Mikkelin piiri

Haverinen Arto
Hämäläinen Pekka
Jokinen Seppo
Kalso Matti
Karvinen Kaija
Kutvonen Veikko
Leskinen erkki
Lindgren Eino
Mähönen Raimo
Parviainen Arvi
Parviainen Reino
Pöyry Anja
Silvan Taisto
Tabell Veikko
Viitamies likka

Kuopion piiri

Airas Rauno
Hiltunen Tapio
Hyvärinen Pertti
Jämsen Aune
Kuokkanen Veijo
Monthan Aaro
Peiponen Irma
Repo Leena
Rytönen Esa
Tikkanen Ensio
Tuovinen Martti

Pohjois-Karjalan piiri

Gröhn Matti
Hirvonen Eero
Holopainen Raimo
Honkanen Oiva
Hyvärinen Yrjö
Hämäläinen Juha
Kauppinen Jouko
Keinänen Osmo
Kärki Simeon
Lementtinen Reijo
Muikku Ossi
Piitulainen Aili
Pikkarainen Jorma
Sinkkonen Lauri
Tomi Heimo
Turunen Arvo
Tölli Reino
Vuorenpää Seija
Väänänen Saara

Keski-Suomen piiri

Blom Jari
Front Fanni
Hamina Reijo
Haro Eino
Immonen Raija
Karppinen Mikko
Knuuttila Pertti
Kylmänen Hannu

Käpylä Pirjo
Laitinen Reijo
Leikas Raimo
Leivo Lea
Mantila Mirja
Oksa Anja
Olin Kalevi
Piitulainen Maija
Puttonen Ahti
Pänkäläinen Erkki
Salmelin Simo
Salonen Anna-Liisa
Suomalainen Viljo
Toikkanen Jorma
Viljamaa Marja-Leena
Virtanen Alvar

Vaasan piiri

Hyvönen Juhani
Kaitola Veikko
Kannelmaa Matti
Kivelä Tauno
Kuusikko Erkki
Mäkynen Mikko
Niittymäki Pentti
Olli Jaakko
Raudasoja Juhani
Riihimäki Tuomo
Saari Marja-Leena
Sarja Tauno
Siirtola Jouko
Sipilä Veikko
Tuorila Valto
Tynjälä Toive

Oulun piiri

Aittakumpu Marjatta
Alanko Antti
Huotari Tauno
Karjalainen Tapio
Kemi Ulla
Kymäläinen Juhani
Moilanen Pekka
Mällinen Juhani

Niskavaara Risto
Näätsaari Sirkku
Pernu Teuvo
Taivalkoski Viljo
Turkka Martti
Väisänen Lauri

Lapin piiri

Aalto Juhani
Hyvönen Eila
Knuuti Heikki
Lehtimäki Raija
Liikavainio Tuomo
Miilumäki Pirjo
Nykänen Lauri
Paksuniemi Sulo

Edustajamuutokset

Fjäder Uolevi
Nurmela Heikki
Salonen Pekka
Fröberg Robin
Mönkäre Tauno
Leivo Kirsti

Saksi Kalevi
Ulkuniemi Uuno

Ruotsalainen Työväenliitto

Backlund Nils
Björkman Ella
Hellman Rauno
Lunden Tarmo
Nurmi Kaj
Nylund Sven-Erik
Portin Peter
Saarinen Olavi
Sjöberg Stefan
Sjögren Nils
Spring Torsten
Tamminen Raimo

Uusimaa
Pohjois-Häme
Pohjois-Häme
Ruotsalainen Työväenliitto
Kymi
Varsinais-Suomi

Liite 2

PUHE- JA ESITYSOIKEUTETUT

Puoluetoimikunta

Aaltonen Markus	Nieminen Maija-Liisa
Ahde Matti	Ojala Esko J.
Alen Kalevi	Paasio Pertti
Bärlund Kaj	Puhakka Matti
Heinonen Arpo	Ranta Jussi
Hämäläinen Tuulikki	Rantanen Jarmo
Järvi Maija-Liisa	Sahi Pentti
Kaukovaara Uolevi	Sorsa Kalevi
Liikanen Erkki	Työläjärv Pirkko
Lundh Per-Erik	
SNK	Kivenmaa Auli
NKK	Saarinen Tuomo
Sos.dem. Naiset	Jaakonsaari Liisa
tilintarkastajien pj.	Lavonsalo Ilmari

Liite 3

LÄSNÄOLO- JA PUHEOIKEUTETUT

Puolueneuvoston puheenjohtajat

Tuominen Risto	Vainiola Erkki-Eino
Prusti Riitta	Nieminen Eila
Kortelainen Kari	Tuomi-Koskelin Terttu
	Riipinen Markku
	Mäkelä Uljas
Puolueneuvoston jäsenet	Ruotsalainen Pekka
	Surakka Eila
Mattila Antti	Korpioja Reino
Heikkinen Sinikka	Ojakangas Anna
Meriläinen Anna-Liisa	Vatanen Erkki
Rantamäki Esko	Granfors Thor
Leskinen Antti	Urpilainen Kari
Ojala Reino	Vuoristo Raimo
Leppälä Anna-Kaarina	Vähänäkki Matti
Kaistinen Aulis	

Eduskuntaryhmä

Ahonen Risto
Ajo Aimo
Ala-Kapee Pirjo
Alho Arja
Backman Jouni
Björklund Ilkka-Christian
Elo Mikko
Gustafsson Jukka
Hacklin Iiris
Hietala Pertti
Hurskainen-Leppänen Sinikka
Joenpalo Ilkka
Järvinen-Kanerva Riitta
Kalliomäki Antti
Kärkinen Seija
Kekkonen Antero
Knuuttila Sakari
Lahti-Nuuttila Pentti
Lapiolahti Arto

Lindroos Reijo
Luttinen Matti
Metsämäki Lauri
Myller Riitta
Mönkäre Sinikka
Nyby Mats
Paakkinen Saara-Maria
Paasilinna Reino
Paavilainen Tuula
Pohjola Markku
Puisto Virpa
Rajamäki Kari
Rantanen Jorma
Rinne Heikki
Roos Jukka
Roos Timo
Saarinen Matti
Savolainen Lea
Skinnari Jouko
Tykkyläinen Marja-Liisa
Törnqvist Kerttu

Hallitusryhmä

Piipari Anna-Liisa
Louekoski Matti
Halonen Tarja

Puoluetöimiston valtuutetut toimitsijat

Ihalainen Maunu
Vestlund Jorma
Kangas Lauri
Harpf Tuomas
Sivonen Lauri

Piiritöimikuntien edustajat

Lipponen Paavo	Helsinki
Paakkinen Pertti	Uusimaa
Grönlund Ritva	Varsinais-Suomi
Koskinen Antti	Satakunta
Kokkonen Raimo	Kymi
Kärkkäinen Leo	Mikkeli
Kukkonen Seppo	Pohjois-Karjala

Peltola Raimo
Tyni Seppo
Simpanen Salme
Lampi Tauno
Wallenius Kaj

Keski-Suomi
Vaasa
Oulu
Lappi
Ruotsalainen Työvaenliitto

Piirisihteerit

Häsä Esko
Jääskeläinen Markku J.
Kero Ilkka
Kallio Tauno
Turunen Raimo
Myllymäki Pentti
Roininen Ossi
Lyytikäinen Voitto
Hoffren Eero
Mikkonen Matti
Virtanen Reijo
Heikkilä Aarne
Kainulainen Markku
Nordström Seppo
Ehrsten Leif

Helsinki
Uusimaa
Varsinais-Suomi
Satakunta
Etelä-Häme
Pohjois-Häme
Kymi
Mikkeli
Kuopio
Pohjois-Karjala
Keski-Suomi
Vaasa
Oulu
Lappi
Ruotsalainen Työvaenliitto

Puoluelehdet

Salonen Seppo-Heikki
Vehkasalo Jukka
Iivonen Rauno
Luokkala Paavo
Manninen Iisakki
Kivioja Pekka
Vuorenrinne Antti
Massinen Aimo
Turkki Ulla
Aro Juhani
Lahikainen Markku
Hirvonen Kauko
Helsing Alf-Erik
Takala Pauli

Suomen Sosialidemokraatti
Eteenpäin
Hämeen Kansa
Kansan lehti
Pohjanmaan Kansa
Pohjois-Karjala
Pohjolan Työ
Turunen Päivälehti
Uusi Aika
Valpas
Vapaus
Vastin
Arbetsblad
TST

Suomen Sosialidemokraattisen Opiskelijanuorison Keskusliitto

Latva-Karjanmaa Raija

Nurminen Pekka

Kunniajäsenet

Eskola Aili

Haapanen Eino

Haapasalo Kalervo

Helle Veikko

Hokkanen Toivo

Kivi Visa

Koikkalainen Johannes

Koivisto Ida

Koivisto Lauri

Koponen Kalle

Lepistö Matti

Leppäranta Lauri

Lindlom Olavi

Logren Toivo

Metsäranta Toimi

Monola Veikko

Oksanen Onni

Pantakoski Teodor

Pekkanen Arvi

Pekkanen August

Pohjanhovi Arvo

Raatikainen Uuno

Rantanen Vilho

Saarinen Kaino

Sandelin Waldemar

Siukkola Veikko

Sohkanen Viljo

Sundman Bruno

Virtanen Viljo

Vuorinen Eero

Väyrynen Vilho

Uudet kunniajäsenet

Flinck Anni

Halava Helinä

Honkanen Eino

Kalavainen Meeri

Kilpiö Valo

Koivisto Aarne

Kulokari Aino

Linjamfiki Osmo

Metsäranta Aili

Nevalainen Valde

Oksanen Eero

Palonen Holger

Roinila Erkki

Turunen Varma K.

Vierimaa Lauri

Värn Kerttu

Äkerman Helge

Järjestöjen ja toimikuntien edustajat

Heino Harri	Krist. Sd:n Liitto ry.
Hurri Olavi	Nuorten Puolesta Kl.
Ihalainen Lauri	SAK:n sd-ryhmä
Kantola Raimo	SAK:n sd-ryhmä
Kärkinen Anssi	Peruspankki Oy
Katajainen Onni	Kansa-Yhtiöt
Katajisto Mikko	Kultareuna ry.
Koskinen Tapio	Are-mainos Oy
Kousa Rauno	Työväen Kuntoliitto ry.
Kuusela Jaakko	KSR
Lehtinen Raimo	AKAVA
Lehtinen Veli	Osuuskunta Eka
Piipari Eero	Rakennuskunta Haka
Pikkusaari Jussi	TSL ry.
Railo Raimo	TUL
Rantala Eero	Eka-Yhtymä
Reini Jorma	STTK
Reinivaara Alpo	STM
Setälä Reijo	Op Yhteistuki
Sundqvist Ulf	STS-pankki
Uosukainen Risto	Kansanvalta
Viinanen Pertti	SAK
Vuorinen Erkki	T-lehdistö Oy
Vuorinen Raimo	Vakuutusyhtiö Turva

Kutsutut

Tainio Risto	Raatikainen Kaisa
Voutilainen Uki	Äberg Martti
Söderman Jacob	Luja-Penttilä Sinikka
Kangasniemi Mauno	Penttilä Sulo
Koskivirta Kalevi	Lindblom Seppo
Lehti Lasse	Taipale Vappu
Laine Jermu	Halminen Seppo
Laine Terttu	Kairamo Aimo
Raatikainen Erkki	

Ulkomaiset kutsuvieraat

Kreisky Bruno	Itävalta
Carlsson Ingvar	Ruotsi/SAP
Koschnik Hans	SLT/SDP
Toresson Bo	Ruotsi/SAP
Damberg Nils-Gösta	Ruotsi/SAP
Wall Björn	SAP
Svensson Lennart	Ruotsi/SAP
Lundgren Stig	Ruotsi/SAP
Ericson Sture	Ruotsi/SAP
Olsson Bengt	Pohjoism. Neuvosto
Parra Carlos	Chile
Väänänen Pentti	SI
Veron Luc	Ranska/PS
Christensen Steen	Tanska/S
Jagland Thorbjörn	Norja/DNA
Bjerke Siri	Norja/DNA
Blecha Karl	Itävalta/SPÖ
Kinsella Tony	Irlanti/Labour
Tuominen Pekka	Ahvenanmaa
Zhilin Juri	NKP
Hussein Mohamed	ANC
Sidati Mohamed	Polisario
Noureddine Aomar Ahmed	Polisario
Halevi Ilem	PLO
al-Wazir Zuheir	PLO
Williams Frieda Nela	SWAPO

Liite 4

**LÄSNÄOLO-OIKEUTETUT
Kokouksen sihteerit**

Kouri Matti
Gröndahl Erkki
Heikura Pirkko
Lahti Viveca

Valiokuntien asiantuntijat

Aarnio Aulis
Helander Elisabeth
Hynynen Pertti
Oksanen Heikki
Puoskari Pentti
Rosas Allan
Parmanne Pertti
Hassinen Seppo
Laxen Marianne
Sailas Raimo
Puro Kari

Valiokuntien sihteerit

Laitinen Kari
Pitkänen Arja
Ruotsalainen Pekka
Warto Rauli
Ahonen Kari T.
Parmanne Paula

Poliittiset sihteerit

Paavola Maire
Kantola Tarja

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue — Finlands Socialdemokratiska Parti r.p:n varsinainen XXXIV puoluekokous

ESITYSLISTA

1. Kokouksen avaus
toimittaa puolueen puheenjohtaja Kalevi Sorsa
2. Kokouksen laillisuuden ja päätösvaltaisuuden toteaminen
Koollekutsumistavan laillisuuden toteaminen
Edustajavaltakirjain hyväksyminen, nimenhuuto ja kokouksen päätösvaltaisuuden toteaminen
3. Läsnäolo-oikeuden myöntäminen tiedotusvälineiden edustajille
4. Kokouksen esityslistan hyväksyminen
5. Kokouksen puheenjohtajain vaali
6. Kokouksen sihteerien vaali
7. Kokouksen ääntenlaskijain vaali
8. Kokouksen pöytäkirjan tarkistajain vaali
9. Kokouksen järjestyssäännön hyväksyminen
10. Valiokuntien asettaminen:
Periaateohjelmavaliokunta
Ohjelmavaliokunta I Ohjelmavaliokunta II
Menettelytapavaliokunta
Järjestävä valiokunta
11. Poliittinen tilanne Kalevi Sorsa
12. Asetetaan ehdokkaat Puolueneuvoston puheenjohtajaksi, I ja II varapuheenjohtajaksi sekä puolueeneuvoston muiksi jäseniksi
Puoluetoimikunnan puheenjohtajaksi, I ja II varapuheenjohtajaksi, puoluesihteeriksi, ruotsinkielisten puoluejärjestöjen edustajaksi sekä puoluetoimikunnan muiksi jäseniksi ja varajäseniksi
13. Käsitellään puoluetoimikunnan kertomukset liitteineen vuosilta 1984, 1985 ja 1986

14. Käsitellään puoluetöimikunnan tilikertomukset vuosilta 1984, 1985 ja 1986 sekä tilintarkastajien lausunnot
15. Päätetään tili- ja vastuuvapauden myöntämisestä puoluetöimikunnalle ja puolue-neuvostolle
16. Käsitellään Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän kertomukset vuosilta 1984, 1985 ja 1986
17. Määrätään tilintarkastajain palkkiot sekä puoluekokousedustajaa ja puolue-neuvoston jäsenten päivärahat
18. Valitaan puolue-neuvoston puheenjohtaja, I ja II varapuheenjohtaja sekä puolue-neuvoston muut varsinaiset ja varajäsenet
19. Valitaan puoluetöimikunnan puheenjohtaja, I ja II varapuheenjohtaja, puoluesih-teeri ja ruotsinkielisten järjestöjen edustaja sekä muut puoluetöimikunnan varsinai-set ja varajäsenet
20. Valitaan kolme tilintarkastajaa sekä kaksi varatilintarkastajaa
21. Käsitellään puoluekokousesitykset:(I) Periaateohjelma-aloitteet (esitykset 1—5)
 - (II) Kansainväliset aloitteet (esitykset 6—30)
 - (III) Laki- ja hallintoaloitteet (esitykset 31—57)
 - (IV) Elinkeino- ja energia-aloitteet (esitykset 58—90)
 - (V) Ympäristöaloitteet (esitykset 91—97)
 - (VI) Veroaloitteet (esitykset 98—109)
 - (VII) Asuntoaloitteet (esitykset 110—118)
 - (VIII) Sosiaalipoliittiset aloitteet (esitykset 119—153)
 - (IX) Koulutus- ja kulttuurialoitteet (esitykset 154—168)
 - (X) Työllisyysaloitteet (esitykset 169—173)
 - (XI) Työelämän uudistamisaloitteet (esitykset 174—187)
 - (XII) Kunnallispoliittiset aloitteet (esitykset 188—202)
 - (XIII) Maaseutualoitteet (esitykset 203—210)
 - (XIV) Sääntöaloitteet (esitykset 211—225)
 - (XV) Järjestötoiminta-aloitteet (esitykset 226—242)
 - (XVI) Järjestötalousaloitteet (esitykset 243—261)
 - (XVII) Viestintäaloitteet (esitykset 262—270)
 - (XVIII) Menettelytapa-aloitteet (esitykset 271—284)
22. Uusien kunniajäsenten kutsuminen
23. Ehdokkaan asettaminen tasavallan presidentin vaaliin
24. Päätetään kokouksen julkilausumista
25. Päätetään pöytäkirjan painattamis- ja jakelutavasta
26. Suoritetaan kokouksen päättämistoimet

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.

XXXIV puoluekokous

JÄRJESTYSSÄÄNTÖ

Puheenvuoron pyytäminen

Kaikki puheenvuorot on pyydetävä kirjallisesti kokouksen puheenjohtajalta. Puheenvuorot annetaan siinä järjestyksessä, kuin ne on pyydetty. Antaessaan puheenvuoron puheenjohtaja samalla mainitsee, kenellä on seuraava puheenvuoro.

Sillä, joka antaa selityksen puoluetoimikunnan puolesta, on kuitenkin oikeus saada puheenvuoronsa yleisestä vuorojärjestyksestä riippumatta.

Työjärjestystä koskevia puheenvuoroja voidaan myöntää muusta puheenvuorojärjestyksestä riippumatta.

Puheenvuoron käyttäminen

Puheenvuorot on esitettävä tarkoitukseen varatulta puhujapaikalta, myös kannatuspuheenvuorot. Puhujan on aloitettava puheenvuoronsa sanomalla selvästi mikrofoniin nimensä sekä piirijärjestönsä tai asemansa kokouksessa.

Puheenvuoron käyttäjän on pitäydyttävä käsiteltävänä olevassa asiassa. Jollei puhuja näin tee, puheenjohtajan on kehotettava häntä palaamaan asiaan uhalla, että puheenvuoro voidaan muutoin keskeyttää. Edustaja saa puhua käsiteltävänä olevasta asiasta ainoastaan kerran kussakin keskustelutilaisuudessa. Jos hän haluaa käyttää toisen puheenvuoron, se voidaan antaa hänelle vasta sen jälkeen, kun muut puheenvuorolistalle merkityt edustajat ovat puheenvuoronsa käyttäneet.

Jos kokousedustaja tahtoo vastata puheenvuoroon, ja hän on tätä pyytänyt joko tuon puheenvuoron aikana tai heti sen päätyttyä, voi puheenjohtaja oikeuttaa hänet käyttämään yhden (1) minuutin kestävän puheenvuoron ennen aikaisemmin pyydettyjä puheenvuoroja. Vastauspuheenvuorossa älköön esitettävä muuta kuin selvityksiä ja oikaisuja toisen puheenvuoron johdosta tai vastine siinä esitettyyn väitteeseen.

Valiokuntakäsittelyn jälkeen asiaa uudelleen käsiteltäessä on sallittua käyttää vain sellaisia puheenvuoroja, joihin sisältyy asiaa koskeva päätösesitys tai sellaisen kannattaminen.

Puheenvuoron kesto

Puheenvuoro saa kestää enintään viisi (5) minuuttia, paitsi milloin kokous asianomaisen pyynnöstä katsoo tarpeelliseksi myöntää enintään yhden (1) minuutin lisäajan. Pitämättä jäänyttä kirjoitettua puhetta tai sen osaa ei liitetä kokouksen pöytäkirjaan. Alustajille sekä puoluetoimikunnan ja puoluetoimiston edustajille voidaan lausuntojen esittämistä varten myöntää aikaa enintään kymmenen (10) minuuttia.

Puheenvuorojen rajoittaminen

Kokouksella on oikeus rajoittaa puheenvuorojen käyttämisaika kahdeksi (2) minuutiksi. Kokous voi myös päättää puheenvuorojen määrän rajoittamisesta, ei kuitenkaan muutoin kuin käsittelyn alaisena olevan asian osalta erikseen.

Alustajille ja puoluetoimikunnan edustajille on annettava puheenvuorojen rajoittamisen jälkeenkin tilaisuus lyhyesti vastata niihin huomautuksiin tai tiedusteluihin, joita keskustelun kuluessa on tehty.

Äänestykset

Ennen äänestykseen ryhtymistä puheenjohtajan on selostettava keskustelun kuluessa tehdyt kannatuksen saaneet tai kannatuksen puutteessa rauenneet ehdotukset sekä tehtävä sen jälkeen äänestysesitys kannatetuista ehdotuksista.

Kullakin edustajalla on tasalukuinen mandaattiaanimäärä, joka saadaan, kun asianomaisen kunnallisjärjestön tai vaaliyhtymän jäsenmäärä jaetaan valtuutettujen edustajain lukumäärällä.

Jollei nimiäänestystä tai suljettua vaalia vaadita, kullakin puoluekokousedustajalla on yksi (1) ääni.

Vaalit

Vaalit suoritetaan vaadittaessa suljetuin lipuin siten, että kokouksen järjestävä valio-kunta merkitsee niihin kuhunkin asianomaisen edustajan mandaattiaanimäärän sa-

massa yhteydessä, jolloin lippu leimataan ja pannaan vaaliurna. Äänten mennessä tasan ratkaisee arpa.

Liite n:o 7

LUETTELO VALIOKUNTIEN KOKOONPANOSTA

Periaateohjelmavaliokunta

(käsittelee periaateohjelman, aloitteet 1—5)

Armas Lahoniitty, pj.	Varsinais-Suomi
Pekka Korpinen	Helsinki
Juha Eskelinen	Uusimaa
Väinö Saarinen	Satakunta
Juhani Rekola	Etelä-Häme
Risto Sänkiaho	Pohjois-Häme
Heikki Luukkanen	Kymi
Ilkka Viitames	Mikkeli
Irma Peiponen	Kuopio
Simeon Kärki	Pohjois-Karjala
Lea Leivo	Keski-Suomi
Erkki Kuusikko	Vaasa
Tapio Karjalainen	Oulu
Heikki Knuuti	Lappi
Stefan Sjöberg	Ruotsalainen Työväenliitto

Kalevi Sorsa	Puoluetoimikunta
Pirkko Työläjärvi	Puoluetoimikunta
Matti Ahde	Puoluetoimikunta
Erkki Liikanen	Puoluetoimikunta

Tuomas Harpf	sihteeri
--------------	----------

Aulis Aarnio	asiantuntija
Elisabeth Helander	asiantuntija
Pertti Hynynen	asiantuntija
Heikki Oksanen	asiantuntija
Pentti Puoskari	asiantuntija

Ohjelmavaliokunta I

(käsittelee ulkopoliittisen asiakirjan, ympäristöpoliittisen, koulutuspoliittisen, kunnallispoliittisen ja maaseutupoliittiset ohjelmat, aloitteet 6-30, 91-97, 154-168, 188-202, 203-210)

Risto Koivisto, pj.	Pohjois-Häme
Merja Hurri	Helsinki

Eeva Laitila
 Simo Paassilta
 Jorma Soljavaara
 Pertti Lintunen
 Vappu Seppälä
 Arvi Parviainen
 Esa Rytönen
 Seija Vuorenpää
 Pirjo Käpylä
 Tauno Sarja
 Ulla Kemi
 Lauri Nykänen
 Nils Backlund
 Erkki Liikanen
 Markus Aaltonen
 Arpo Heinonen
 Kaj Bärlund
 Tuulikki Hämäläinen
 Pentti Sahi
 Lauri Kangas
 Kari Laitinen
 Arja Pitkänen
 Pekka Ruotsalainen
 Pirjo Ala-Kapee
 Allan Rosas
 Pertti Parmanne
 Seppo Hassinen

Uusimaa
 Varsinais-Suomi
 Satakunta
 Etelä-Häme
 Kymi
 Mikkeli
 Kuopio
 Pohjois-Karjala
 Keski-Suomi
 Vaasa
 Oulu
 Lappi
 Ruotsalainen Työväenliitto
 Puoluetöimikunta
 Puoluetöimikunta
 Puoluetöimikunta
 Puoluetöimikunta
 Puoluetöimikunta
 Puoluetöimikunta
 sihteeri
 sihteeri
 sihteeri
 sihteeri
 asiantuntija
 asiantuntija
 asiantuntija
 asiantuntija

Ohjelmavaliokunta II

(käsittelee kannanoton puoluetöiminnasta, esityksen jäsenmaksuista, aloitteet 31-90, 98-153, 169-187, 211-270)

Kari Piimies, pj.
 Hannu Ikonen
 Anja Savolainen
 Reijo Lehtinen
 Pentti Auvinen
 Kirsti Kivipuro
 Valto Koski
 Veikko Tabell
 Martti Tuovinen
 Jorma Pikkarainen
 Jorma Toikkanen
 Valto Tuorila
 Risto Niskavaara
 Eila Hyvönen
 Nils Sjögren

Helsinki
 Uusimaa
 Varsinais-Suomi
 Satakunta
 Etelä-Häme
 Pohjois-Häme
 Kymi
 Mikkeli
 Kuopio
 Pohjois-Karjala
 Keski-Suomi
 Vaasa
 Oulu
 Lappi
 Ruotsalainen Työväenliitto

Marjaliisa Nieminen	Puoluetoimikunta
Jarmo Rantanen	Puoluetoimikunta
Matti Puhakka	Puoluetoimikunta
Maija-Liisa Järvi	Puoluetoimikunta

Raimo Turunen	sihteeri
Rauli Varto	sihteeri
K.T. Ahonen	sihteeri
Paula Parmanne	sihteeri
Jorma Vestlund	asiantuntija
Maunu Ihalainen	asiantuntija
Marianne Laxen	asiantuntija
Raimo Sailas	asiantuntija
Kari Puro	asiantuntija

Menettelytapavaliokunta

(käsittelee sisäpoliittisen julkilausuman, aloitteet 271-284, kokouksen henkilövalinnat ja mahdolliset ponsiesitykset)

Antero Anttila, pj.	Kymi
Martti Asunmaa	Helsinki
Jouni Sieranta	Uusimaa
Rauno Saari	Varsinais-Suomi
Esa Wahlman	Satakunta
Eero Kullanen	Etelä-Häme
Lasse Eskonen	Pohjois-Häme
Matti Kalso	Mikkeli
Rauno Airas	Kuopio
Juha Hämäläinen	Pohjois-Karjala
Reijo Laitinen	Keski-Suomi
Juhani Hyvönen	Vaasa
Juhani Kymäläinen	Oulu
Raija Lehtimäki	Lappi
Sven-Erik Nylund	Ruotsalainen Työväenliitto
Kalevi Sorsa	Puoluetoimikunta
Erkki Liikanen	Puoluetoimikunta
Maunu Ihalainen	sihteeri
Tuomas Harpf	asiantuntija

Järjestävä valiokunta

(käsittelee kokouksen työskentelyyn liittyvät asiat)

Kokouksen puheenjohtajat ja sihteerit

YHTEISTYÖN, RAUHAN JA VAPAUDEN MAAILMAAN

Kansalaisten oikeudet ja turvallisuus, elinkelpoinen luonto sekä maailmanlaajuinen yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus voidaan taata vain kansakuntien rauhanomaisella yhteistyöllä. Sosialidemokratia on periaatteiltaan ja perinteeltään kansainvälinen liike, joka pyrkii alistamisen ja väkivallan poistamiseen maailmasta. Vainottujen ja sorrettujen puolustaminen on jokaisen sosialidemokraatin asia.

Samalla kun suomalainen sosialidemokratia korostaa maailman yhteisyyttä ja kansojen vuorovaikutusta, se asettuu puolustamaan Suomen itsenäisyyttä, yhteiskunnallisia saavutuksia sekä Suomen kansallista kulttuuria kansojen kulttuurien luovana osana.

Socialidemokraattinen Puolue tukee Suomen rauhantahtoista puolueettomuuspolitiikkaa, johon sisältyvät läheinen yhteistyö Neuvostoliiton ja pohjoismaisten naapureittemme kanssa sekä hyvät suhteet kaikkiin kansoihin.

Kansainvälinen sosialidemokratia, joka on järjestäytynyt Sosialistiseksi Internationaaliksi, on maailmanlaajuinen rauhan ja oikeudenmukaisuuden voima. Yhteistyön perustana on solidaarisuus sekä kansallisen itsemääräämisoikeuden ja kulttuuriperinteen kunnioitus. Suomalainen sosialidemokratia antaa Internationaalin työhön aktiivisen panoksensa ja toimii sillanrakentajana idän ja lännen sekä pohjoisen ja etelän välillä.

Rauha ja kehitys

Kansojen vastakkainasetteluun perustuva asevarustelu ei luo turvallisuutta. Kansojen yhteinen turvallisuus syntyy oikeudenmukaisesta kehityksestä, luottamuksesta, tasavertaisesta yhteistyöstä ja niihin perustuvista turvallisuusjärjestelyistä. Ydinaseet on kiellettävä ja hävitettävä. Sosialidemokraattisen rauhanpolitiikan perimmäisenä tavoitteena on pysyvä rauha ja aseista vapaa maailma.

Suomen on tehtävä aseistariisuntaan ja asevalvontaan tähtääviä aloitteita ja pyrittävä supistamaan myös omaa aseistustaan.

Kansalaisten rauhantahto ja aktiivinen rauhantyö ovat turvallisuuspolitiikan perusta. Ihmisten ja kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksia toimia rauhan ja kehityksen puolesta on lisättävä. Asepalvelua ja siviilipalvelua on tasavertaisesti kehitettävä kansalaispalvelun muotoina, joiden tarkoituksena on kansakunnan rauhan turvaaminen.

Ylikansallisen pääoman valta, kehityserojen syveneminen, ympäristön tuhoutuminen sekä kulttuurien yhdenmukaistuminen ja köyhtyminen uhkaavat erityisesti pienten kansojen olemassaoloa ja itsenäisyyttä. Kansainvälisellä yhteistyöllä on luotava oikeudenmukainen ja luonnon ehdot huomioon ottava kansainvälisen talouden järjestelmä. Ammattiyhdistysliikkeen kansainvälisestä yhteistyöstä ja työväenliikkeen solidaarisuudesta on luotava vastavoima ylikansallisten yhtiöiden vallalle. Yhdistyneiden Kansakuntien valtuuksia on lisättävä ja toimintaedellytyksiä parannettava.

Socialidemokraattinen liike toimii sen puolesta, että Suomi edistää oikeudenmukaista

kehitystä kauppapolitiikassaan. Maamme tulee täyttää velvollisuutensa kansainvälisessä kehitysyhteistyössä kansojen omaehtoisen kehityksen tukemiseksi. Suomen on kannettava vastuunsa pakolaisongelman ratkaisemisesta.

SOPUSOINTUUN LUONNON KANSSA

Ihminen on osa luontoa ja elää vuorovaikutuksessa sen kanssa. Luonnon tuottokyky on ravinnonsaannin ja tuotannon perusta. Ihmiskunnalla on yhteinen vastuu elämän ylläpitämisestä.

Sosialidemokratia pyrkii luonnon ehtoihin sopeutuvan henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin aikaansaamiseen. Hyvinvoinnin ensimmäinen edellytys on nälästä, kurjuudesta ja puutteesta vapautuminen. Aineellisen kulutuksen jatkuva lisääminen ei kuitenkaan ole itsetarkoitus. Yksilöiden ja yhteiskunnan yhteinen etu on pyrkiä hyvään elämänlaatuun ilman luonnolle koituvaa uhkaa.

Teknologinen kehitys voi ratkaista monia taloudenpidon ongelmia, vähentää työn rasittavuutta ja mahdollistaa entistä tarkoituksenmukaisempien tuotteiden ja tuotantomenetelmien käyttöönoton. Suunnittelematon luonnonvarojen, teknologian ja energian käyttö voi kuitenkin aiheuttaa peruuttamatonta vahinkoa sekä ympäristölle että ihmiselle.

Talouden ja teknologian kehitystä on ohjattava ihmisten enemmistön tarpeiden mukaan. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja lyhytnäköinen hyödyntävoittelu aiheuttavat luonnon riistoa. Talouden ohjaukseen perustuva riskien välttäminen voi hidastaa kasvua, mutta turvaa kasvun kestävyys ja elinympäristön laadun.

Luonto kuuluu kaikille. Sen vuoksi jokamiehen oikeudet on turvattava. Kansalaisten on kuitenkin tunnettava vastuunsa oikeuksiensa käytöstä luontoa ja kanssaihimiään kohtaan.

Ympäristön saastuminen ja luonnon uusiutumiskyvyn heikkeneminen on estettävä tehostamalla talouden kansallista ja kansainvälistä ohjausta. Luonnonvarat on tunnustettava nykyisten ja tulevien sukupolvien yhteiseksi omaisuudeksi.

PÄÄOMAN VALLASTA TYÖN VALTAAN

Demokraattisen sosialismin yhteiskunnassa vallitsee elintapojen moninaisuus ja vapaus, ihmiset ovat itsenäisiä, demokratia loukkaamaton arvo ja voimavarat yhteisvastuullisessa käytössä.

Näiden tavoitteiden toteutumisen keskeinen este on tuotantovälineiden epätasainen ja epäoikeudenmukainen jakautuminen ja sille perustuva pääoman valta työpaikoilla ja koko yhteiskunnassa.

Talousjärjestelmää on kehitettävä demokraattisen sosialismin periaatteiden mukaisesti niin, että taloudellisen harvainvallan tilalle tulee yhteinen etu, jokaisen kansalaisen vai-

kutusmahdollisuus ja yhteisvastuu. Sosialidemokratia on jatkuvaa kamppailua sen puolesta, että tuotannon tulokset jaetaan oikeudenmukaisesti.

Talousjärjestelmän periaatteet

Sosialidemokraattisten periaatteiden mukaisessa talousjärjestelmissä taloudellisten voimavarojen käyttö perustuu paljolti ohjaukseen markkinoiden välityksellä. Koska pelkästään markkinoiden varassa toimiva talous ei ota huomioon heikompiosaisten tarpeita ja on altis häiriöille, myös yhteiseen etuun tähtäävän suunnittelun on ohjattava kansantalouden kehitystä.

Valtiovallan on luotava taloudellisen toiminnan puitteet, järjestettävä yhteisten palvelujen tuotanto, omistettava etenkin avainalojen yrityksiä ja ohjattava markkinoiden toimintaa. Yksityisen voiton tavoitteluun perustuvia markkinoita on säädelty monopolisoitumisen ja luonnon turmeltumisen estämiseksi sekä kansallisen itsemääräämisoikeuden ja tasapainoisen alueellisen kehityksen turvaamiseksi.

Sosialidemokraatit hyväksyvät tuotantovälineiden sekä yhteiskunnallisen että yksityisen omistamisen. Omistamiseen perustuvaa valtaa tuotantotoiminnassa on säädelty yritysten omistuspohjasta riippumatta.

Yhteiskunnan on ohjattava pankkien ja vakuutusyhtiöiden toimintaa ja yleisen edun niin vaatiessa hankittava niitä hallintaansa.

Valtionjohtoinen yritystoiminta on tärkeä osa Suomen talousjärjestelmää. Valtion yritys-toimintaa on kehitettävä ja tarvittaessa laajennettava saattamalla yrityksiä yhteiskunnan hallintaan. Myös kunnallisten ja osuustoiminnallisten yritysten kehittäminen kuuluu turvalliseen, tasa-arvoiseen ja demokraattiseen talouselämään.

Joustavaa pienyritteliäisyyttä on suositettava. Pienyritysten toimintaedellytyksiä suhteessa suuryrityksiin ja rahoittajiin on parannettava.

Työ antaa oikeuden itsehallintoon

Työsuhte ei saa olla alistussuhde. Työntekijöiden itsehallinto merkitsee yksilön itsenäisyyttä ja turvallisuutta työssään, työntekijöiden toimintaa yhteisten etujen puolustamiseksi ja oikeutta osallistua työpaikkojaan ja tuotantoa koskevaan päätöksentekoon.

Vapaaseen järjestäytymisoikeuteen perustuvilla ammatillisilla järjestöillä on keskeinen merkitys laajojen väestöpiirien etujen valvojina. Ammattiliittojen oikeudet toimia työntekijäin etujen ja keskinäisen solidaarisuuden puolesta on turvattava kaikissa oloissa.

Työntekijöille on luotava uusia mahdollisuuksia käyttää päätösvaltaa yrityksissä. Heillä on oltava oikeus valita edustajiaan yritysten päätöksentekoelementtiin. Työntekijöiden itsemääräämisoikeutta oman työnsä suorittamisessa on lisättävä. Työnantajat on veloitettava sopimaan ammattiosastojen ja henkilöstöryhmien kanssa merkittävistä tuotannon

ja työolosuhteiden muutoksista, investoinneista ja koulutuksesta. Myös julkisissa hallinto- ja palvelulaitoksissa on laajennettava työntekijöiden oikeuksia ja työpaikkademokratiaa.

Yrityksiin on perustettava työntekijöiden yhteisesti hallitsemia rahastoja. Työntekijöiden yhteinen osaomistus yrityksissä antaa työntekijöille uutta yhteisvastuuta tuotantotoiminnasta ja johtaa aloitteellisuuteen sen kehittämiseksi. Tämä luo perustan taloudellisen vallan hajauttamiselle, työntekijöiden itsehallinnolle ja taloudellisen demokratian syvenemiselle.

OSALLISTUVAAN KANSALAISSVALTAAN

Vielä kuluvan vuosisadan alkupuolella yhteiskuntaa leimasi jyrkkä luokkavastakohtaisuus. Sen tasoittamiseksi valtio on monin tavoin puuttunut yhteiskunnan toimintoihin. Julkisen vallan tehtävät ovat lisääntyneet ja valtio on vahvistunut heikompien turvaksi. Vahva valtio ei silti ole sosialidemokratialle itsetarkoitus. Se on keino kapitalistiseen talouteen liittyvien epäkohtien korjaamiseksi.

Julkinen valta on tasavertaisempaa kuin taloudellinen valta. Valtiollinen demokratia ei kuitenkaan ole kyennyt torjumaan sitä, että tuotantovälineiden omistus antaa yhä vaikutusvaltaa monissa yhteiskunnallisissa asioissa. Varallisuuden epätasainen jakautuminen on säilynyt kansanvallan laajentamisen esteenä ja heijastuu myös julkisen vallan käyttöön.

Koska demokratia on vapaan ihmisen elämänmuoto, Sosialidemokraattinen Puolue vaatii demokraattisten menettelytapojen noudattamista kaikessa poliittisessa toiminnassa. Demokratian syvää kunnioitusta tarvitaan yhteiskunnassa suojaksi mielivaltaista vallankäyttöä vastaan.

Kansanvalta edellyttää, että kansalaisten vapausoikeuksia suojataan ja että ne toteutetaan täysimääräisesti. Näitä ovat yhdenvertaisuus lain edessä, hengen, kunnian, henkilökohtaisen vapauden ja ruumiillisen koskemattomuuden oikeudelliset takeet, yleinen ja yhtäläinen äänioikeus, salainen äänestystapa sekä oikeus asettaa vapaasti ehdokkaita. Mielipide-, lausunto-, paino-, yhdistymis-, kokoontumis- ja uskonnonvapaus on taattava täysimääräisinä. Vapausoikeuksien rinnalla kansalaisille on turvattava perustuslaissa sosiaaliset, taloudelliset ja sivistykselliset perusoikeudet. Vain siten voivat vapausoikeudet toteutua yhtäläisinä.

Henkilökohtaisen ja muun pienomaisuuden koskemattomuus on kaikkiin kansalaisiin yhtäläisesti ulottuva perusoikeus. Sama koskee pienyritystoimintaan käytettävää tuotantopääomaa sekä terveeseen ja omavaraiseen maataloustuotantoon tarvittavaa maaomaisuutta. Omistusoikeuden suojan varjolla ei kuitenkaan saa rajoittaa eriarvoisuuden poistamiseen, ympäristön suojeluun ja taloudellisen kokonaisedun takaamiseen tähtääviä uudistuksia. Sen vuoksi perustuslakien epädemokraattiset, taloudellisia erioikeuksia suojelevat säännökset on kumottava.

Valtion tulee olla uskontoihin ja maailmankatsomuksiin nähden sitoutumaton. Ruotsin-

kielen asema maamme toisena virallisena kielenä on taattava. Myös saamenkielisten ja muiden kielellisten vähemmistöjen oikeudet on turvattava.

Sosialidemokratia sitoutuu poliittiseen demokratiaan ja pyrkii kehittämään sen sisältöä edustuksellisuuden, parlamentarismien ja monipuoluejärjestelmän pohjalta. Tätä demokratian perustaa on syvennettävä ja vahvistettava siten, että poistetaan lainsäädännöstä epäkansanvaltaiset piirteet ja avataan kansalaisille uusia suoran vaikuttamisen kanavia mm. ottamalla käyttöön kansanäänestys ja kehittämällä alueellisia ja muita itsehallinnon muotoja.

Virkakoneiston on palveltava kansalaisia. Sitä on kehitettävä kansalaisten tarpeista lähtien. Kansanliikkeen ihanteet on siirrettävä julkisen vallan toimintaan. Vallankäytön on oltava avointa ja päätökset on tehtävä mahdollisimman lähellä ihmisiä. Kuntiin ja asuinympäristöön ulottuvilla uudistuksilla on edistettävä kansalaisten omaa aloitteellisuutta. Aktiivinen järjestö- ja kansalaistoiminta on tae poliittisen elämän kehittymiselle kansalaisosallistumisen rikkautena, kansalaisvaltana.

TASA-ARVOISEEN SIVISTYSYHTEISKUNTAAN

Aito vapaus vallitsee vasta yhteiskunnassa, jossa ei ole eriarvoisuutta. Vapaus, tasa-arvo ja solidaarisuus täydentävät toisiaan. Tasa-arvon toteuttaminen lisää kansalaisten mahdollisuuksia määrätä vapaasti elämänsä sisällöstä.

Kaikille kansalaisille on luotava elinolosuhteet, joissa he voivat tasavertaisesti kasvaa ihmisinä, kehittää ihmissuhteitaan sekä vaikuttaa työ- ja elinympäristöönsä. Vähemmistöjen tasa-arvoisuus edellyttää niiden erityispiirteiden kunnioittamista ja suojaamista.

Sukupuolet tasa-arvo on toteutettava työssä, perheessä ja yhteiskunnassa.

Oikeus työhön ja perusturvaan

Työ on hyvinvoinnin perusta. Työllä ihminen hankkii toimeentulonsa. Työnteon arvostaminen on terveen yhteiskunnallisen kehityksen tae.

Tekninen kehitys muuttaa perusteellisesti työn luonnetta ja määrää. Siksi yhteiskunnan ja palkanansaittijaa on voitava vaikuttaa tähän muutokseen. Teknisen kehityksen suunnasta ja siihen liittyvien yhteiskunnallisten muutosten nopeudesta on sovittava kaikkien niiden kesken, joita nämä muutokset koskevat.

Oikeus työhön on turvattava. Täystyöllisyys on sosialidemokratian tavoite. Se voidaan toteuttaa ohjaamalla taloudellista kehitystä, jakamalla työ uudelleen, muuttamalla työn sisältöä sekä jatkuvalla koulutuksella. Keskeinen vastuu tässä on julkisella vallalla ja työnantajilla. Lisäksi tarvitaan työssä olevien solidaarisuutta.

Työn käsitettä on laajennettava koskemaan myös erilaisia itsensä toteuttamisen, kans-

saihmisten palvelun ja yhteiskunnan rakentamisen muotoja. Tähän tarvitaan joustavaa toimeentuloturvaa. Ihmisille on taattava taloudellinen ja sosiaalinen turvallisuus kaikissa elämänvaiheissa.

Jokaisella on oltava oikeus riittävään ravintoon, asuntoon ja kohtuullisiin henkilökohtaisiin tuloihin sekä terveydenhuoltoon ja sosiaaliseen huolenpitoon. Tätä perusturvaa on rakennettava niin, että edistetään ihmisten kykyä päättää itse omasta elämästään.

Hyvä vanhuus edellyttää, että ikääntyvällä väestöllä on mahdollisuus turvalliseen ja täysipainoiseen elämään ja yhteiskunnalliseen toimintaan.

Tulo- ja varallisuuseroja on tasoitettava verotuksella, julkisten menojen suuntaamisella ja työmarkkinasopimuksilla.

Oikeus sivistykseen ja tietoon

Jo syntymänsä suomalaisen sosialidemokratia perusteli työajan lyhentämistä työväestön sivistyksellisillä tarpeilla. Mahdollisuus itsensä kehittämiseen kuuluu kansalaisten kiistämättömiin oikeuksiin.

Jokaisella lapsella tulee olla oikeus varttua turvallisessa ja virikkeistä rikkaassa ympäristössä. Kotitaustan taloudelliset ja sivistykselliset erot vaikuttavat lapsiin jo ennen kouluikää. Näiden erojen tasoittamiseksi on parannettava perheiden asemaa ja mahdollisuuksia kasvatustehtävänsä toteuttamiseen.

Osaamisen ja tiedon merkitys kasvaa yhteiskunnan kehittyessä. Koulutusta on kehitettävä siten, että kaikilla on täysipainoinen mahdollisuus kehittää kykyjään ja taipumuksiinsa ja että koulutuksen sosiaaliset tavoitteet toteutuvat. Laaja yleissivistävä ja ammatin valmistava koulutus on siksi annettava koko ikäluokalle.

Tieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallinen ja taloudellinen merkitys on kasvanut. Yliopistokoulutuksen ja vastuunsa tuntevan tieteenharjoittamisen edellytysten parantaminen julkisin varoin on välttämättömyys demokraattisessa yhteiskunnassa.

Tiedon epätasainen jakautuminen aiheuttaa eriarvoisuutta. Siksi on toteutettava oikeus elinikäiseen koulutukseen ja sivistykseen. Aikuiskoulutusta on laajennettava ja parannettava siihen osallistumisen edellytyksiä. Tuotantomenetelmien ja työn sisällön nopeat muutokset edellyttävät, että työelämässä olevien ihmisten mahdollisuudet jatkuvaan koulutukseen taloudellisesti turvataan.

Yhä tärkeämmiksi muodostuvista tieto- ja tiedonvälitysjärjestelmistä ei saa tulla vain yksityisen voitontavoittelun väline. Julkisen vallan on turvattava kaikille kansalaisille mahdollisuus tiedon hankintaan ja käyttöön sekä tähän tarvittavat perusvalmiudet. Kansalaisille tulee myös taata mahdollisuus valvoa heitä itseään koskevia tietoja.

Ihmisen maailmankuva muodostuu huomattavalta osin niistä tiedoista, asenteista ja arvostuksista, jotka painettu sana ja sähköinen viestintä hänelle välittävät. Jokaisen ihmisen

sen ilmaisuvapautta tasapuolisesti toteuttava viestintäjärjestelmä on toimivan kansanvallan edellytys.

On kehitettävä ihmisten tasa-arvoisuutta tukeva kulttuurielämä, joka tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet saada sivistystä ja kulttuurikokemuksia sekä luovasti käyttää vapaa-aikaa. Liikuntakulttuurin kehitysedellytykset on turvattava. Mahdollisuuksia taitteen harjoittamiseen on parannettava ja laajennettava. Kulttuuriympäristöä on vaalittava.

Ihmisen oikeus sivistykseen ja tietoon koskettaa vallankäyttöä koko yhteiskunnassa. Kampailu sivistyksestä ja tiedosta on kamppailua yhteiskunnallisesta vallasta.

Julkinen, yhteinen ja yksityinen vastuu

Aineellisen hyvinvoinnin turvaamisen jälkeen on otettava huomioon, että ihmisten tarpeet ja käsitykset elämänlaadusta ovat erilaisia. Yhteinen hyvinvointi ei ole este yksilöille tavoitteille vaan niiden edellytys.

Julkisen vallan tehtävänä on luoda puitteet, joissa ihmisten vastuu ja luomisvoima pääsevät oikeuksiinsa. Joustavilla yhteistyömuodoilla yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa voi julkinen valta luoda hyvinvointia ja elämänlaatua.

Itsensä toteuttamisen ja ihmissuhteiden vaalimisen myötä korostuu yksilön vastuu omasta elämästään tasa-arvoisessa yhteistyössä muiden kanssa.

ELÄVÄ UUDISTUSLIIKE

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue kutsuu toimintaan jokaista, joka hyväksyy tämän ohjelman. Yhteiskunnallisista epäkohdista, alistettujen ihmisten tarpeista ja työn maailmasta lähtevä sosialidemokratia muuttaa yhteiskuntaa tämän ohjelman mukaisesti.

Sosialidemokratia on kansanliike ja järjestökokonaisuus. Siihen kuuluu puolueen lisäksi sosialidemokraattisia järjestöjä, joiden jäsenistö eroaa iän, sukupuolen, ammatin tai harrastuksen mukaan. Näillä järjestöillä on yhteisten periaatteiden lisäksi omat erityiset tehtävänsä ja ne toimivat itsenäisesti.

Sosialidemokratialla on vahvat siteet ammatillisiin, taloudellisiin, sosiaalisiin, sivistyksellisiin ja liikunnallisiin järjestöihin, jotka rakentavat toimintansa työväenliikkeen ihan-teille. Sosialidemokratia toimii yhteistyössä ammatillisten järjestöjen kanssa, jotka asettavat ensisijaiseksi tehtäväkseen palkanansaittajain työ- ja elinehtojen parantamisen.

Sosialidemokratia taistelee puolueena yhteiskunnallisesta vaikutusvallasta ja toimii samalla jäsenistönsä yhteiskunnallisen tietoisuuden kasvun yhteisönä. Puolue yhdistää sosialidemokraattisesti ajattelevat ihmiset valtiollisessa, kunnallisessa ja muussa poliittisessa toiminnassa.

SDP:n PERIAATEOHJELMA

Ihminen kysyy olemassaolonsa perusteita, asemaansa maailmassa ja ihmiskunnassa sekä vastausta yhteiskunnassa vallitsevaan vääryyteen ja uhkaan. Sosialidemokratia on aate, jonka ihanteena ja päämääränä on vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden yhteiskunta, yhteistyön ja rauhan maailma.

Vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden puolesta on taisteltu kautta ihmiskunnan historian. Sosialidemokratia jatkaa kamppailua, jota sorretut ja alistetut ovat käyneet oikeuksiensa puolesta. Tämän tehtävän omaksuneena Suomen Sosialidemokraattinen Puolue rakentaa demokraattisen sosialismin yhteiskuntaa, jossa kaikilla kansalaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet inhimilliseen kasvuun ja jossa jokainen voi elää joutumatta alistetuksi tai alistamatta muita.

Socialidemokratian nykyiset tehtävät ovat maailmanlaajuisia ja aikaisempaa moniulotteisempia. Luonnon tuhoutumisen uhka ja sota-aseiden tuhovoima synnyttävät huolen elämän perusedellytyksistä. Ellei ihmiskunta suuntaa tietojään ja voimiaan elämän säilyttämiseen, se voi tuhota itsensä. Rauha, kansainvälinen oikeudenmukaisuus ja sopuointu luonnon kanssa ovat ihmiskunnan eloonjäämisen perusehdot.

Socialidemokraatit luottavat jatkuvaan oppimiseen, henkiseen kasvuun ja yhteisvastuuseen. Ihmiset luovat tulevaisuuden. Turvallinen ja oikeudenmukainen maailma voidaan luoda yhdistämällä sosialismi ja demokratia, socialidemokratian toteuttamisella. Tämä edellyttää epäkohtien tiedostamista ja tunnistamista, muutostahtoa ja toimintaa yhteiskunnan uudistamiseksi. Vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden perusarvoja toteuttava socialidemokratia on meidän aikakautemme muutosvoima.

SOCIALIDEMOKRATIAN PERINNE MUOTOSLIIKKEENÄ

Vapauden kaipuu ja tahto rakentaa uutta, oikeudenmukaista järjestystä ovat aina kannustaneet alistettuja yhteiskuntaluokkia taisteluun sortoa vastaan. Työväenluokan taistelu yhtyi sosialismin aatteeseen, ihmisten sorretun enemmistön poliittiseen ja yhteiskunnalliseen vapauttamiseen.

Socialidemokratia sai alkunsa teollistumisen kaudella, kun kapitalistisen riiston kokee neet työläiset järjestäytyivät taisteluun pääoman omistajia ja säätyvaltaa vastaan. Suomen socialidemokraattiset järjestöt syntyivät työläisten, torppareiden ja maaseudun tielattoman väestön yhteisenä kansanliikkeenä.

Socialidemokratian juuret ovat epäitsenäisen työn maailmassa niin tehdassaleissa, pelloilla ja metsissä kuin myöhemmin toimistoissa ja palvelutyöpaikoissa. Yhteiskunnan luokkarakenteen muuttuessa on puolueen sosiaalinen pohja laajentunut. Aatteellisenä liikkeenä socialidemokratia kokoa kaikki ne, jotka haluavat poistaa maailmasta sorron ja eriarvoisuuden.

Yhteiskunnan muutos, saavutukset ja uudistustyön kokemukset ovat vaikuttaneet myös socialidemokratian tavoitteisiin ja menettelytapoihin. Sosialidemokraattinen Puolue perustettiin aikana, jolloin työväenluokka oli vailla valtiollisia oikeuksia, köyhä ja turvaton. Työväenliikkeen joukkokannatuksen vakiintuessa ja julkisen vallan vaikutuskanavien avautuessa vahvistui socialidemokratialle käsitys, että uutta yhteiskuntaa on rakennettava asteittain, mutta syvälle menevin uudistuksin. Näin sosialismi yhdisti kaukaisen ihanteen käytännön politiikan avulla tapahtuvaan uudistustyöhön.

Aikamme sosialidemokratia jatkaa tätä uudistuskamppailua. Toiminnassaan se pyrkii entistä voimakkaammin yhdistämään kansalaisten ja heidän yhteisöjensä aloitteellisuuden julkisen hallinnon kautta tapahtuvaan uudistustyöhön.

Puolueen periaateohjelmat ovat olleet yhteiskunnallisessa toiminnassa tiennäyttäjiä. Forssan ohjelman uudistusvaatimukset on pystytty toteuttamaan lähes kokonaan työväenliikkeen joukkotoiminnan avulla. Ohjelman yleisten päämäärien toteuttaminen, tasavertaisten poliittisten oikeuksien valloittaminen, henkisen holhouksen lopettaminen ja työväestön vapauttaminen aineellisesta kurjuudesta, oli edennyt jo huomattavasti laadittaessa vuoden 1952 ohjelmaa. Sen pohjalta on pystytty kehittämään maatamme sosialidemokraattisten tavoitteiden mukaisen hyvinvointivaltion suuntaan ja ottamaan ensiaskeleita taloudellisen kansanvallan laajentamiseksi.

Periaateohjelmien viitoittama uudistustyö on lievittänyt kapitalismin epäkohtia. Talousjärjestelmä on osittain muuttunut yhteiskunnalliseen omistukseen ja tuotantoon pohjautuvaksi. Valtiollisen ja kunnallisen demokratian kehitys on tehnyt mahdolliseksi tasa-arvon lisääntymisen ja sosiaalisen turvallisuuden kohentumisen. Suomalainen yhteiskunta on nyt myös henkisesti ja poliittisesti vapaampi kuin menneinä vuosikymmeninä.

Sosialidemokratian uudet haasteet

Kaikista saavutuksista huolimatta hyvinvoinnin keskellä elää huomattavia ihmisryhmiä puutteessa ja ahdingossa. Nykyajan köyhälistö koostuu useista vähemmistöistä ja sosiaalisista väliinputoajista. Syrjäytymiselle on ominaista sen näennäinen yksilökohtaisuus.

Tasa-arvon toteutuminen on edelleen kesken. Oikeus tehdä työtä, päättävältä työn sisältöön, sukupuolten tasa-arvo, mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöön ja toteuttaa itseään jakautuvat epätasaisesti. Työn, vallan ja koulutuksen keskittyminen jättää monien inhimilliset voimavarat kehittämättä ja käyttämättä.

Aseiden tuhovoima, ympäristön saastuminen ja luonnonvarojen riisto uhkaavat elämän perustaa. Teollistunut maailma on lisännyt tehokkuuttaan ja ottanut käyttöönsä yhä uusia välineitä elämänsä helpottamiseksi, mutta synnyttänyt samalla uusia ristiriitoja ja entistä suurempia uhkia. Suuri osa ihmiskuntaa näkee nälkää ja kokee puutetta. Kansainvälisessä kilpailutaloudessa lyhytnäköinen voitontavoittelu ohjaa kehityksen kulkua luonnontalouden vaatimuksista piittaamatta.

Yhteiskuntaa on edelleen muutettava sosialidemokratian perusarvojen mukaisesti. Jo saavutetun pohjalta on vastattava aikamme asettamiin uusiin, suuriin haasteisiin. Sosialidemokratia etsii ratkaisuja, jotka turvaavat elämän jatkumisen, lujittavat kansojen yhteistyötä, estävät sodat ja vapauttavat maailman nälästä ja puutteesta.

Sosialidemokratian perustavoitteet tiivistyvät tunnuksiin:

- * Yhteistyön, rauhan ja vapauden maailmaan
- * Sopusointuun luonnon kanssa
- * Pääoman vallasta työn valtaan
- * Osallistuvaan kansalaisyhteiskuntaan
- * Tasa-arvoiseen sivistisyhteiskuntaan
- * Elävä uudistusliike

Valta puolueessa kuuluu jäsenistölle, jota yhdistävät vastuu yhteisistä arvoista, yhteisesti päätetyt säännöt ja vapaaehtoinen järjestötyö. Puolueen toimintaperiaatteita ovat avoin keskustelu ja tiedonkulku sekä jäsenten tasa-arvoisuus. Niiden toteuttaminen rikastaa puolueen sisäistä kulttuuria. Se vahvistaa liikkeen kykyä tehdä yhteiskunnallisia aloitteita ja rakentaa avointa kansalaisten demokratiaa.

Sosialidemokraattinen Puolue tukee ihmisten omaehtoista aktiivisuutta ja edistää sitä arvopäämääriensä mukaisesti. Elävä yhteys ihmisten arkeen, eri kansanliikkeisiin ja muihin joukkojärjestöihin edellyttävät sosialidemokraattiselta liikkeeltä avoimuutta ja uudistumiskykyä. Julkisen elämän, tiedotusvälineiden ja politiikan muutosten heikentäessä näitä yhteyksiä puolue luo vastavoimia vahvistamalla sisäistä demokratiaa ja lisäämällä jäsenistönsä vaikutusmahdollisuuksia.

Pysyäkseen elävänä kansanvallan liikkeenä sosialidemokratia tarvitsee jäsentensä poliittista joukkotyötä. Puoluejärjestöjen itsenäisyyttä ja omaehtoista poliittista aloitteellisuutta on rohkaistava.

Sosialidemokratia noudattaa omassa toiminnassaan koko yhteiskunnan kehittämiseksi asettamiaan ihanteita ja demokraattisia menettelytapoja. Jokainen jäsen on vastuussa siitä, että hänen yhteiskunnallinen toimintansa on sopusoinnussa liikkeen periaatteiden kanssa. Jäsenten henkilökohtainen sitoutuminen sosialidemokratian tavoitteisiin vahvistaa järjestöjen sisäistä voimaa.

Aatteellisista lähtökohdistaan sosialidemokratia vetoaa kansalaisiin ohi heidän välittömien etujensa. Sosialidemokratia myös edistää kannattajiensa yhteiskunnallisia pyrkimyksiä ja puolustaa heidän oikeuksiaan.

Ihmiset voivat päätyä sosialidemokratian kannattajiksi eri teitä. Jäsenillä on erilaisia kokemuksia yhteiskunnasta ja sen eriarvoisuudesta, mikä rikastuttaa liikettä. Heillä on myös erilaisia uskonnollisia, filosofisia ja muita elämänkatsomuksellisia käsityksiä, ja näitä sosialidemokratia kunnioittaa jäsenten henkilökohtaisena vakaumuksena.

Sosialidemokraattinen Puolue on myös aatteellisen etsinnän ja luovuuden yhteisö. Toiminta puolueessa syventää yhteiskunnallista tietoisuutta ja näkemystä maailman ilmiöistä.

Ihmiskunta on luonut suurimmat saavutuksensa yhteisen ajattelun ja toiminnan avulla. Poliitiikan päämäärät ovat sosialidemokraattien yhteinen asia. Sosialidemokratia yhdistää yksilölliset tavoitteet yhteiskunnallisella tasolla. Työ niiden puolesta kasvaa oman aikamme ja tulevaisuuden vapaustahdon liikkeeksi.

Yhteinen tahto muuttuu tekoina historiaa eteenpäin kantavaksi voimaksi.

Liite 9

ULKOPOLIITTINEN ASIAKIRJA

Aseiden tuhovoima, ympäristön saastuminen ja luonnonvarojen rajallisuus uhkaavat

elämän perusedellytyksiä. Teollistunut maailma on lisännyt tehokkuuttaan ja luonut käyttöönsä yhä uusia välineitä elinolojensa parantamiseksi. Samalla on syntynyt uusia ristiriitoja ja suuria uhkia. Ihmisten enemmistö elää edelleen nälän tuntumassa. Rauha, luonnonehtojen mukainen taloudellinen kehitys ja kolmannen maailman kansojen oikeuksien huomioon ottaminen ovat yhteiskunnallisen uudistustyön edellytyksiä.

MAAILMANLAAJUINEN KEHITYS

Kilpailu pääoman mahdin ja tekniikan sovellutusten keinoin on jakanut teollisen maailman osittain uudella tavalla. Tarve yleiseurooppalaiseen yhteistyöhön talouden, tieteen ja tekniikan aloilla korostuu. Muutokset koskevat sekä sosialistisia että markkinatalousmaita.

Kehitysmaat eivät ole kyenneet murtamaan taloudellista riippuvuuttaan teollisesta maailmasta. Valtioiden velkaantuminen on ollut voimakkainta Latinalaisessa Amerikassa ja taloudellinen kasvu vähäisintä Afrikassa.

Kehitysongelmien ratkaiseminen vaatii maailmanlaajuisia yhteistyötä ja suunnitelmallisuuden lisäämistä kansainvälisissä taloussuhteissa. Tämä tavoite korostaa kansainvälisten kauppasuhteiden ja valuuttajärjestelmän uudelleenjärjestämisen tarvetta. Se merkitsee samalla maailman voimavarojen ja tuotannon väistämätöntä uusjakoa niin yhteiskuntien sisällä kuin kansakuntien välilläkin. Velkaongelmaan on haettava ratkaisua velkoja- ja velallismaiden yhteisin ponnistuksin. Korkoja alentamalla sekä muin toimin on taattava, että velkojen hoitokuluihin ei vuosittain kulu kohtuutonta määrää, vaan riittävä osa velallismaiden vientituloista jää niiden oman talouden kehittämiseen.

Kansainvälinen yhteistyö taloussuhteissa on välttämättömyys myös ylikansallisten yhtiöiden nopeasti kasvaneen vallan rajaamiseksi. Keskeisimpien maailmanlaajuisen ympäristöongelmien, kuten aavikoitumisen syyt ja ratkaisumahdollisuudet on osoitettu nk. Brundtlandin komission raportissa. Siinä esitetyille tavoitteille on syytä antaa täysi tuki.

Kansainvälisen kehitysyhteistyön merkitys etenkin vähiten kehittyneille maille on kasvanut. Kansainvälinen apu on vastannut 80-luvulla lähes kymmenettä osaa vähiten kehittyneiden maiden kansantuotteesta. Kehitysyhteistyön tulos näkyy maataloustuotannon kasvussa. Viimeisen 10 vuoden aikana on elintarviketuotanto noussut kehitysmaissa kokonaisuutena yli väestön kasvun. Hälyyttävän poikkeuksen tässä suhteessa tekevät eräät Afrikan maat.

Kehitysyhteistyön tuloksia tiedollisten ja taidollisten voimavarojen siirrosta on vaikea ilmaista numeroin. Esimerkiksi opetuksen ja terveydenhoidon alalla saavutetut tulokset ovat kuitenkin luonteeltaan pysyvämpiä kuin pelkät taloudelliset voimavarain siirrot. Kestävässä, pitkäjänteisessä kehitysyhteistyössä tulee painopisteen olla investoinneissa ihmiseen.

YK on asettanut teollistuneille jäsenvaltioilleen tavoitteen osallistua kansainväliseen kehitysyhteistyöhön ensivaiheessa 0,7 prosentin osuudella bruttokansantuotteestaan.

Tähän tavoitteeseen on yltänyt toistaiseksi vain muutama valveutunut maa. Toteutunut keskiarvo on puolet tavoitteesta. Kansainvälisten tulonsiirtojen järjestelmä on kehitettävä olennaisesti laajemmaksi ja kattavammaksi niin laadullisesti kuin määrällisestikin.

IHMISOIKEUDET

Suuressa osassa maailmaa ihmisiltä riistetään yhä heidän oikeutensa perusturvallisuuteen, kuten ravintoon, terveydenhoitoon ja henkilökohtaiseen vapauteen. Summitaiset teloitukset, kidutus ja muu epäinhimillinen kohtelu kuuluvat monen kansakunnan arkipäivään. Sodat ovat saaneet yhä raaempia muotoja, kuten lapsisotilaiden ja kemiallisten aseiden käytön.

Ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja rauhan välillä on kiinteä yhteys. Kansainvälisen jännityksen lisääntyminen voimistaa ihmisoikeuksien loukkauksia. Toisaalta ihmisoikeuksien polkeminen lisää jännitystä ja sodan vaaraa. Kansoilla ja yksilöillä on oikeus rauhaan ja kehitykseen.

Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet sekä kansalais- ja poliittiset oikeudet ovat yhtä lailla keskeisiä.

Kansainvälistä työtä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien puolesta on tehostettava YK:ssa ja muissa järjestöissä. Kaikkien valtioiden tulisi hyväksyä maailmanlaajuiset ihmisoikeusasiakirjat, erityisesti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia sekä kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevat kansainväliset sopimukset vuodelta 1966.

Pakolaisten hätä on maailman hätä. YK:n toiminnalle pakolaisten hyväksi on annettava lisää taloudellista ja poliittista tukea. Rikkaiden valtioiden on kehitettävä myös omia valmiuksiaan ottaa vastaan pakolaisia eri puolilta maailmaa.

ALUEELLISET KRIISIT

Voimapolitiikasta haetaan yhä ratkaisuja alueellisiin ongelmiin. Kansakuntien väliset ristiriidat purkautuvat sotilaallisiksi voimainkoetuksiksi, rakenteelliset eriarvoisuudet pyritään murtamaan asein ja armeijoiden avulla tuetaan riiston rakenteita. Ainoa varma lopputulos voimapolitiikasta on inhimillinen kärsimys.

Kansojen on itse saatava päättää tulevaisuudestaan, ristiriidat on selvitettävä rauhanomaisesti poliittisin ratkaisuin sisäisiin asioihin puuttumattomuuden ja alueellisen koskemattomuuden periaatteiden pohjalta.

ASEETON RAUHA JA YHTEISTYÖ

Sosialidemokraattisen rauhanpolitiikan tavoitteena on aseista vapaa maailma. Ydinaaseet on kiellettävä ja hävitettävä. Kansallinen turvallisuus syntyy kansojen yhdessä so-

pimistä turvallisuusjärjestelyistä. Aseet rakennetaan sotimiseen. Kestävä rauha rakentuu sopimiseen.

Johtavien suurvaltojen Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välinen vuoropuhelu on herkin mittari asevarustelusta tai aseidenriisunnan mahdollisuuksista. Nämä maat ja niiden johtamat sotilasliittoutumat kantavat myös päävastuun jännityksen vähentämisestä.

Kahden johtavan suurvallan päämiesten huipputapaaminen Reykjavikissa vuonna 1986 nähtiin toivottuna käänteenä kyläilystä keskusteluun. Tapaamisessa saavutetun yhteisymmärryksen perustan tulee johtaa ydinaseiden huomattaviin supistuksiin päämääränä ydinaseeton maailma.

Suurvaltojen lähiajan tavoitteena on oltava supistaa strategisia ydinasejärjestelmiään vähintään puolella. Neuvostoliiton joustavuus Eurooppaan sijoitettujen keskimatkan ohjusten vähentämisneuvotteluissa on avannut mahdollisuuksia kokonaisen asejärjestelmän poistamiselle. Sosialidemokraatit vaativat niin Suomessa kuin kansainvälisestikin, että Eurooppa kuten muutkin maanosat tulee välittömästi vapauttaa kaikista keskimatkan ohjuksista. Lisäksi tulee aloittaa lyhyemmän kantaman ydinasejärjestelmien hävittäminen.

1980-luvun keskeinen aseidenriisuntatavoite on myös estää uusien järjestelmien, etenkin ydinasejärjestelmien synty. Tämän vuoksi kaikki ydinkokeet tulee välittömästi lopettaa ja on solmittava mahdollisimman nopeasti täydellinen ydinkoekieltosopimus. Näin voidaan katkaista ydinaseiden laadullinen kehittäminen ja kääntyä todelliseen aseidenriisuntaan.

Avaruuden militarisointi on päättäväisesti estettävä. Vuoden 1972 ohjustorjuntajärjestelmiä rajoittavan ABM-sopimuksen kirjainta ja henkeä on tiukasti noudatettava. Tämä estäisi avaruuteen sijoitettavien ohjustorjuntajärjestelmien kokeilemisen ja kehittämisen.

Ydinaseriisunnan edistämiseksi on tärkeää luoda ydinaseettomia vyöhykkeitä ja käytäviä, kuten Pohjolassa, Keski-Euroopassa ja Balkanilla on ehdotettu tehtävän. Merkittävänä edistysaskeleena on pidettävä saavutettua sopimusta Eteläisen Tyynenmeren vyöhykkeestä. Sitä tulee kaikkien ydinasevaltojen kunnioittaa.

On tärkeää sopia myös tavanomaisten aseiden ja asevoimien supistamisesta. Näitä kysymyksiä on käsiteltävä myös osana ETYK-prosessia. Niissä tulee käsitellyyn myös merellisistä luottamusta ja turvallisuutta lisäävistä toimenpiteistä sopiminen. Kaikkien ETYK-valtioiden tulee ottaa nämä tavoitteet huomioon omassa puolustuspolitiikassaan.

Aseidenriisunta on käynnistettävä myös tavanomaisten aseiden osalta, ja asekauppa on saatava kansainväliseen valvontaan.

Pitkään jatkuneet neuvottelut kemiallisten aseiden kieltämisestä on saatettava pikaiseen päätökseen ja aloitettava kemiallisten asevarastojen täydellinen hävittäminen.

SUOMEN ULKOPOLIITTINEN LINJA

Presidentti Mauno Koiviston johdolla Suomi on ulkopoliitikassaan jatkanut presidenttien Paasikiven ja Kekkonen johdolla vakiinnutetun linjan menestyksellistä toteuttamista. Tämä politiikka on rakentunut ensisijaisesti luottamuksellisille suhteille naapurimaiden kanssa ja tähdännyt rauhanomaisen yhteistyön kehittämiseen kaikkien kansojen kanssa. Keskeisintä Paasikiven-Kekkonen linjassa on yya-sopimukseen perustuva yhteistoiminta Neuvostoliiton kanssa. Suomalainen puolueettomuuspolitiikka ei ole itsekään eristäytynyttä, vaan tähtää rauhan ja kansainvälisen yhteistoiminnan edistämiseen.

Kansainvälisesti näyttävän osa Suomella on edelleen siinä ETY-kokousten sarjassa, joka sai alkunsa Helsingin konferenssista ja sen päätösasiakirjasta. Euroopan puolueettomien ja sitoutumattomien maiden ryhmän aktiivisena jäsenenä Suomi on osoittanut, että sen rauhantahtoinen puolueettomuuspolitiikka paitsi vastaa meidän kansamme elinetsiä, myös edesauttaa liennytystä ja yhteistyötä koko Euroopan mitassa.

Viime vuodet ovat merkinneet Suomen suunnitelmallista ja asteittaista avautumista myös ETYK-maiden piiriin ulkopuolelle, Aasiaan, Afrikaan ja Latinalaiseen Amerikkaan. Kauppamme ja kehitysyhteistyömme kolmannen maailman kanssa on kasvanut. Vastakkaisista kehityssuunnauksista huolimatta Suomi on jatkanut työtään YK:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen sekä aseidenriisunnan puolesta.

Turvallisuutta ei voi rakentaa aseiden varaan. Pienelle, sotilasliittoihin kuulumattomalle maalle olisi taloudellisestikin ylivoimaista yrittää pysytellä varustelukilvassa ja asejärjestelmien jatkuvassa teknisessä kehittälyssä. Suomen turvallisuus nojautuu ensisijaisesti taitavaan ulkopoliitiikkaan, jonka tulee vastakin tähdätä kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden lujittamiseen.

Suomen rauhanpolitiikan ensisijaisena tavoitteena tulee olla ydinaseriisunta. Suomen tulee osallistua aktiivisesti ja aloitteellisesti pyrkimyksiin yleisen ja täydellisen aseidenriisunnan toteuttamiseksi. Omassa kansallisessa turvallisuuspolitiikassaan Suomen tulee toimia sopusoinnussa yleisen rauhan- ja aseidenriisuntapolitiikkansa kanssa.

Yhdistyneiden Kansakuntien päämäärät ja periaatteet ovat säilyttäneet pysyvän merkityksensä, vaikka järjestö kaikilta osilta ei ole onnistunutkaan perustehtävässään, rauhan turvaamisessa. YK:n rauhanturvatoiminnalla, kriisejä koskevilla poliittisilla neuvotteluilla, sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen ohjelmillaan, ihmisoikeuksien puolustamisella ja kansainvälisen oikeusjärjestyksen vahvistamisella on merkittävästi lujitettu rauhan rakenteita. YK on kaikille valtioille avoin, arvokas foorumi, jossa pienetkin valtiot voivat tuoda esiin näkökohtansa. YK:n vakiintuneessa taloudellisessa ja poliittisessa tilanteessa Suomen tulee jatkaa ponnistuksiaan YK:n ja sen erityisjärjestöjen, kuten Unescon ja ILO:n toimintakyvyn parantamiseksi.

Kasvava kansainvälinen vastuu edellyttää Suomelta parempaa kykyä ottaa vastaan myös pakolaisia. Uusien valmiuksien rakentaminen kuuluu valtiolle, kunnille, seurakunnille ja kansalaisjärjestöille.

SUHTEET NEUVOSTOLIITTOON

Suomen turvallisuuden ja vakaan kansainvälisen aseman kulmakivenä ovat hyvät ja luottamukselliset naapuruussuhteet Neuvostoliittoon. Nämä suhteet on jatkuvasti kyettävä pitämään riippumattomina kansainvälisen politiikan vaihteluista, mille luo edellytykset ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimuksen toteuttaminen keskinäisen yhteisymmärryksen hengessä.

Suomen ja Neuvostoliiton keskinäisen luottamuksen ylläpitämisessä keskeinen merkitys on molempien maiden poliittisten johtohenkilöiden säännöllisillä tapaamisilla. Hyvien naapuruussuhteitten lujittamista edistävät olennaisesti myös laajenevat yhteydet poliittisten puolueiden ja kansalaisjärjestöjen välillä.

Suomen ja Neuvostoliiton välisellä kaupalla ja taloudellisella yhteistoiminnalla on keskeinen merkitys maamme kansantalouden tasapainoiselle kehitykselle. Tämän vuoksi hallituksen on jatkettava aloitteellisesti niiden pulmien selvittelyä, jotka ovat aiheutuneet maailmantalouden heilahteluista. Kaupan rakennetta on määrätietoisesti monipuolistettava ja taloudellisen yhteistyön uusia muotoja on ennakoluulottomasti sovellettava.

Suomalais-neuvostoliittolaista kulttuuriyhteistyötä on lujitettava ja monipuolistettava, niin että se tavoittaa kaikki kansalaispiirit ja erityisesti aktivoi nuorisoa yhteistoimintaan. Venäjän kielen opetukseen on kiinnitettävä kasvavaa huomiota sekä kouluissa että vapaassa sivistystoiminnassa. Sosialidemokraatit tukevat jatkossakin Suomi-Neuvostoliitto-Seuraa ja sen pyrkimystä uudistaa järjestökoneistonsa ja toimintamuotonsa ajan vaatimuksia vastaaviksi.

POHJOISMAISET SUHTEET

Pohjolan kansojen yhteistyö perustuu pitkään perinteeseen, jonka rakennusosina ovat yhteinen kulttuuri ja historiallinen yhteenkuuluvuus. Näiden siteiden lujittaminen on Pohjolan kaikkien kansojen etujen mukaista, myös ja erityisesti yhdentymiskehityksen kiitryessä läntisessä Euroopassa.

Pohjoismaiden Neuvoston ja muiden yhteistyöelinten toimintaa on kehitettävä ottaen huomioon eri Pohjoismaiden ulkopoliittiset lähtökohdat. Yhteiskunnallisten järjestöjen asemaan pohjoismaisessa yhteistyössä tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Pohjoismaisen yhteistyön sisällön osalta korostuvat teollinen ja taloudellinen yhteistyö. Tähän työhön sisältyy maastamuuttajien sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen ja alueellisten kehitysväaristymien korjaaminen. Pohjoismaiden taloudellisella yhteistyöllä on mahdollisuus tasata alueellisia kehitysedellytyksiä eri Pohjoismaiden sisällä ja niiden kesken. Pohjoismaisen kulttuurin ainutlaatuisuutta voidaan ja tulee puolustaa ylikansallisen viestinnän paineita vastaan. Tämä tapahtuu parhaiten yhteistyön kehittämisellä sähköisen viestinnän alueella. Ruotsin kielen asema kouluopetuksessa on turvattava.

Pohjoismaiden yhteistoiminnalla Yhdistyneissä Kansakunnissa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä on suuri merkitys turvallisemman ja oikeudenmukaisemman maailman rakentamisessa. Keskinäisen luottamuksen lisääminen Pohjois-Euroopassa tukee alueen kaikkien valtioiden turvallisuuspyrkimyksiä. Tavoitteena tulee olla alueen pitäminen kansainvälisen jännityksen ulkopuolella.

Ydinaseettoman vyöhykkeen perustaminen Pohjolaan on ensiarvoisen tärkeä Pohjois-Euroopan turvallisuuden kannalta. Järjestelyn turvallisuutta lisäävä vaikutus heijastuisi laajalti alueen ulkopuolellekin. Ydinasevaltojen tulee ilmoittaa kunnioittavansa valtioiden pysyvää ydinaseettomuutta sekä sitoutuvansa siihen, ettei ydinaseettomia maita vastaan käytetä tai niitä uhata ydinaseilla.

Ydinasevaltojen tulisi myös omilla aseidenriisuntapoliittisilla toimenpiteillään myötävaikuttaa Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen perustamiseen. Tässä yhteydessä tulisi sopia myös Itämeren ydinaseettomuuden turvaamiseksi tarvittavista järjestelyistä. SDP pitää tärkeänä saavutuksena sitä, että Pohjolan sosialidemokraatit ovat voineet yhdistää ponnistuksensa ydinaseettoman Pohjolan luomiseksi. Yhteispohjoismaisen virkamiestason selvityksen jälkeen on perusteltua odottaa Pohjoismaitten hallituksilta yhteistä tahdonilmaisua.

KEHITYSYHTEISTYÖ

Kansainväliselle yhteisölle antamiensa sitoumusten mukaisesti Suomen tulee nostaa julkinen kehitysapunsa 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta tämän vuosikymmenen aikana. On käynnistettävä myös selvitys siitä, miten ja missä aikataulussa maamme kehitysapu on nostettavissa yhden prosentin bruttokansantuoteosuuteen. Tulee kiinnittää huomiota myös yksityisen talouselämän mahdollisuuksiin ja velvoitteisiin voimavarojen lisäämisessä.

Kehitysyhteistyömme sisältöä arvioitaessa ja suunniteltaessa on ensisijaisesti painotettava sen vaikutusta vastaanottajamaassa. Sen on lisättävä taloudellisia voimavaroja ja murrettava sosiaalista ja taloudellista eriarvoisuutta. Kehitysyhteistyön on voimistettava vastaanottajamaan taloudellista ja poliittista riippumattomuutta ja vahvistettava demokratiaa. Kehitysyhteistyö ei milloinkaan saa uhata luonnon uusiutumiskykyä.

Kehitysyhteistyömme vastaanottajamaiden määrää ei ole tarvetta lisätä. Päähuomio on kiinnitettävä avun laatuun. Avun kohdistamisen vähiten kehittyneille maille tulee jatkuu nykytasolla, ja Afrikan maiden erityistarve tulee huomioida. Pohjoismaiden alueellista yhteistyötä SADDCC-maiden kanssa on voimistettava. Tämä toiminta on esimerkki kehitysyhteistyön uusista muodoista. Kehitysyhteistyön ja kaupallisen toiminnan ero on pidettävä selkeänä sekä käsitteellisesti että hallinnollisesti, eivätkä Suomen kaupalliset edut saa ohjata kehitysyhteistyön toteuttamista. Suomen tulee pysyttää monenväliseen kehitysyhteistyyhön osoittamansa määrärahat korkealla tasolla.

Kehitysyhteistyöpolitiikalle on luotava selkeämmät suuntaviivat, ja niiden toteuttamiselle entistä paremmat toimintaedellytykset. Saatujen kokemusten valossa on aika säättää

kehitysyhteistyöstä erillinen laki, jolla määritellään Suomen kehitysyhteistyön laadulliset tavoitteet, toimintaperiaatteet ja seurantamenettelyt.

Kehitysyhteistyön laadullisten tavoitteiden kannalta on tärkeää lisätä kansalaisjärjestöjen panosta ja tukea kehitysjoukkotoiminnan laajentamista.

KAUPPAPOLITIikka

Viime vuosikymmenien aikana kapitalistinen maailmantalous on voimakkaasti yhdenytynyt. Länsi-Euroopassa taloudellinen yhteistyö on kiihdyttänyt myös poliittista yhdenytymistä. Kaupan esteiden poistaminen ja ylikansallisten yhtiöiden voimistuminen ovat heikentäneet suunnitelmallisen ulkomaankaupan toteuttamismahdollisuuksia. Suomen on käytettävä hyväkseen uuden teknologian ja kehitysmaiden merkityksen kasvun avaamia mahdollisuuksia kehittyvässä kansainvälisessä työnjaossa.

Ulkomaankauppa on Suomen kansantaloudelle elintärkeää. Suomen kauppapolitiikan on osaltaan toteutettava yleisiä ulkopoliittisia tavoitteita. Suomen tulee pyrkiä kansainvälisen monenkeskisen kauppajärjestelmän vahvistamiseen, kaupan esteiden vastavuoroiseen poistamiseen sekä kansainvälistä kauppaa rajoittavien vinouttavien toimien ehkäisemiseen ja niistä Suomen taloudelle aiheutuvien haittavaikutusten torjumiseen. Euroopan kehityksen kannalta on ratkaisevaa, miten Länsi-Euroopan markkinatalousmaat kykenevät luomaan vakaan ja säännellyn pohjan keskinäiselle kanssakäymiselle. Avainasemassa on Euroopan Talousyhteisö, jonka kanssa Suomi on solminut vapaakauppasopimuksen. Sopimus muodostaa taloudellisen pohjan Suomen ja EEC:n välisille suhteille. Suomen tulee tarkoin seurata talousyhteisön kehitystä ja tarvittaessa ennakko- tai esityksiä asemaamme turvaamiseksi eurooppalaisella vapaakauppa-alueella. Tätä varten tulee toimia yhdessä muiden EFTA-maiden kanssa ja pyrkiä kehittämään EFTA:sta välinettä, jonka avulla EEC:hen kuulumattomien markkinatalousmaiden edut huomioitaisiin eurooppalaisen vapaakauppa-alueen tulevaisuudesta päätettäessä.

Sosialististen maiden avautumiskehitys ja uusien talouden johtamismenetelmien etsintä avaavat uusia näköaloja. Suomen edut tärkeimmillä markkina-alueillamme tapahtuvien muutosten yhteydessä on turvattava. Erityistä huomiota tulee kiinnittää Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden sekä kehitysmaiden kanssa käytävän kaupan tasapainoiseen lisäämiseen. Kaupan ja taloudellisen yhteistyön on osaltaan edistettävä kansainvälisen yhteistyön tasaveroista ja tasapainoista kehitystä sekä turvattava Suomen talouden ja kulttuurin omaehtoinen kehitys.

Kansainvälistyvä talous velvoittaa myös kansojen väliseen vastuuseen. Työvoiman lisääntyvä liikkuvuus Suomesta ja Suomeen edellyttää kykyä vastata siitä aiheutuviin sosiaalisiiin velvoitteisiin.

SDP:n KANSAINVÄLINEN TOIMINTA

Sosialidemokraattinen työväenliike on kansainvälinen. Se toimii aina kiistojen rauhana-

maista ratkaisua tavoitellen ja pyrkii edistämään poliittista ja taloudellista tasa- arvoa sekä turvaamaan rauhantilan maailmanlaajuisesti. Toiminnan edellytyksenä on kansainvälinen solidaarisuus.

Poliittisena liikkeenä SDP vaikuttaa Suomen harjoittamaan ulkopoliittikkaan, toimii Sosialistisessa Internationaalissa ja luo kahdenvälisiä puoluesuhteita, joista ensisijaisia ovat suhteet naapurimaihin.

Sosialistinen Internationaali on sosialidemokraattisten ja sosialististen puolueiden tärkein yhteistyöelin. Sosialistinen Internationaali on juuriltaan eurooppalainen. Sen toiminta-alue on viimeisimmän kymmenen vuoden aikana laajentunut oleellisesti myös kolmanteen maailmaan, erityisesti Latinalaiseen Amerikkaan. Työ voimakkaana rauhanliikkeenä aseidenriisunnan ja liennytyksen puolesta on SI:n arvostettu toimintaloheko, jolla SDP:n vaikutus on ollut näkyvä. Järjestön jäsenpohjan laajenemisen myötä on entistä suuremman painon saanut myös toiminta rakenteellisen eriarvoisuuden poistamiseksi teollisuus- ja kehitysmaiden väliltä. Rauhanomaisten ratkaisujen etsintä alueellisissa konflikteissa on keskeinen osa SI:n toimintaa.

Kahdenvälisissä suhteissaan SDP on erityisesti vaalinut suhteita pohjoismaisiin veljespuolueisiin. SDP on mukana laaja-alaisessa kalottiyhteistyössä.

Työväen yhteistyötä on Pohjolassa harjoitettu jo yli 100 vuotta. Pohjoismainen puolueyhteistyö toimii vakiintuneissa muodoissa, joihin kuuluu sekä puolueiden johdon että kenttätason yhteydenpitoa. Yhteistyön syventämiseen on kuitenkin edelleen mahdollisuuksia ja syytä.

SDP:n kanssakäyminen veljespuolueiden kanssa keskittyy yhteistyöhön Sosialistisessa Internationaalissa. Kahdenvälisen yhteistyön tehostamiseen on tarvetta.

Kehitysmaiden edistykselliset ryhmät ja vapautusjärjestöt hakevat enenevästi yhteyttä myös SDP:n kanssa. Näitä yhteyksiä haluamme aktiivisesti rakentaa.

SDP oli edelläkävijä avatessaan puolueen suhteet Neuvostoliiton Kommunistiseen Puolueeseen vuonna 1968. Tätä tärkeätä yhdeydenpitoa SDP haluaa kehittää edelleen samoin kuin kahdenvälisiä suhteita muihinkin sosialististen maiden johtaviin puolueisiin.

Järjestötyössä kansainvälisten asiain tulee olla luonnollisena osana. Kansainvälisen tiedon ja tietoisuuden lisääminen on osa puolueen perustehtävää. Viime vuosien aikana jäsenet ovat osallistuneet kouriintuntuvasti solidaarisuustyöhön. Kansainvälisen Solidaarisuussäätiön luomat omat kehitysyhteistyöprojektit ovat antaneet tehtävää laajasti järjestökentällekin.

Ammattiyhdistysliikkeessä toimiville sosialidemokraateille kansainväliset kysymykset asettavat erityisen haasteen. Ylikansallisten yritysten kasvu ja pääomien nopea kansainvälistyminen ovat kysymyksiä, joita ay-liike ei voi vain seurata sivusta. Pohjoismaisen ammattiyhdistysliikkeen vaatimus työntekijäin luottamusmiesjärjestelmän ulottamisesta yli kansallisten rajojen ns. konserniluottamusmiehet tunnustamalla on esimerkki

rakentavista malleista, joilla työntekijät voivat valvoa etujaan. Tämän tyyppisiin ongelmiin tarttuminen edellyttää sekä poliittisen että ammatillisen työväenliikkeen yhteistyötä kansainvälisesti.

SDP:n 34. puoluekokous haluaa rohkaista puolueen jäseniä ja kannattajia osallistumaan laajasti rauhanliikkeen työhön ja solidaarisuusjärjestöjen toimintaan. Kansalaisten ymmärryksestä rakentuu kansojen yhteisymmärrys.

Liite n:o 10

KANNANOTTO ALUEELLISIIN KRIISEIHIN

(Ulkopoliittisen asiakirjan liite)

Voimapolitiikasta haetaan yhä ratkaisuja alueellisiin ongelmiin. Kansakuntien väliset ristiriidat purkautuvat sotilaalliseksi voimainkoetoksiksi, rakenteelliset eriarvoisuudet pyritään murtamaan ase-in ja armeijoiden avulla tuetaan riiston rakenteita. Ainoa varma lopputulos voimapolitiikasta on inhimillinen kärsimys.

Lähi-idän kriisin ratkaisun on perustuttava YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmiin 242 ja 338, jotka edellyttävät Israelin vetäytymistä vuonna 1967 ja sen jälkeen miehittämiltään alueilta sekä alueen kaikkien valtioiden niin Israelin kuin arabimaidenkin oikeutta elää rauhassa turvallisten ja tunnustettujen rajojen sisällä. Palestiinalaisten oikeus kansalliseen itse-määräämiseen ja valtiolliseen järjestäytymiseen on taattava. Pysyvän rauhan saavuttamiseksi alueella tulisi aikaansaada laajapohjaiset kansainväliset neuvottelut, joihin kaikki asianosaiset voisivat osallistua. PLO:n asema palestiinalaisten edustajana on tunnustettava ja taattava sen oikeus osallistua neuvotteluihin sekä palestiinalaisten oikeuksien täytäntöönpanosta että Lähi-idän ongelman kokonaisvaltaisesta ratkaisemisesta.

Irakin ja Iranin välisessä sodassa inhimillisen elämän arvo on riistetty kummaltakin kansakunnalta. Sota on saanut yhä raaempia muotoja, kuten lapsisotilaiden ja kemiallisten aseiden käytön. Sotiviin osapuoliin on kohdistettava voimakkaampi kansainvälinen painostus sotatoimien pikaiseksi lopettamiseksi. Asetoimitukset ja taloudellinen tuki sotiville osapuolille on katkaistava.

Sri Lankan kriisi on kehittynyt sisällissodaksi, jota leimaavat etniset ja uskonnolliset ristiriidat sekä laajamittaiset ihmisoikeuksien loukkaukset. Sota vaarantaa myös alueen rauhaa ja turvallisuutta. Sotatoimet on pikaisesti saatava loppumaan ja yhteiskunnallinen rauha on palautettava. Ratkaisujen on perustuttava kansallisten vähemmistöjen ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen periaatteelle.

Etelä-Afrikan rotusortopolitiikka on aiheuttanut laajenevan kriisin koko eteläisessä Afrikassa. Mikäli ihmisoikeuksien järjestelmällisen riiston annetaan jatkua, tulee muutos olemaan yksi Afrikan mantereeseen väkivaltaisimmista taisteluista. Etelä-Afrikka miehittää kansainvälisen oikeuden ja YK:n päätöslauselmien vastaisesti **Namibiaa**. Se ei ole sallinut YK:n turvallisuusneuvoston päätöksen 435 täytäntöönpanoa Namibian itse-

näisyyden toteuttamiseksi. SDP tukee Etelä-Afrikan vapautusliikkeen ANC:n vaatimusta rotusorron kumoamisesta sekä täysien poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien ulottamisesta maan koko väestöön. SDP antaa tukensa Namibian vapautusliikkeen SWAPO:n taistelulle itsenäisyyden puolesta. Pakotepoliittikkaa Etelä-Afrikkaa vastaan on tehostettava. Taloudellista tukea Etelä-Afrikan ympärillä oleville SADCC-yhteisön maille on lisättävä. Kauppasuhteiden katkaisu Etelä-Afrikkaan on vahvistettava lailla. Hallituksen tulee käyttää painostustoimenpiteenä myös diplomaattiedustuksen tason laskemista ja edustajan kotiinkutsumista sekä edustuston sulkemista.

Väli-Amerikassa on viime vuosina ollut useita alueellisia ja valtioiden sisäisiä selkauksia. **Nicaraguaa** koskevissa erimielisyyksissä on kysymys pienen kansainvälisesti tunnustetun maan oikeuksista säilyttää itsenäisyyden oikeutensa. SDP haluaa tukea Nicaraguan oikeutta itsenäiseen kansalliseen kehitykseen ja pitää tärkeänä Nicaraguan ilmoittamaa pyrkimystä toteuttaa poliittista moniarvoisuutta, sekatalousjärjestelmää ja sitoutumatonta ulkopoliittikkaa. Sotilastoimet tai niiden tukeminen Nicaraguan hallitusta vastaan asettuu sekä kansainvälisen oikeuden periaatteita että Haagin kansainvälisen tuomioistuimen päätöksiä vastaan. SDP tukee alueen maiden omia tavoitteita rauhanomaisen ratkaisun rakentamiseksi. Suomen antamaa kehitysapua Nicaragualle on lisättävä ja maahan on lähetettävä Suomen virallinen edustaja koordinoimaan kehitysyhteistyötämme.

El Salvadorin pitkäaikaisen sisällissodan lopettaminen edellyttää syvällisiä uudistuksia ja ennen kaikkea ulkopuolisen sotilaallisen sekaantumisen lopettamista. SDP ilmaisee solidaarisuutensa veljespuolueelleen Kansalliselle Vallankumouspuolueelle (MNR).

Demokratian paluu **Argentiinaan** on antanut uusia mahdollisuuksia muille vielä sotilasdiktatuurin alaisuudessa oleville Latinalaisen Amerikan kansoille.

SDP tukee päättäväisesti **Chilen** kansaa sen pyrkimyksissä demokratian palauttamiseksi sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvokehityksen aikaansaamiseksi maassa.

Kansojen on itse saatava päättää tulevaisuudestaan, ristiriidat on selvitettävä rauhanomaisesti poliittisin ratkaisuin sisäisiin asioihin puuttumattomuuden ja alueellisen koskemattomuuden periaatteiden pohjalta. Asianomaisten maiden tulee tehdä kaikki voitavansa, jotta luotaisiin olosuhteet rauhanomaiselle neuvotteluratkaisulle **amputsean** ja **Afganistanin** konflikteissa.

Länsi-Saharan alueen ihmisten itsenäistymistähtoa on kunnioitettava ja Polisariojärjestön pyrkimystä maan vapauttamiseksi tuettava.

YMPÄRISTÖPOLIITTINEN OHJELMA

ESIPUHE

Ympäristönsuojelu on jatkuvaa toimintaa. Nyt käsillä olevan ohjelman tarkoituksena on osoittaa sosialidemokraattisen ympäristöpolitiikan lähtökohdat ja perusperiaatteet. Ohjelmaa konkreettisemmat tavoitteet asetetaan puoluekokousten lausumissa. Ohjelma osoittaa siten ympäristöpolitiikan suuntaa: parempaan ympäristöön kansanvaltaa ja tasa-arvoa lisäämällä ja tunnustamalla ympäristöarvojen ensisijaisuus päätöksenteossa.

YMPÄRISTÖPOLITIIKAN VÄLTÄMÄTTÖMYYS

Luonto - elinehtomme

Ihminen on osa luontoa ja elää vuorovaikutuksessa häntä ympäröivän muun luonnon kanssa. Mikäli ihminen tuhoaa luonnon, hän tuhoaa myös oman lajinsa elinedellytykset. Luonnon antimet ja luonnon tuottokyky ovat luoneet perustan ihmisten elannolle, luonnonvarat tuotannolle.

Ihmiskunnan oli viime vuosisataan asti pakko alistua luonnonvoimille toisin kuin tänä päivänä. Tämä ei kuitenkaan välttämättä merkinnyt sitä, että ihmiskunnan tavoitteet olisivat ennen teollistumistakaan olleet sopusoinnussa luonnon kanssa. Useat kulttuurit sortuivat luonnonvarojen köyhyttävään tai luontoa turmelemaan tuotantotapaan.

Tieteellistekninen ja teollinen kehitys vapautti ihmisen monelta osin luonnonvoimien välittömästä vaikutuksesta. Tämä vahvisti kuvitelmaa ihmisen yliherruudesta luontoon ja himmensi kokemusperäisesti saatua ymmärrystä luonnon ja ihmisen rinnakkaiselosta, kumppanuudesta.

Maapallon ympäristöongelmat

Maapallon keskeisin ympäristöongelma on luonnonvarojen tuhlaileva ja yksipuolinen hyväksikäyttö, joka on osasyynä nälänhädälle laajoilla alueilla. Metsien hävittäminen muuttaa maapallon ilmastoa, aiheuttaa aavikoitumista ja köyhyttää kasvi- ja eläinlajistoa. Maapallon meriä ylikalastetaan ja maataloudessa aiheutetaan ekologisia ongelmia. Useat teollisuuden aiheuttamat ympäristönsuojeluongelmat ilmenevät nykyään pitkäaikaisvaikutuksiaan luontoon ja ihmiseen. Maapallon vakavin uhka on elollisen luonnon köyhtyminen ja yksipuolistuminen, mikä saattaa johtaa korjaamattomiin vahinkoihin.

Suomalaistenkaan menneisyys ei kerro yksinomaan oikein ymmärretystä suhteesta luontoon. Luonnon hyväksikäyttö on ollut niin laajamittaista kuin kunkin aikakauden

teknologia on sallinut. Kansantaloutemme on yhä hyvin riippuvainen luonnonvaroitamme. Maamme pohjoinen sijainti merkitsee luonnon tavallista suurempaa häiriöalttiutta ja vaatii luonnon erityistä huomioon ottamista.

Asevarustelu - esimerkki luonnonvarojen ja ihmisen osaamisen riistosta

Taistelu luonnonvaroista on historian kuluessa, kuten nykyisinkin, leimannut ihmisyhteisöjen toimintaa. Kilpavarustelu on ohjannut pitkälti tieteen ja tekniikan kehitystä. Asevarustelu sitoo nytkin suunnattomasti ihmisen osaamista ja taloudellisia voimavaroja.

Kansainvälisen politiikan ongelmat kytkeytyvät yhä luonnonvarojen käyttöön ja omistukseen. Taistelu rajallisista raaka-aineista säilyy teollisuusmaiden, raaka-aineita tuottavien maiden sekä teollistumisen ensi askeleita ottavien kehitysmaiden välisenä kriisien aiheuttajana.

Luonnon tuhoamista käytetään jopa tietoisena sodankäynnin välineenä. Asevarustelun vastustaminen ja kaikkalainen rauhantyö kuuluu siten erottamattomana osana ympäristönsuojeluun.

Ympäristönsuojelu — yhteiskunnallista toimintaa

Ympäristönsuojelun yhteiskunnallista luonnetta on usein pyritty hämärtämään samais-tamalla ympäristönsuojelu ja ekologia. Ympäristönsuojelussa on kysymys yhteiskunnallisesta päätöksenteosta, jossa päättäjän arvot ovat keskeisessä asemassa. Ekologia on biologiaan kuuluva luonnontiede, joka tutkii mm. ihmisen vaikutusta ympäristöönsä ja lisää siten avarakatseisen päättäjän tietoja. Ympäristönsuojelussa on siis käytettävä ekologian tutkimustuloksia, mutta päätökset heijastavat aina laatijansa yhteiskunnallisia arvoja.

Varovaisuus ja nöyryys luonnon hyväksikäytössä on perusteltua, koska tiedämme luonnon erilaisista vuorovaikutussuhteista aivan liian vähän. Monet ihmisen toiminnan vaikutukset luonnontalouteen ilmenevät vasta vuosikymmenien tai jopa vuosisatojen kulu-ttua.

Ympäristönsuojelun tärkeyttä ja konkreettisia toimenpiteitä ei voikaan kaikilta osin ja ai-na perustaa jo tiedossa oleviin, ekologiisiin tutkimustuloksiin. Tieteellisesti kiistattomia tutkimustuloksia on usein vasta käytettävissä haitallisten seurausten jo ilmaannuttua. Ympäristönsuojelussa on kuitenkin ensisijainen painopiste asetettava ennaltaehkäise-viin toimintatapoihin. Ympäristönsuojelu on siis toimintaa yhteiskunnallisten arvojen puolesta. Ympäristöongelmat voidaan hallita vasta, kun ympäristöpolitiikan ensisijai-suus saa riittävän vahvan aseman ihmisen toiminnassa.

Sosialidemokraatit ja ympäristönsuojelu

Luonnonsuojelu oli Suomessa niin kuin muissakin maissa pitkään alan innostuneiden tiedemiesten ja harrastajien toimintaa.

Luonnonsuojelu laajeni vaatimukseksi laaja-alaisesta ympäristönsuojelusta 1960-luvun loppupuolella, jolloin huolenaiheiksi tulivat mm. elohopean ja DDT:n vaikutukset kaloihin ja merikotkiin. Tällöin opittiin soveltamaan luonnonsuojelussa uutta ekologista tietoa mm. ekosysteemejä ja ravintoketjuja. Ympäristönsuojelun vaatimukset muuttuivat myös aikaisempaa olennaisesti enemmän yhteiskunnallisiksi, koska ongelmana ei ollut enää yksittäinen tihutyön tekijä, vaan yhteiskuntamme talouden kannalta keskeiset tuotantolaitokset.

Ympäristönsuojelun yhteiskunnallistumisen myötä reagoivat myös poliittiset puolueet 1960-luvun lopulla ympäristönsuojelukysymyksiin. SDP:n Turun puoluekokous hyväksyi v. 1969 ensimmäisenä puolueena Suomessa luonnon- ja ympäristönhoito-ohjelman.

Sosialidemokraattisen Puolueen ympäristönsuojelutavoitteissa on tähdennetty yleisen edun puolustamista yksityistä voitontavoittelua vastaan. Puolue on vaatinut luonnonvarojen suunnitelmallista ja tasapuolista käyttöä sekä puolustanut jokamiehenoikeuksia. Nämä tavoitteet on vain osittain saavutettu. SDP:n ympäristönsuojeluohjelma ja käytännön toiminta ovat kuitenkin ohjanneet ympäristönsuojelun erillislainsäädännön ja -hallinnon kehittymistä viime vuosina.

Sosialidemokraatit eivät pidä ympäristöongelmien perussyynä ainoastaan tuotantovälineiden yksityisomistusta. Sosialistiset talousjärjestelmät ovat kapitalismin tavoin suhtautuneet luonnonvaroihin ilmaisina raaka-aineina. Sosialidemokraattisen ympäristöpolitiikan lähtökohtana on se, että ilmaista luonnonvarojen käyttöä ei ole.

SOSIALIDEMOKRAATTISEEN YMPÄRISTÖPOLITIIKKAAN

Parempaan ympäristöön

Sosialidemokraattisen ympäristöpolitiikan päämääränä on säilyttää luonnon monipuolisuus ja kestävä tuottokyky sekä kulttuurimme parhaat perinteet ja saavutukset tuleville sukupolville.

Uudistumattomia luonnonvaroja on käytettävä säästeliäästi ja säilytettävä uudistuvien luonnonvarojen tuottokyky. Elollisten luonnonvarojen säilyttäminen edellyttää erityisesti perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämistä, eliöiden elinympäristön suojaamista sekä eliöyhteisöjen moninaisuuden säilyttämistä. Kaikkien ympäristömuutosten lähtökohtana on turvata ihmisten terveyden sekä kulttuurimme ja sen avulla luotujen rakenteiden säilyminen myös tulevaisuudessa.

Toiminnan avain — solidaarisuus

Työväenliikkeen perinteinen toiminta on saanut voimansa laajoista kansanjoukoista, joiden välittömät elinolot ovat kärsineet yksityisen edun tavoittelusta. Työväenliike on toiminut jäsentensä hyväksi. Osa ympäristöpolitiikasta voidaan perustaa yhä tälle toimintaperiaatteelle. Yhteiskuntamme vähäosaisimpien työ-, asuin- ja elinympäristön kohentaminen on tärkeä osa sosialidemokraattista ympäristöpolitiikkaa.

Puolueena joudumme kuitenkin tunnustamaan, ettemme voi johtaa ympäristöpolitiikkaa kaikkia tavoitteita palkansaajaväestön välittömistä eduista. Useat kansainväliset luonnonvarakysymykset vaativat tietoista luopumista oman kansakunnan ja kannattajakunnan eduista. Työväenluokan välittömän edun ajamisesta työ laajenee yleisen edun puolustamiseen. Ympäristöarvoista huolehtiminen on yhteiskunnallista työtä luonnon, toisten kansojen ja tulevien sukupolvien hyväksi. Tämä on ainoata perusarvoiltaan sosialidemokraattista ympäristöpolitiikkaa.

Ristiriita palkansaajaväestön välittömien etujen ja tarvittavien toimien välillä edellyttää lujaa pitäytymistä sosialidemokraattisissa arvoissa ja yleisen tiedon tason kohentamista. Ihmiskunnan tulevaisuus riippuu kyvystämme havaittua itsekkyydestämme. Ympäristöongelmien ratkaisu edellyttää ihmiskunnalta yhteisvastuuseen perustuvaa, tarmokasta toimintaa riiston kaikkia muotoja vastaan. Meidän tulee toiminnassamme irtautua harhakäsityksestä, jonka mukaan ihmisellä on ylivalta luontoon ja menneiden sukupolvien luomaan kulttuuriin. Tarvitsemme selkeän solidaarista ympäristöpolitiikkaa.

Ympäristö on yhteinen

Luonnon ja ympäristön käytön kannalta ratkaisevat päätökset syntyvät tällä hetkellä yhä merkittävältä osin ilman kansainvaltaista päätöksentekomenettelyä. Kansalaisten mahdollisuudet vaikuttaa siihen, minkälaiseksi ympäristömme muotoutuu, ovat puutteellisia. Ympäristön käyttömahdollisuuksissa on vielä epätasa-arvoa. Elinympäristön laatu vaihtelee alueittain.

Ympäristödemokratian tulee saattaa kansalaiset tasavertaiseksi ympäristönsä suhteen. Kaikilla kansalaisilla tulee olla mahdollisuus hyvään ympäristöön, oikeus nauttia luonnosta ja kulttuurista sekä vaikuttaa omaa ympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Lähivuosina tulee laajentaa ympäristödemokratiaa erityisesti työelämässä. Työntekijöiden tulee saada tietoa ja koulutusta työpaikkansa ympäristökysymyksistä, oikeus kieltäytyä ympäristövaaraa aiheuttavista töistä sekä osallistua ympäristökysymyksiä koskevaan päätöksentekoon.

Kenelläkään ei tule olla omistuksesta tai käyttöoikeudesta johtuvaa yliotetta päätöksenteossa. Oikeus yhtäläiseen päätöksentekoon edellyttää myös sitä, että kaikille kansalaisille suodaan mahdollisuudet saavuttaa ongelmien hallintaan tarpeellinen tiedontaso.

Ympäristöluvista päättävä viranomainen ei voi olla kansanvallan ulkopuolella sijaitseva tuomioistuin. Ympäristöasiat eivät ole luonteeltaan yksityisten välisiä asioita, vaan kaik-

kia kansalaisia koskevia. Päätöksenteon kansanvaltaistaminen on välttämätöntä, jotta yhteisiä ympäristötavoitteita voitaisiin saavuttaa.

Ympäristöpolitiikan kansanvaltaistaminen edellyttää päätösvaltaa monella tasolla. Yksittäisten kansalaisten ja kansalaisryhmien toimintaoikeuksien lisääminen on välttämätöntä ja hallinnon järkevä järjestäminen lisää kunnallishallinnon merkitystä. Useat ympäristöpolitiikan tavoitteet vaativat kuitenkin valtakunnallisesti, jopa kansainvälisestikin yhtenäistä päätöksentekoa. Tätä välttämättömyyttä korostaa erityisesti se tosiseikka, että etenkin taloudellinen päätöksenteko on yhä keskittyneempää muutamien pankin tai kansainvälisen yhtiön ehdoilla. Sosialidemokraattisen Puolueen tulisi kanavoida kansalaisten paikallinen toiminta paremmaksi hallinnoksi, uudeksi lainsäädännöksi ja kansainvälisiksi sopimuksiksi.

Ympäristöpolitiikan ensisijaisuus

Ympäristöpolitiikan tarvetta on arvioitava ensisijaisesti sen omien, elintärkeiden tavoitteiden kannalta. Ympäristöpolitiikkaa ei tule alistaa muille, useinkin lyhytjänteisille ja suppeille tavoitteille.

Kestävä ympäristöpolitiikka on yhteiskunnan sellaista toimintaa, jota ei voida harjoittaa kapitalistisen tuotantotavan ehdoilla. Ohjailemattomat markkinavoimat tuottavat huoonoa ympäristöä. Ympäristöpolitiikka ei voi perustua luonnon ja ympäristön yksipuoliseen hyödyntämiseen, vaan tuotantotoiminta tulee alistaa ympäristöpolitiikalle.

Socialidemokratian jatkuva tehtävä on vaikuttaa kansalaisten arvoihin ja yhteiskunnallisiin päätöksiin siten, että yleisen ympäristöedun ensisijaisuus ymmärretään välttämättömyydeksi eikä yksityisen edun tai edes ihmisryhmän edun nimissä tehdä päätöksiä, jotka vaarantavat luonnon monipuolisuutta tai yhteistä kulttuuriperintöämme.

Kulutus ja ympäristöpolitiikka

Työväenliikkeen ensimmäinen vuosisata on ollut työtä työväenluokan elinolojen parantamiseksi. Liikkeen kiistämättömiä saavutuksia ovatkin asumisolojen yleinen parantuminen sekä yleisten koulutusmahdollisuuksien ja monipuolisen sosiaaliturvan luominen kaikille kansalaisille. Laajojen kansankerrosten välttämättömät aineelliset perustarpeet on jo pitkälle tyydytetty teollistuneissa maissa.

Tähän tilanteeseen ovat markkinavoimat sopeutuneet kiihdyttämällä kulutuskysyntää mm. lyhentämällä tuotteiden kestoikää ja välineellistämällä sekä kaupallistamalla yhä useamman osan ihmiselämästä. Länsimaiden kansantalouksia kaivussa pitävä tekijä on - asevarustelun lisäksi — yhä suuremmassa määrin ihmisten vapaa-aikaan liittyvä tavaratuotanto.

Samanaikaisesti kun kehittyneiden maiden tavaratuotannon todelliset hyödyt ihmisen vapauttamiselle ovat yhä kyseenalaisempia, vallitsee kehitysmaissa yhä suurempi puute välttämättömistä inhimillisen elämän aineellisista edellytyksistä. Nykyinen osit-

tain tarpeeton kulutus heikentää myös mahdollisuuksia tyydyttää tulevaisuuden perustarpeita.

Tähän ristiriitaan onkin jo valvutunein osa pitkälle kehittyneiden maiden kansalaisista reagoinut. Jatkuva kulutuksen kasvua vieroksutaan ja omaksutaan vapaaehtoisuuden vaatimattomuuden kautta uusia elämänarvoja. Kansalaisten toiveet ja unelmat liittyvät usein inhimillisiin arvoihin, ihmissuhteisiin ja tavalla tai toisella koko maailmasta ja tulevasta sukupolvista henkilökohtaista vastuuta tunteviin elämäntapoihin.

Ihmiset tulee vapauttaa tavaratuotannon kasvattamisen ja kuluttamisen pakkomielteestä elämään täysipainoisesti toistensa kanssa ja toistensa, myös muissa maissa asuvien, hyväksi. Tämä edellyttää kansalaisten tietojen ja tietoisuuden lisäämistä kulutuksesta ja sen vaikutuksista.

Ilmaista luonnonvarojen käyttöä ei ole

Teknistieteellistä vallankumousta sekä sosialismissa että kapitalismissa on leimannut suhtautuminen luonnonvaroihin ilmaisina tai halpoina raaka-aineina. Tieteellisteknisen vallankumouksen edellytyksenä oli laaja elinkeinovapauden säätäminen. Tuotantojärjestelmät muuttuivat selvästi kapitalistisiksi ja tuotantoa alkoi eniten ohjalla yksinomaisten liikevoiton tavoittelu.

Ympäristöongelmat aiheutuvat muun muassa siitä, että ympäristöhaitat ovat yrityksen kannalta niin sanottuja ulkoisia kustannuksia. Ympäristön pilaantuminen ei välittömästi vaikuta yrityksen taloudelliseen tulokseen. Yritys voi kannattaa hyvin, vaikka se aiheuttaakin laajoja ja tuhoisia ympäristöhaittoja.

Ympäristöarvot joutuvat käytännössä usein väistymään sen vuoksi, että niitä on vaikea tai lähes mahdoton arvioida rahassa. Tämä ei kuitenkaan saa merkitystä sille, että luontoa ja sen arvoja pidetään ilmaisina hyödykkeinä. Tuotantoa sekä sen kannattavuutta ja asiansukaisuutta on arvioitava myös luonnonvarojen ja ympäristön kannalta ja kehitettävä tähän sopivia menetelmiä.

Enää ei tule sallia sellaista toimintaa, jossa tuotantoperustuu olemassa olevan luonnonvaran suhteelliseen halpuuteen ja toiminnasta aiheutuvien haittojen maksattamiseen ulkopuolisilla. Ympäristövahingoista aiheutuvat kustannukset on sisällytettävä tuotantokustannuksiin.

Taloudelliset muutokset hallintaan

Sosialidemokraattinen liike on perustanut toimintansa tuloerojen tasoittamiseksi suurelta osin taloudelliseen kasvuun. Tuotannon sääntelemättömän kasvattamisen ongelmat on kuitenkin tiedostettu.

Taloudellisen kasvun loppuminen ei välttämättä kuitenkaan paranna ympäristön laadua. Yhteiskunnan edistystä ei voi mitata pelkästään bruttokansantuotteen kasvulla ei-

kä sen kasvamatta jäämisellä. Kehittyneissä teollisuusmaissa voidaan taloudellista kasvua aikaan saada yhä useammin lisäämättä raaka-aineiden käyttöä tai ympäristökuormaa. Tätä kehitystä tulee tukea.

Vähempiosaisten asiaa ajavana ja oikeudenmukaisuutta korostavana liikkeenä sosiaalidemokraattisen liikkeen on varauduttava aikaisempaa voimakkaampaan toimintaan, jos perinteinen taloudellinen kasvu laantuu. Ympäristöpolitiikan toteuttamisen edellytykseksi ei voida asettaa taloudellista kasvua. Sosiaalidemokraattien tavoitteena on - taloudellisista suhdanteista riippumatta - toimia siten, että tuotantomenetelmät ja tuotantorakenne jatkuvasti uudistuvat luonnonvarojen käytön ja ympäristön kannalta edulliseen suuntaan.

Ympäristötyöt osaksi aktiivista työllisyyspolitiikkaa

Työpaikat ja ympäristönsuojelu eivät ole toistensa vaihtoehtoja. Uusi ympäristönsuojelutekniikka luo työpaikkoja mm. kone- ja laite-teollisuudelle ja rakennustoiminnalle. Hyvin hoidetut luonnonsojelualueet ovat jo usean seudun matkailulinkeineen kestävä lähtökohta. Metsien ja muun luonnon moninaiskäyttö työllistää enemmän kuin esimerkiksi pelkkä puuntuotanto. Kuntien ympäristöhoitotyöt ovat erityisen työvoimavaltaisia. Vanhojen rakennusten korjausrakentaminen vaatii paljon ammattimiesten työtunteja, joita ei voida siirtää koneille. Ympäristövelvoitteiden kaihtaminen on taas usein merkki heikosta taloudellisesta tilanteesta ja epävarmoista työpaikoista.

TOIMINTAAN LUONNON JA IHMISEN PUOLESTA

Ympäristövaikutukset arvioitava

Vuosisikymmenen kestäneiden ponnistusten jälkeen on maamme ympäristöhallinto saatu pääpiirteissään rakennetuksi. Sosiaalidemokraattisen ympäristöpolitiikan tavoitteet on tästä huolimatta saavutettu vain osittain. Ympäristöongelmien syihin on pureuduttava tähänastista tehokkaammin. Meidän on laajennettava ympäristöpolitiikan toimintakenttää ja ennalta torjuttava ympäristöhaitat.

Ennalta ehkäisevän ja ympäristöongelmien kokonaistarkasteluun pyrkivän ympäristöpolitiikan kehittämiseksi tarvitaan suunnitteluun ja päätöksentekoon kytketty pakollinen ympäristövaikutusten arviointijärjestelmä. Tuotteiden ja toimenpiteiden ympäristövaikutukset on ennen niiden käyttöönottoa ja toteuttamista selvitettävä mahdollisimman kattavasti.

Ympäristövaikutusten arviointi tulisi liittää osaksi lainvalmistelua, komiteatyöskentelyä ja tulo- ja menoarvioiden laadintaa. Tärkeimpien toiminnallisten suunnitelmien, kuten maa- ja metsätalouden sekä energiahuollon kehittämissuunnitelmien laadintaan tulisi liittää ympäristövaikutusten arviointi.

Ympäristövaikutusten arviointia tulisi soveltaa myös maamme rajojen ulkopuolella ta-

пахтуваан, суомалаистен ырызтєєн тоиминтаан. Тәмә өн ерызисен тәркеәтә кєхитысмаиса, жойден лainsäädäntö жә ымпәрistöвалмиудет оват хєикот.

Yhtenäiseen ympäristölupaan

Ympäristön pilaantumista rajoittavat säännökset ovat tällä hetkellä eri laeissa. Päätöksenteko on samoin jakaantunut useammalle eri viranomaiselle. Ympäristönsuojelun tavoitteiden saavuttamiseksi olisi pikaisesti laadittava yhtenäinen ympäristön pilaantumista estävä lainsäädäntö, johon yhdistetään naapuruussuhdelain, vesilain, terveydenhoitolain, jätehuoltolain ja ilmansuojelulain nykyiset säädökset.

Lainsäädäntöuudistuksella on luotava yhtenäistetty ympäristölupamenettely. Ympäristölle haitallisen toiminnan sijoittamista koskevat päätökset on tehtävä kaavoituksessa ja rakennuslupamenettelyssä, johon liitetään ympäristövaikutusten arviointimenettely. Ympäristönsuojelulupa on käsiteltävä yhtenäisesti omana menettelynään, joka korvaa nykyisten ympäristönsuojelun erillislakien sekavan lupa- ja ilmoitusmenettelyn.

Ympäristörahasto perustettava

Ympäristövahinkojen korvausjärjestelmä on kehitettävä siten, että tapahtuneen vahingon ensisijaisena hyvittämiskeinona käytetään ennallistamisvelvoitetta, ts. sitä, että pilaaja velvoitetaan palauttamaan ympäristö entiseen tilaansa. Yleiselle edulle aiheutuvat vahingot on, jollei ennallistaminen ole mahdollista, hyvitettävä erityisten maksujen avulla.

On luotava nykyisen öljynsuojamaksun kaltainen maksuihin tai vakuutuksiin perustuva järjestelmä, josta varoja voidaan osoittaa ympäristön kunnostamiseen silloin, kun aiheuttajaa ei saada selville. Tämän rahaston varat tulee kerätä kaikkien ympäristövaurallisten aineiden maahantuonnin tai valmistuksen yhteydessä.

Työvoiman verotuksesta raaka-aineiden verotukseen

Kapitalistisen tuotantotavan perusteisiin kuuluu yksityinen omistusoikeus, joka Suomessa on toteutettu poikkeuksellisen vahvana. Tämä on voimakkaasti heijastunut myös siihen tapaan, kuinka valtiolliset elimet ovat voineet reagoida esiinnousseisiin ympäristöongelmiin. Ympäristölainsäädäntö on pakostakin jäänyt luonteeltaan ja toteutukseltaan vain eräänlaiseksi väliintuloksi, pahimpien epäkohtien korjaajaksi. Sen avulla ei puututa sen enempää tuotantotapaan kuin tuotannon sisältöönkään.

Sosiaalidemokraattinen ympäristöpolitiikka edellyttää teknologian kehittämistä siten, että raaka-aineita ja energiaa säästetään, jätteiden synty ja ympäristöön pääsy minimoidaan sekä tuotetaan kestäviä, turvallisia ja laadukkaita tuotteita.

On luotava keinoja, joiden avulla yhteiskunta voi vaikuttaa tuotantorakenteiden muutok-

sisä siten, että tuotanto muuttuu vähemmän ympäristöä rasittavaksi ja tuotteet käyttöalaltaan kestävämmiksi.

Ympäristönsuojelua tulee edistää taloudellisilla ohjaukeinoilla, kuten maksuilla ja verotuksella. Verotuksessa painopisteen tulisi siirtyä työvoiman verotuksesta raaka-aineen verotukseen. Valtion avustuksia ei tulisi myöntää sellaiseen teknologiseen kehitystyöhön, jonka seurauksena syntyy ympäristöhaittoja aiheuttavaa tuotantoa.

Energian käyttöä vähennettävä

Kaikkiin energiantuontotapoihin liittyy vakavia ympäristövaaroja. Sosialidemokraattisen ympäristöpolitiikan ensisijainen tavoite on energian kulutuksen vähentäminen, johon tekniikan kehitys tarjoaakin mahdollisuuksia.

Rajaton energian saatavuus on ollut viime vuosikymmenien suurimpia harhakäsityksiä. Ensimmäisenä energiavarojen rajallisuuteen törmättiin öljyn kohdalla. Myös ydinvoima on osoittautunut ylimenokauden energiamuodoksi, jonka käytöstä on asteittain luovuttava.

Ilmakehään päästettyjen fossiilisten polttoaineiden epäpuhtauksien seurauksena on syntynyt laaja-alaisia happamoitumisongelmia. Euroopassa ongelma on korostunut ja muodostaa uhan mm. Suomelle, jonka kansantalous edelleen ratkaisevasti perustuu metsän varaan.

Suomi on päättänyt alentaa rikkipäästönsä puoleen 1990-luvun alkupuoliskolla. Päästöjen vähentämistä tulee edelleen jatkaa ja tavoitteena tulee olla vuosituhannen loppuun mennessä asettaa kansainvälisillä sopimuksilla kullekin Euroopan maalle sellaiset päästökiintiöt, ettei kokonaispäästöistä muodostu vaaraa minkään maan luonnontaloudelle.

Kansainvälisten sopimusten piiriin tulevat lähivuosina myös typenyhdisteet. Se edellyttää uutta tekniikkaa liikennevälineiden päästöjen vähentämiseksi ja siirtymistä lyijyttömään bensiiniin.

Luonnonvarojen hyväksikäyttö kestäväksi ja monipuoliseksi

Luonnonvarojen käyttävän tuotannon lähtökohtana tulee olla niiden kestävä käyttö, kokonaisuudyn ja säästeliäisyyden periaate. Luonnonvarojemme, erityisesti metsiemme ja vesien hyväksikäyttöä ja maataloutta ohjaavaa lainsäädäntöä ja hallintoa tulee uudistaa. Luonnonvarojen yksityiseen omistusoikeuteen pohjautuva etuoikeus luonnonvaran kaikinpuoliseen hyväksikäyttöön tulee purkaa.

Metsälainsäädännössä on korostettava luonnonmukaisia menettelytapoja ja metsien moninaiskäyttöä. Metsäpolitiikassa on luovuttava ajatuksesta, että metsien hakkuumääriä voitaisiin nykyisestä olennaisesti kasvattaa.

Maa- ja metsätalouden haitallisia vaikutuksia tulee torjua korkealaatuisten elintarvikkeiden tuottamiseksi ja ympäristön laadun turvaamiseksi. Lannoitteiden ja torjunta-aineiden käyttöä tulee vähentää näiden tavoitteiden mukaisesti. Viljelysmailta ja metsistä tapahtuvaa ravinteiden huuhtoutumista vesistöihin on rajoitettava viljely- ja hoitoteknisiin keinoin ja oikealla maankäytön suunnittelulla. Maa- ja metsätalouden, kuten muunkin hajakuormituksen, vesiensuojelutoimenpiteitä on voitava säädellä yhteiskunnan toimesta.

Vesirakentamista suosiva vesilain päätöksentekojärjestelmä on uudistettava. Etuvertailua koskevat säännökset on uudistettava siten, että ympäristöä vahingoittavat ja kokonaistaloudellisesti kannattamattomat hankkeet kielletään. Hajakuormitukseen on puututtava. Valtioneuvoston ja muiden edustuksellisten elinten mahdollisuuksia ohjata vesien käyttöä ja suunnittelua on lisättävä. Vesioikeudet on lakkautettava.

Uusia kansallispuistoja, retkeily- ja luonnonsuojelualueita on perustettava myös Etelä-Suomeen.

Jätteet hyötykäyttöön

Ensisijaisesti on pyrittävä jätteiden määrän pienentämiseen. Jätteiden hyötykäyttöä on edistettävä tukemalla jäteraaka-aineen uusia talteenotto- ja tehostamalla jätehuoltolainsäädännön täytäntöönpanoa.

Kulutukseen tuleviin tuotteisiin on liitettävä seloste jätekäytöstä. Ongelmajätteiden keräilyä ja valvontaa on tehostettava kouluttamalla paikallisia viranomaisia ja luomalla valvontaa palvelevia rekisterijärjestelmiä. Työntekijöillä tulee olla oikeus tietää työpaikkansa ongelmajätteiden käsittelytavat.

Ympäristön kemikaalikuormaa vähennettävä

Ympäristöön pääsee sekä ilman ja veden että maaperän kautta yhä lukuisampia, osittain luonnolle vieraita aineita. Kemikaalien vaikutuksista ei ole riittävästi tietoa. Varsinkin pitkäaikaisvaikutuksia ja aineiden yhteisvaikutuksia on vaikeata arvioida.

Ainoa tapa välttää odottamattomilta ympäristövaurioilta onkin voimakkaasti vähentää ympäristöön päästettävien aineiden määrää. Tämä edellyttää lukuisien eri keinojen samanaikaista käyttöönottoa.

Ympäristövaikutusten arviointia tulisi kehittää koskemaan myös teollisuustuotteita — mukaan lukien rakennusmateriaalit — ja niiden käyttöä. Ennen uuden tuotteen valmistamisen tai maahantuonnin aloittamista olisi arvioitava sen ympäristönsuojelullisia vaikutuksia. Arvioinnissa olisi selvitettävä sen kiertokulkua tuotannossa ja yhteiskunnassa, sen käytön mahdollisesti aiheuttamia haitallisia vaikutuksia luonnolle sekä sen — käytöstä poistumisen jälkeen — hävittämisen tai uudelleenkäyttömahdollisuuksia. Tällä tavalla voidaan ehkäistä haitallisten aineiden ja jätteiden joutuminen ympäristöön ja

selvittää etukäteen mahdolliset onnettomuus- ja vaaratilanteet työntekijöiden ja muun väestön kannalta.

Liike- ja ammatissalaisuuden suojaa on purettava, jotta kansalaiset voivat saada tietoja kemikaaleista ja niiden vaikutuksista.

Freonipäästöt, jotka tämän hetkisen tutkimustiedon mukaan tuhoavat ilmakehän otsonikerrosta, on saatava kuriin. Tämä edellyttää Suomessa lainsäädäntöä sekä pyrkimystä kansainväliseen sopimukseen otsonikerroksen pelastamiseksi.

Rakennettua ympäristöä hoidettava ja kulttuuriperintöä suojeltava

Vanhojen asunto- ja teollisuusalueiden peruskunnostus on rakennetun ympäristön kohdentamisen painopistealue. Aikaisimpina vuosikymmeninä laaditut, ylimitoitetuille väestöennusteille ja nykyisen ympäristön kertakaikkiselle muutokselle rakennetut kaavat on purettava.

Lähiympäristöstä on parannettava julkisin, työpaikkoja luovin toin sekä kannustamalla asukkaita lainoin, avustuksin sekä kunnallisen neuvonnan keinoin. Erityisesti useiden lähiöidemme parantaminen on sosialidemokraattisen ympäristöpolitiikan tärkeä toimintaloikka.

Vanhaa rakennuskantaa on suojeltava erityisesti kaavoituksen keinoin. Perusparannuslainoja on varattava riittävästi sekä luotava muitakin taloudellisia kannustimia. Rakennusten lisäksi kunnallistekniikka ja puistot vaativat jatkuvasti ylläpitoa ja parannuksia. Asuinalueiden läheisten luonnonalueiden merkitys on erityisen suuri lapsille, vammaisille ja vanhuksille.

Maan- ja vesien käytön suunnittelua tulee kehittää siten, että omistajan ylivalta ei enää voi sanella suunnittelua ja toteuttamista. Ympäristönsuojelun kannalta yhtäältä herkät ja toisaalta epätydyttävät alueet on voitava vaikeuksitta osoittaa asianmukaiseen käyttöön. Ulkoilu- ja virkistysalueiden hankintaa on tehostettava.

Luonnonsuojelulaki uudistettava

Luonnonsuojelua, kaavoitusta ja luonnonvarojen käyttöä koskevaa lainsäädäntöä on kehitettävä siten, että luontoa voidaan suojella muuallakin kuin suojelualueilla. Luonnonsuojelulain uudistuksella on irtauduttava maanomistajan määräysvallasta ja vanhentuneista hallintotavoista. Luonnon nykyisten käyttötapojen suojaamisen ei tule jättää yhteiskunnan korvausvelvollisuuteen.

Luonnon kannalta arvokkaiden alueiden suojelukeinoja on voimakkaasti kehitettävä. Luonnonsuojelualueiksi tulee muodostaa ne alueet, jotka vaativat joko laajamittaista suojelua tai jatkuvaa hoitoa. Muut suojelutavoitteet, kuten virtaavien vesiemme ja arvokkaiden, rakentamattomien rantojemme turvaaminen, on voitava päättää yhteiskunnan toimesta. Suojelualueiden hoitoon on osoitettava nykyisestä moninkertaisesti voi-

mavaroja, jolloin näiden kohteiden suojeluarvo taataan ja luodaan mielekkäitä työpaikkoja.

TYÖHÖN PAREMMAN YMPÄRISTÖN PUOLESTA

Me kaikki muokkaamme ja vaikutamme ympäristöömme. Olemme oman asuinympäristömme parhaita ja luonnollisimpia vaalijoita. Mikään ympäristövalvontajärjestelmä ei voi ylittää tehokkuudessaan vastuuntuntoisten kansalaisten toimintaa omilla asuin- ja työpaikoillaan. Kuluttajien asenteet ja ostotottumukset heijastuvat tuotantokoneistoon. Ympäristölle vaarallinen tai saastuttava toiminta tyrehtyy, mikäli näin yhteisvoimin toimimme. Tavoitteemme edellyttävät yhteiskunnallisen toiminnan kaikkien keinojen hyväksikäyttöä omien asenteidemme muutoksista kansainvälisiin sopimuksiin.

Me sosialidemokraatit haluamme tehdä työtä paremman ympäristön puolesta ja saada kaikki kansalaiset mukaan tähän toimintaan.

Liite n:o 12

KOULUTUSPOLIITTINEN OHJELMA

I IHMISET RAKENTAVAT YHTEISKUNNAN

1. Koulutuksen merkitys

Suomalainen työväenliike omaksui jo syntyvaiheessaan myönteisen suhtautumisen sivistykseen ja henkiseen kulttuuriin. Niiden ymmärrettiin vaikuttavan merkittävästi yhteiskunnalliseen kehitykseen. Uuden yhteiskunnan rakentajat tarvitsivat määrätietoista kasvatusta ja koulutusta pystyäkseen toteuttamaan yhteiskunnallisia uudistuksia.

Sosialidemokraattisen koulutuspolitiikan tavoitteena on tietävä, tunteva, henkisesti itsenäinen, kriittinen, totuuteen pyrkivä, aktiivinen, vastuuntuntoinen ja yhteistyökykyinen ihminen.

Poliittisen toiminnan päätavoitteena oli valtiollisten oikeuksien laajentaminen. Sitä mukaa kun siinä edistyttiin, luotiin pohjaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäämiselle ja työelämän uudistuksille. Puoluetyö vaati aktiivijäseniä, joten jäsenmäärän lisääminen ja jäsenistön kouluttaminen olivat luonnollisesti erittäin tärkeitä tehtäviä.

Jo vuosisadan vaihteessa asetettiin tavoitteeksi yleinen oppivelvollisuus. Varsinainen taistelu sivistyksellisten oikeuksien laajentamiseksi alkoi kuitenkin vasta toisen maailmansodan jälkeen, jolloin työväenliike ja erityisesti sosialidemokraatit ottivat vastuun suomalaisen yhteiskunnan kehittämisestä. Alkoi määrätietoinen ja pitkäjännitteinen työ peruskoulun rakentamiseksi, ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen uudistamiseksi ja aikuisten opiskeluedellytysten parantamiseksi.

Nyt monet keskeisistä tavoitteista on saavutettu. Uusia haasteita kuitenkin syntyy jatku-

vasti. Suomalaisen henkiset voimavarat ovat laajemmat ja monipuolisemmat kuin koskaan ennen, mutta ratkaisuaan odottavat ongelmat ovat myös mittavampia kuin milloinkaan aikaisemmin ihmiskunnan historiassa.

Yhä keskeisemmäksi on noussut kysymys, mihin tarkoitukseen ihmisen henkisiä voimavaroja käytetään. Yhä vakavammin pohditaan tiedon ja koulutuksen eettisiä ulottuvuuksia. Niitä on punnittava yhteiskunnan koulutuspolitiikkaa kehitettäessä. Niitä pohjivat myös yksittäiset ihmiset, jotka koulutustason kohoamisen myötä voivat yhä laajemmin itse vaikuttaa koulutuksen sisältöön.

Kohonnut koulutustaso ja tieteellinen tutkimus antavat mahdollisuuksia uudistaa jatkuvasti yhteiskuntaa ja ratkaista koko ihmiskuntaa koskettavia ongelmia. Koulutukseen on ohjattava nykyistä suurempi osa kansantuotteesta. Edellytyksenä kuitenkin on, että koulutuspolitiikan tavoitteet ovat selkeät ja että tiedetään, mihin lisäntyviä inhimillisiä voimavaroja käytetään.

Sivistystyön juuret ovat syvällä työväenliikkeen historiassa. On katsottava rohkeasti ja luottavaisesti tulevaisuuteen. Ihmiset itse osaavat määrätä kehityksen suunnan ja toteuttaa muutokset.

2. Muuttuva yhteiskunta

Yhteiskunnan kehittäminen perustuu mm. tutkittuun tietoon. Muutokset edellyttävät niiden hallintaa, ja siinä koulutuksen merkitys on keskeinen.

Yhteiskunnan nykyinen muutos merkitsee tiedon ja taidon korostumista, elinkeino- ja ammattirakenteen uudistumista, kansainvälistymistä, vapaa-ajan lisääntymistä sekä automaation ja viestinnän laajenemista.

Hallitsematon muutos voi aiheuttaa työttömyyttä, vieraantumista, kaupallisen kulttuurin voimistumista sekä yhteiskunnan jakautumista vaikutusvallaltaan vahvoin ja heikkoihin. Erityisen haitallista on hyväosaisten välinpitämättömyys ja piittaamattomuus vähäosaisista.

Hallittu yhteiskunnan muutos taas johtaa vapaa-ajan lisääntymiseen, rasittavimpien ja yksitoikkoisimpien töiden automatisointiin, sosiaalisten suhteiden rikastumiseen ja yhteiskunnallisen solidaarisuuden voimistumiseen.

Yhteiskunnan jakautuminen heikkoihin ja vahvoin merkitsee sitä, että vahvat saavat hyvän koulutuksen ja voivat viettää sosiaalisesti rikasta elämää ja tehdä monipuolista luovaa työtä. Heikot puolestaan saavat vähän koulutusta ja jäävät työttömyyden ja sosiaalisen köyhyyden kouriin. Yhteiskunnallisten asenteiden koveneminen ja tasa-arvon unohtaminen johtavat tällaiseen kulttuuriin. Tämän vastapainoksi korostetaan yhä useammin läheisiä ihmissuhteita, elämäniloa sekä ihmisen ja luonnon tasapainoa. Ei alistuta kovaan kilpailukulttuuriin eikä eriarvoisuuteen.

Pystyäkseen hallitsemaan yhteiskunnan, työelämän ja kulttuurin muutoksia ihminen

tarvitsee yhä enemmän kansalaissivistystä. Tähän kansalaissivistykseen on luettava yleissivistyksen lisäksi ammattitaito. Tulevaisuuden tärkeitä valmiuksia ovat käden taidot, kielitaito, viestintäkyky, luovuus, yhteistoimintakyky, ihmissuhdetaidot, käsitteellisen ja systemaattisen ajattelun osaaminen sekä soveltaminen työ- ja yhteiskuntaelämään.

II TASA-ARVOISEEN SIVISTYSYhteISKUNTAAN

1. Lähtökohdat

Sosialidemokraatit haluavat rakentaa yhteiskunnan, jossa vallitsee vapaus, tasa-arvo ja solidaarisuus. Ihmisille turvataan nykyisten kansalaisvapauksien ja -oikeuksien lisäksi muut taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet. Tämä edellyttää laajaa yhteiskunnallista uudistustyötä, johon kuuluu alistavien yhteiskunnallisten rakenteiden purkaminen sekä henkisten ja aineellisten olojen parantaminen.

Ihmiselle on taattava oikeus käyttää ja kehittää henkisiä kykyjään ja taipumuksiaan täysimittaisesti. Tasa-arvo ei ole vain yhdenvertaisten mahdollisuuksien tarjoamista. Se on myös lähtökohtien tasa-arvoistamista ja solidaarisen yhteistyön oivaltamista.

Koulutuksella on tärkeä osa tasa-arvoisen sivistysyhteiskunnan rakentamisessa ja olosuhteiden luomisessa inhimilliselle kasvuille. Koulutus siirtää kulttuuriperintöä uusille sukupolville, antaa ihmisille sivistyspääoman ja ammattitaitoa. Se antaa aineksia elinikäiseen kasvuun, tukee itsenäistä ajattelua, luo perustan ammatissa toimimiselle ja työelämässä edistymiselle. Yleisestikin se luo pohjan henkiselle, taloudelliselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille.

Korkeatasoinen koulutus ja tieteellinen tutkimus ovat välttämättömiä yhteiskunnan menestymiselle, joka taas takaa taloudelliset mahdollisuudet kehittää koulutusta ja tutkimusta vapautta, tasa-arvoa ja solidaarisuutta tukeviksi tekijöiksi. Koulutuksella lujitetaan kansanvaltaa. Perustana on luottamus ihmisen kykyyn oppia ja mahdollisuuksiin ratkoa ongelmat yhteistyössä muiden kanssa.

2. Arvopohja lujaksi

Ihmisen kasvuun kuuluu selkeän arvoperustan omaksuminen. Jokaisen tulee sisäistää ihmisenä olemisen arvot, normit ja periaatteet, koska näin luodaan vankka maailmankatsomus. Lujan arvopohjan perusteella ihminen voi valita ne tiedot ja taidot, jotka auttavat rakentamaan yhteiskuntaa yhteistyössä toisten ihmisten kanssa. Jokaisella ihmisellä on yhtäläinen ihmisarvo. Jokainen on ainutkertainen ja erilaisuudessaan yhdenvertainen yhteiskunnan jäsen. Jokainen on vastuussa itsestään ja toisista. Siksi jokaisen on vastustettava henkistä ja fyysistä väkivaltaa sekä edistettävä ihmisen ja luonnon tasapainoa.

Kasvatuksen arvoiksi nousevat ihmisarvo, elämän kunnioitus, vapaus, tasa-arvo, solidaarisuus, rauha, luonnonsuojelu sekä kansalliset arvot ja kansainvälisyys. Tämä arvo-

pohja on tärkeä kaikessa koulutuksessa ja se kehittyy vain ihmisten vuorovaikutuksessa. Sosialidemokraattien on vaikutettava yhteiskunnan antamaan koulutukseen siten, että nämä keskeiset arvot toteutetaan opetus- ja kasvatustyössä.

3. Sivistystasoa kohotettava

Koko kansan sivistystasoa on jatkuvasti kohotettava. Tämä edellyttää sekä yleissivistävän että ammatillisen koulutuksen laajentamista ja kehittämistä. Arvokasta ei ole vain lahjakkaiden kouluttaminen. Erityistä huolta on kannettava myös niistä, jotka uhkaavat jäädä koulutuksen ulkopuolelle. Aikuisten ja nuorten koulutuserojen kaventamiseksi on laajennettava aikuiskoulutusta. Tätä vaatii myös työelämän rakennemuutos.

Menestyäkseen kansainvälisesti pieni kansa tarvitsee hyvää yleissivistystä ja korkeaa ammattitaitoa. Senkin takia koulutukseen ja tutkimukseen sijoitettavia voimavaroja on huomattavasti lisättävä. Koulutukseen osallistumista parantavat muun muassa riittävä opintotuki ja koulutusrahaston aikaansaaminen. Kansantalouden muutokset eivät saa heikentää tätä työtä, koska koulutus luo kansalaisen ja kansakunnan henkisen ja taloudellisen hyvinvoinnin perustan.

4. Kasvaminen ja oppiminen jatkuvaksi

Opetuksen sisällössä ja koulun työtavoissa on otettava huomioon oppilaiden kehitysvaihe. Tavoitteina ovat hyvä yleissivistys sekä laaja-alainen ja ajanmukainen ammattisivistys. Koulutuksen tulee olla tieteellistä siten, että tarjotaan oikeaa ja olennaista tietoa päteviä menetelmiä käyttäen. Koulutuksen on myös annettava edellytyksiä ajattelun kehittämiseen ja luovuuteen.

Koulun työskentely tulee järjestää siten, että oppilas perehtyy siinä yhteiskuntaan, työelämään, harrastuksiin ja sosiaaliseen toimintaan.

Ihminen oppii jatkuvasti: työssä, järjestöissä, jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa sekä joukkoviestinnän kautta. Tämä on otettava huomioon koulutusjärjestelmässä.

Jatko-opintomahdollisuudet on kehitettävä joustaviksi niin, että jokaisella on mahdollisuudet jatkaa ja täydentää yleissivistävää ja ammatillista peruskoulutustaan. Aikuisopintoja varten on luotava joustava tutkintojärjestelmä, joka antaa mahdollisuuden suorittaa tutkintoja työn ohessa ja jossa otetaan huomioon työssä hankittu koulutus ja sivistys.

5. Koulutuksen todelliseen tasa-arvoon

Tasa-arvon toteutuminen edellyttää koulujärjestelmän rakenteellisen kehittämisen ja riittävien koulutusmahdollisuuksien lisäksi sitä, että oppilaita kannustetaan ja kohdellaan oikeudenmukaisesti sekä että opiskelun vähimmäistavoitteet saavutetaan.

Oppilaitoksen tehtävä on tukea kotia sen kasvatustyössä. Tärkeää on tunne-elämän ja sosiaalisuuden kehittäminen sekä koulutusmotivaation parantaminen. Olennaista on tukea oppilaan persoonallisuuden kehittymistä ja tervettä itsetuntoa.

Koulun työtapoja on kehitettävä siten, että yhteistyö ja yhteisvastuu tehdystä työstä lisääntyvät. Työn on perustuttava kaikkien tasa-arvoiseen huomioonottamiseen ja toisten työn arvostamiseen. Kilpailusta on päästävä yhteistyöhön. Perustelematon kuri, vahingollinen kilpailu, omien tunteiden salaaminen ja mekaaninen aikarytmi eivät vahvista oppilaan tervettä itsetuntoa eivätkä kehitä yhteistyökykyä.

Opetuksessa on otettava huomioon erilaiset kyvyt ja taipumukset. Tasaveroisesti on arvostettava matemaattis-loogisten ja kielellisten kykyjen ohella myös muita lahjakkuuden lajeja kuten musikaalisuutta, liikunnallisuutta, kätevyyttä, visuaalisuutta sekä ilmaisu- ja ihmissuhdetietoja. Oppiaineet on hyväksyttävä tasaveroisiksi ja niiden yhteyksiä on lisättävä. Tiukasta oppiainesidonnaisuudesta on luovuttava.

Ihmisen on pystyttävä hallitsemaan kokonaisuuksia ja niiden suhteita voidakseen jäsentää maailmaa. Siksi koulutuksessa on paneuduttava kokonaisuuksien oppimiseen ja ongelmakeskeiseen tarkasteluun. Opetuksessa on keskeistä tiedon soveltaminen. Hyödyttömän irtotiedon osuutta on vähennettävä. Oppilaita on yhä enemmän ohjattava itsenäisiksi tiedon löytäjiksi ja käyttäjiksi.

6. Voimavaroja heikoimpien auttamiseen

Menestyminen koulutuksessa perustuu moninasiin syihin. Aikaisemmin olivat keskeisiä taloudelliset seikat. Niiden tilalle ovat enenevässä määrin nousseet muut sosiaaliset syyt. Perinnöllisten tekijöiden merkitys on vähäinen sosiaalsiin verrattuna. Koulujärjestelmä kasaa koulutuspalveluja sekä yksilöille että sukupolvien yli; enemmän koulutusta saaneet hankkivat eniten jatkokoulutusta.

Taloudelliset seikat estävät edelleen monia hankkimasta koulutusta. Siksi on välttämätöntä lisätä opintotukea. Myös aikuisopiskelijoiden taloudellista tukea on parannettava. On luotava kansalaisten koulutusturvajärjestelmä. Sosiaalista valikoivuutta on vähennettävä määrätietoisesti kehittämällä koulutuksen valintaperusteita.

Koulutuksen sisältöä on muutettava siten, että alemmista sosiaaliryhmistä lähtöisin olevien ja vähemmän koulutusta saaneiden koulutusmotivaatio kasvaa. Koulutuksen voimavaroja on kohdistettava heikosti menestyvien oppilaiden tukemiseen. Koulun kaikinpuolista sosiaalista yhteisökasvatusta on myös käytettävä työmenetelmänä.

7. Koulutusta painotettava nykyiseen ja tulevaan

Koulutuksen tehtävänä on valmistaa oppilasta sekä nykyiseen että tulevaan yhteiskuntaan. Toimiminen tulevaisuuden yhteiskunnassa edellyttää taitoja käsitellä tietotulvaa ja kykyä ymmärtää yhteiskunnan toimintamekanismeja. Tämä on mahdollista vain tut-

kimuksen ja opetuksen pitkäjännitteisen yhteistyön pohjalta. Se edellyttää opettajien jatkuvaa ja ajanmukaista täydennyskoulutusta.

Oppilaan tulee voida kasvaa aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi, joka haluaa tietoisesti vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen. Koulutuksen on oltava avoin yhteiskunnan, työelämän ja kulttuurin muutoksille ja muuttamiselle sekä tehtävä mahdolliseksi kunkin ikäkauden täysipainoinen eläminen. Oppilaita on kannustettava aktiiviseen ja kriittiseen kulttuurin käyttöön ja luomiseen.

8. Koulutus - koko yhteiskunnan asia

Koulutus on yhteiskunnan ja sen jäsenten kannalta tärkeä asia. Koulutus ja tieteellinen tutkimus ovat yhteiskunnan taloudellisen kehityksen perusta. Ne luovat pohjan myös kansalaisten henkiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen hyvinvoinnille. Koulutus on investointia ihmiseen, tulevaisuuteen ja yhteiskunnalliseen uudistustyöhön. Koulutusta on kehitettävä jatkuvasti ja osoitettava sille riittävät taloudelliset voimavarat.

III YLEISET KEHITTÄMISTAVOITTEET

Kansalaisten koulutustasoa on edelleen kohotettava. Tavoitteena on lisätä koulutuksellista tasa-arvoa ja mitoittaa väestön koulutus sellaiseksi, että se takaa jokaiselle oikeuden jatkuvaan opiskeluun ja henkiseen kasvuun. Näin turvataan myös yhteiskunnan ja työelämän kehittäminen.

Nuorison jakaminen peruskoulu- ja lukiosivistyksen saaneisiin, joiden välinen koulutusero yleissivistävässä koulutuksessa on kolme vuotta, ei ole perusteltavissa. Sen takia kaikille yhtenäistä yleissivistävää koulutusta on asteittain pidennettävä siten, että kaikilla on rakenteellisesti yhtenäinen ja sisällöltään uudistunut, joustava yleissivistävä koulutus. Entistä korkeatasoisempi yleissivistävä koulutus on annettava kaikille.

Ammatillista koulujärjestelmää on kehitettävä siten, että se antaa sekä nuorisolle että aikuisväestölle mahdollisuuden ammattitaidon hankkimiseen. Koulutustasoeroja eri koulutusasteiden välillä on kavennettava. Peruskoulupohjaisen kouluasteen ammatillisen koulutuksen vähimmäispituudeksi on ensi tilassa säädettävä kolme vuotta.

Koulu-, opisto- ja korkeakouluasteen ammatilliset opinnot on järjestettävä yhtenäiseksi ammatilliseksi koulujärjestelmäksi, joka huolehtii sekä nuorison että aikuisväestön ammatillisesta perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksesta.

IV LÄHIAJAN TAVOITTEET

1. Varhaiskasvatus

- * Kaikille 6-vuotiaille on järjestettävä koulunkäynnin aloittamista tukevaa esiopetusta siten, että samalla huolehditaan lapsen kokopäiväisestä hoidosta.

- * Varhaiskasvatuksessa on vahvistettava lapsen omatoimisuutta ja sosiaalisuutta sekä annettava lapsen omalle tunne-elämän kehitymiselle, uteliaisuudelle, leikille ja luovuudelle entistä suurempi arvo.
- * Varhaiskasvatuksen ja koulukasvatuksen välille on luotava kiinteä vuorovaikutus.

2. Yleissivistävä koulu

- * Lapsen aloittaessa koulun häntä on opastettava löytämään itselleen parhaiten sopivat oppimistavat.
- * Opetussuunnitelmia ja opetusta on kehitettävä ongelmakeskeiseksi. Oppilasta on ohjattava kokonaisuuksien hallitsemiseen ja yhteistyöhön.
- * Opetus on tieteellistettävä. Opetuksen on perustuttava tieteellisesti oikean ja olennaisen tiedon opettamiseen päteviä menetelmiä käyttäen. Irrallisen tiedon määrää on vähennettävä.
- * Joukkotiedotuskasvatusta on kehitettävä tavoitteena kriittinen yhteiskunnan jäsen.
- * Tietotekniikkaa on opetettava kaikille. Lisäksi on annettava riittävät tiedot teknisen muutoksen hallinnasta ja tekniikan arvoisällön arviointiperusteista.
- * Rauhankasvatusta on kehitettävä siten, että se sisältää kansallisen ja kansainvälisen vastuun rauhan säilymisestä, kehitysyhteistyön merkityksen ja kansainvälisen solidaarisuuden.
- * Luonnontieteellistä opetusta on kehitettävä teknisen muutoksen hallitsemiseksi sekä luonnon ja rakennetun ympäristön säilymiseksi.
- * Yhteiskunnallisen opetuksen asemaa on kohennettava yhteiskunnan muutoksen ymmärtämiseksi ja hallitsemiseksi.
- * Koululainsäädäntöä on muutettava siten, että oppilaan mahdollisuudet valita elämäntietoa oppiaineeksi uskonnon opetuksen sijaan eivät saa riippua hänen vanhempiansa uskontokunnasta.
- * Opetusmenetelmiä on kehitettävä oppilaskeskeisiksi ja ongelmakeskeisiksi. Olen-
naista on myös opettaa, miten tietoa hankitaan. Yleissivistävän koulutuksen loppu-
vaiheessa on otettava käyttöön myös itseopiskelu.
- * Oppimateriaalina on käytettävä enemmän joukkoviestimä. Oppilaiden mahdolli-
suuksia valmistaa itse tuotoksia, esim. lehtiä, kasetteja ja videofilmejä, on parannet-
tava. Myös omien tuotosten tekoa on käytettävä opetusmenetelmänä.
- * Kouluissa on toteutettava yhteisökasvatusta.

- * Voimavarat on suunnattava erityisesti heikoimmin menestyvien auttamiseen, jotta nämä voisivat saavuttaa yhteiset perustavoitteet. Tämä merkitsee monipuolisten työtapojen käyttöä ja oppilasarvostelun uusimista siten, että ihmisten välinen kilpailu vähenee.
- * Kokeita, tenttejä ja tutkintoja tulee kehittää niin, että ne mittaavat kokonaisuuksien hallintaa, jäsentelykykyä ja asiayhteyksien oivaltamista. Oppilasarviointia tulee kehittää siten, että numeroarvostelua erityisesti ala-asteella vähennettäisiin.
- * Oppilaiden omaehtoista kulttuuritoimintaa on tuettava ja kannustettava kaikin tavoin.
- * Kodin ja koulun yhteistyötä on laajennettava ja monipuolistettava. Vanhemmille on annettava mahdollisuus työaikana paikallisesti osallistua kouluyhteistyöhön.
- * Koulun ja ympäröivän yhteiskunnan monipuolista vuorovaikutusta on kehitettävä mm. työelämään tutustuttamisen muodossa.
- * Oppilaskunnan toimintaa on tuettava.
- * Koulun vuorovaikutusta muiden koulujen ja vieraiden maiden koulujen kanssa on lisättävä esimerkiksi leiri-, ystävyys- ja kummikoulutoiminnan avulla.
- * Valtion oman oppimateriaalituotannon osuutta on lisättävä.
- * Koulun kerhotyön asemaa on parannettava ohjaajakoulutusta kehittämällä ja lisäämällä tuntiopettajana kerhotyötä tekevien toimintamahdollisuuksia.
- * Lukion opetussuunnitelmaa on uudistettava tavoitteena kohottaa yleissivistyksen tasoa ja saada opetussuunnitelma soveltuvaksi yhä laajemmalle osalle ikäluokasta. Samalla mahdollisuuksia lukion käymiseen on laajennettava.
- * Ylioppilastutkintoa tulee kehittää yleissivistystä ja kypsyyttä mittaavana kokeena. Kokeeseen osallistumisoikeuden tulee olla joustava. Pakollisten kokeiden määrää tulee vähentää ja valinnaisuutta lisätä.
- * Lukion opintososiaalisia etuja on kehitettävä antamalla oppimateriaali oppilaalle maksuttomasti.
- * Koulun toimintaan on liitettävä erityisesti nuoriso-, mutta myös muiden kansalaisjärjestöjen työ ja on käytettävä hyväksi niiden tarjoama mahdollisuus kasvamiseen ja kasvatustyöhön.

3. Ammatillinen koulutus

- * Jokaiselle peruskoulun ja lukion päättäneelle on turvattava mahdollisuudet ammatillisesti eriytyvään koulutukseen ammatillisissa oppilaitoksissa tai korkeakouluissa.

Tämän varmistamiseksi selvitetään mahdollisuudet taata kaikille kansalaisille jatkuva ammattioppioikeus.

Ammatillista koulutusta on kehitettävä yhtenäiskouluperiaatteen mukaisesti siten, että perusteettomat erot eri koulutusalojen ja koulutusasteiden koulutuksesta poistetaan. Peruskoulu- ja lukiopohjaista koulutusta on kehitettävä samoista ammattitaitotavoitteista lähtien.

Pidentyvistä ja kehittyvästä peruskoulupohjaisesta kouluasteen ammatillisesta koulutuksesta on asteittain muodostettava todellisen korkeakoulukelpoisuuden antava koulutusväylä.

Eri koulutusasteiden koulutuserojen kaventuessa jatko-opintoväylät koulu- ja opistoasteen sekä korkeakouluasteen välillä on luotava nykyistä joustavammiksi siten, että aikaisemmat opinnot luetaan täysimääräisesti hyväksi seuraavan koulutusasteen koulutuksessa. Koulu- ja opistoasteen koulutusta antavien oppilaitosten yhteyksiä on lähennettävä tavoitteena saman alan oppilaitosten asteittainen yhtenäistäminen.

Ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä on lisättävä siten, että ne muodostavat yhtenäisen koulutusjärjestelmän. Korkeakoulujen tutkimustyötä on hyödynnettävä ammattiopetuksella.

Ammatillista koulutusta on laaja-alaisesti ja monipuolistettava. Opetuksessa on lisättävä valinnaisuutta ja edistettävä oppilaiden omatoimisuutta sekä harrastustoimintaa. Koulutuksen tehtävänä on myös luoda jatkuva opintomyönteisyys.

Opetussisältöjä ja -menetelmiä on jatkuvasti kehitettävä. Heikkojen oppilaiden opetukseen on erityisesti suunnattava voimavaroja.

Ammattitaidon ylläpitämismahdollisuuksia on parannettava. Ammatillisten oppilaitosten tehtävänä on myös täydennyskoulutuksen järjestäminen.

Opintonsa keskeyttäneiden mahdollisuutta palata jatkamaan opintojaan on parannettava. Oppilaitosten yhteistyötä on lisättävä ja opetusmenetelmiä kehitettävä siten, että aikaisemmat opinnot voidaan lukea hyväksi.

Oppilaitosten, niitä ympäröivän yhteiskunnan ja työelämän yhteydet on saatava nykyistä elävämmäksi. Kaikkiin ammatillisiin oppilaitoksiin on tätä varten perustettava tarpeelliset neuvottelukunnat.

Opettajille on luotava mahdollisuudet määrääjain irrottautua muuhun työelämään.

Ammatillisten oppilaitosten koulutusta on lähennettävä käytännön työelämään koulutussopimuksiin perustuvalla työpaikkakoulutuksella, jota varten on laadittava opetussuunnitelmat. Oppisopimusmuotoinen ammatillinen koulutus on organisoitava oppilaitosten yhteyteen.

- * Oppilaan kotikunnan velvoite järjestää yleissivistävän koulutuksen jälkeen ammatillista koulutusta on säilytettävä.
- * Ammatillisten oppilaitosten oppilasvalinta on suoritettava oppilaiden vapaan hakeutumisen pohjalta.
- * Oppilaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet on saatava periaatteiltaan samoiksi kaikissa oppilaitosmuodoissa. Ammatillisten oppilaitosten oppilaskunnille on turvattava itsenäinen asema.
- * Ammatillisiin oppilaitoksiin on luotava kansainvälinen harjoittelijainvaihto- ja stipendijärjestelmä.

4. Korkeakoulutus

- * Korkeakoulutusta on jatkuvasti monipuolistettava ja koulutuspaikkoja lisättävä.
- * Korkeakoulutukseen pääsyn esteenä eivät saa olla keskiasteen koulutuksessa tehdyt valinnat.
- * Pääsykokeita on kehitettävä siten, että ne mittaavat kiinnostusta, kykyä ja taipumusta asianomaisen alan opintoihin ja työtehtäviin.
- * Pääsykokeita on kehitettävä siten, että ne mittaavat kiinnostusta ja kykyä.
- * Korkeakoulujen opetuksen tulee tapahtua läheisessä yhteistyössä korkeakouluissa suoritettavan tutkimuksen kanssa.
- * Lakisääteinen korkeakoululaitoksen kehittäminen antaa edellytyksiä uutta luovalle ja ajankohtaisista virtauksista riippumattomalle tutkimuksen ja opetuksen yhteistyölle.
- * Tavoitteena on nostaa opintoraha puoleen opintotuen määrästä.
- * Opintotukijärjestelmää on laajennettava koskemaan myös perustutkinnon jälkeisiä opintoja.
- * Tutkintoja tulee kehittää jatkuvasti siten, että ne voidaan suorittaa kohtuullisessa ajassa.
- * Aikuis-koulutusta on parannettava laajentamalla avoimen korkeakouluopetuksen ja täydennyskoulutuksen määrää.
- * Täydennyskoulutusta tulee kehittää yhteiskunnan tarpeista eikä liiketaloudellisista lähtökohdistakäsin.

5. Aikuiskoulutus

- * Aikuisille tulee luoda joustavat, eri elämäntilanteisiin ja tarpeisiin sopivat mahdollisuudet jatkuvaan itsensä kehittämiseen, ammattitaidon ylläpitämiseen, pohjakoulutuksen parantamiseen ja ammatin vaihtamiseen.
- * Koulutusta tulee kehittää siten, että esteet uuttatekniikkaa ja lähestymistapaa käyttävän monimuoto-opetuksen tieltä poistuvat. Tämä edellyttää myös joustavaa tutkintojärjestelmää, jossa otetaan huomioon työkokemus. Yksityisopiskelua ja etäopiskelua on kehitettävä.
- * Aikuisopiskelijan opintososiaalista asemaa tulee parantaa. Se edellyttää nykyistä joustavampaa opintovapaajärjestelmää ja riittävää, päätoimisen opiskelun mahdollistavaa toimeentuloturvaa. Opintovapaata tulee laajentaa palkallisena. Ammatillisten oppilaitosten aikuisopiskelijoille on annettava samat opintososiaaliset edut kuin nuorison ammatillisessa koulutuksessa. Lisäksi aikuisopiskelijoita varten on luotava lastenhoitopalvelut.
- * Tavoitteena on luoda julkisen vallan, työnantajien ja ammattiyhdistysliikkeen yhteistyönä taloudellisesti turvattu vapaavuosisjärjestelmä, joka takaa yksilölle määräajoin vapauden työstä kehittää itseään.
- * Työvoiman ammattitaidon ylläpitämistä ja kehittämistä varten sekä koulutuskysynnän lisäämistä varten on toteutettava koulutusrahastojärjestelmä, jolla huolehditaan koko työvoiman tasapuolisesta koulutuksesta ja tasataan eri työalojen ja yritysten välisiä koulutuskustannuksia. Yritysten oman koulutuksen rahoittamisesta on päätettävä yhteistoimintamenettelyllä. Erillisen rahaston päätöksentekoon tulee työntekijöiden voida osallistua.
- * Ammatillisten oppilaitosten on annettava päivisin ja iltaisin aikuisille perus-, täydennys- ja jatkokoulutusta. Aikuiskoulutus- tai kurssiosastot on perustettava asteittain kaikkiin ammatillisiin oppilaitoksiin.
- * Iltalukioiden toimintamahdollisuuksia on kehitettävä siten, että ne nykyistä joustavammin voivat järjestää koulutusta ottamalla huomioon mm. opiskelijoiden erilaiset työajat, opetuksen tavoitettavuuden ja opiskelumahdollisuudet.
- * Vapaassa sivistystyössä tulee kiinnittää erityistähuomiota toimintojen laadulliseen kehittämiseen. Aikuisopiskelijoiden tulee voida nykyistä joustavammin itse päättää opintotavoitteistaan, työtavoistaan ja harrastustensa muodoista.
- * Avoimen korkeakouluopetuksen mahdollisuuksia on laajennettava.

6. Opettajankoulutus ja kouluyhteisö

- * Opettajankoulutusta on kehitettävä siten, että opettajat saavat enemmän valmiuksia tukea oppilaiden koko persoonallisuuden kehittymistä yhteistyössä kodin kanssa.

- * Ammatillisten oppilaitosten kaikille opettajille on järjestettävä opettajankoulutus, oppilaanohjaajille oppilaanohjaajakoulutus ja erityisopetusta antaville opettajille erityisopettajankoulutus.
- * Opettajien peruskoulutuksessa on otettava huomioon yhteiskunnan kehittyminen ja erityisesti uuden teknologian, joukkoviestinnän ja ihmissuhdetaitojen merkitys sekä kansainvälisyyskasvatus. Teoreettisen koulutuksen rinnalla on parannettava valmiuksia käytännön kasvatukseen ja opetukseen.
- * Opettajankoulutuksen valintaperusteita tulee kehittää niin, ettei hyvä koulumenestys ole ainoa peruste koulutukseen pääsemiseen, vaan myös alalle soveltuvuus.
- * Kaikille opettajille on koulutuksessa ja sen jälkeen opetuksen ohessa järjestettävä työelämään tutustumista käytännössä.
- * Tasavertaisesti peruskoulutuksen kanssa on kehitettävä jatko- ja täydennyskoulutusta. Opettajat tarvitsevat määrärajoin mahdollisuuden kehittää ammattitaitoaan ja opettamansa alan hallintaa myöskäytännön työssä.
- * Kouluyhteisön kehittämisessä on otettava huomioon opettajien ja oppilaiden lisäksi koulun muu henkilökunta. Koulun muulle henkilökunnalle on järjestettävä myös kasvatusalan koulutusta ja heidän mahdollisuuksiaan osallistua kouluyhteisön kehittämistyöhön on parannettava.
- * Koulun luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuuksia on parannettava lisäämällä heidän päätösvaltaansa ja perehdyttämiskoulutustaan.

Liite n:o 13

LUONNOS KUNNALLISPOLIITISEKSI OHJELMAKSI

TAVOITTEENA PALVELUKUNTA

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen periaateohjelmassa todetaan, että "Suomen Sosialidemokraattinen Puolue rakentaa yhteiskuntaa, jossa kaikilla kansalaisilla on tasaveroiset mahdollisuudet inhimilliseen kasvuun ja jossa jokainen voi elää joutumatta alistetuksi ja alistamatta muita. Jokaisen ihmisen yhtäläisen arvon, ihmisarvon, tunnustaminen on sosialidemokratian toiminnan perusta".

Sosialidemokraattisen kunnallispoliitiikan perusteet ovat johdettavissa puolueen periaateohjelman lähtökohdista. Tasa-arvoista yhteiskuntaa ja inhimillistä kasvua voidaan edistää työskentelemällä yhteisesti sovitujen palvelujen puolesta. Tavoitteena on kansanvaltainen, itsehallintoon perustuva palvelukunta.

1. KUNTASOSIALISMISTA HYVINVOINTIVALTION KAUTTA PALVELUKUNTAAN

Tavoitteena kunnallinen kansanvalta

Sosialidemokraattisen työväenliikkeen herääminen ja voimistuminen tapahtui ajankohdana, jolloin poliittinen ja taloudellinen valta oli yksinomaan maata ja taloudellista pääomaa omistavalla porvaristolla. Kunnallinen toiminta kansanvaltaistui sosialidemokraattien toimesta vasta vuoden 1917 kunnallislakien myötä eli yli kymmenen vuotta eduskuntalaitoksen uudistumisen jälkeen.

Kuntasosialismin perusteet Forssasta

Sosialidemokraattinen Puolue Suomessa hyväksyi ensimmäisen varsinaisen periaate-ohjelmansa Forssan puoluekokouksessa vuonna 1903. Samassa yhteydessä hyväksyttiin puolueelle erityinen 15-kohtainen kunnallinen ohjelma viitoittamaan paikallista poliittista työtä. Tavoitteena oli, että sosialidemokraatit voisivat kuntien kautta saada aikaan edistysellistä toimintaa ja olla näin painostamassa eduskuntaa kunnallisen ohjelman laajoihin sosiaali- ja terveystaloudellisiin uudistuksiin. Tänä kuntasosialismin kautena kunnat miellettiin keskeisiksi yhteiskunnallisiksi suunnannäyttäjiksi.

Hyvinvointivaltio eduskuntatyön perustalta

Forssassa hyväksytyn kunnallisen ohjelman keskeinen toteuttamisen kausi sijoittuu toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, jolloin on toteutettu laajat sosiaali-, terveys- ja sivistyspoliittiset uudistukset. Tällöin on lainsäätäjä edellyttänyt, että keskeiset palvelut annetaan koko maan alueella. Kunnille on samalla muodostunut keskeinen tehtävä hyvinvointivaltion rakentamistyössä jaettaessa palveluja alueellisesti ja ihmisten kesken.

Kaikki julkinen ei ole sosialidemokraattista

Hyvinvointivaltion muovautumiseen liittyy työväenliikkeen kannalta myös arvosteltavaa kehitystä. Kaikki se, mikä on luonteeltaan kunnallista hallintoa ei välttämättä ole sosialidemokraattisten arvojen mukaista. Sosialidemokraatit ovat perinteisesti korostaneet kansanvaltaisen ja palvelualltiin kunnallishallinnon merkitystä. Hallinnon tarpeeton jähkyys, virkavaltaisuuden korostuminen ja peruspalveluissa ilmenevät puutteet eivät vastaa sosialidemokraattien esittämiä tavoitteita.

Kunnallishallintoa on voimakkaan kasvun myötä leimannut valtion lisääntynyt ohjaus. Kunnallisten palvelujen tuottamista on ohjattu tuhansilla erilaisilla säännöksillä ja ohjeilla ja samalla kunnissa olevaa viisautta ja vastuuta ei ole hyödynnetty riittävästi. Määrällisen palvelutarpeen tyydyttäminen on johtanut myös suuriin laitossyöksikköihin ja voimakkaaseen lokeroitumiseen. Samalla toimintaa on alettu yhä enemmän tarkastella hallinnosta eikä ihmisten tarpeista lähtien.

Tavoitteena on palvelukunta

Sosialidemokraattisen kunnallispoliittisen toiminnan tavoitteena on palvelukunta, joka tasaveroisin perustein antaa kaikille kuntalaisille tärkeäksi katsotut mahdollisimman korkeatasoiset peruspalvelut. Tavoitteena on palvelujen tuominen lähelle kuntalaista ja edustuksellisen sekä välittömän kansalaisvallan laajentaminen. Suuntana on mahdollisimman kansanvaltainen ja palvelualtis kunnalliskulttuuri.

2.

KUNNALLINEN ITSEHALLINTO VAHVISTUU

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue haluaa syventää ja voimistaa suomalaista kunnallista itsehallintoa. Sosialidemokraattien tavoitteena on voimistaa kunnan palvelutehtävää, laajentaa kansalaisvaltaa ja lisätä kunnan itsenäistä päätöksentekooikeutta.

Palvelujen laatu korostuu

Kuntien tehtävä yhteisvastuun toteuttajana voimistuu. Palveluja ei ole vielä kaikille ja kaikkialla. Samaan aikaan ihmisten tarpeet uudistuvat ja lisääntyvät. Määrällisten tavoitteiden rinnalle tulee laadullisia kehittämisvaatimuksia.

Työtä heikoimman ehdoilla

Tulevaisuuden tietoyhteiskunnassa on vaarana, että ihmisten välinen eriytyminen voimistuu: toisella on paremmat mahdollisuudet selviytyä tulevaisuuden haasteista kuin toisella. Tavoitteena on luoda kaikille kansalaisille elinolosuhteet, joissa he voivat tasavertaisesti kasvaa ihmisinä, vaalia sosiaalisia suhteitaan sekä vaikuttaa elinympäristöönsä.

Kunta ei ole kaupan

Kuntalaisten tasa-arvoinen kohtelu voi toteutua keskeisten palvelujen osalta vain avoimen, joustavan ja taloudellisesta perustastaan huolta pitävän kunnan kautta. Palveleva kunta ei toimi, mikäli ihmisten tasa-arvoperusta romutetaan palveluja kaupallistamalla. Kaupallinen eduntavoittelu ei saa järkyttää inhimillistä kasvua ja turvallisuutta. Tavoitteena on yhteisvastuun yhteiskunta, jossa ketään ei sysätä kunnallisten palvelujen ulkopuolelle.

Laajempaan kansalaisdemokratiaan

Luottamushenkilöhallinnossa jää usein liian pienelle edustukselle ryhmiä sukupuolen, iän, kielen ja asuinpaikan perusteella. Käyttäjien, kunnan työntekijöiden ja yleensä

kaikkien kuntalaisten suoria vaikutusmahdollisuuksia palveluihin on voitava lisätä. Näin kuntalaisten välitön osallistuminen täydentää edustuksellista kansanvaltaa.

Tavoitteellisuus korostuu

Kunnallisen poliittisen luottamushenkilön asemaa on lujitettava. Hänellä on oltava taloudelliset mahdollisuudet ja riittävästi aikaa paneutua tehtävänsä hoitamiseen. Poliittisen päättäjän tehtävänä on toimia kuntalaisten ja taustajärjestöjensä edustajana hallinnossa, eikä hallinnon edustajana suhteessa kuntalaisiin. Luottamushenkilölle tulee aikaisempaa enemmän tavoitteiden asettajan rooli ja samalla hänen asemansa on poliittisempi. Samalla hän voi suoremmin vaikuttaa palvelujen jakaantumiseen ja kehittämiseen.

Kunnille lisää toimivaltaa

Kunnan itsehallinnollista asemaa on lisättävä siirtämällä toimivaltaa valtion keskushallinnolta kunnille. Kuntien kokenut poliittinen luottamushenkilöstö, koulutettu henkilökunta ja lisääntyneet taloudelliset voimavarat antavat siihen mahdollisuuden. Kuntien toiminnallista ja taloudellista ohjausta on löysättävä ja siirrettävä vastuuta järkevempien palvelumuotojen löytämisestä kunnille. Samalla on kuitenkin turvattava kuntien taloudelliset edellytykset.

3.

MILLAISEEN PALVELUKUNTAAN

Tasa-arvoa palvelujen kautta

Suomessa on muiden Pohjoismaiden tavoin toteutettu ihmisten välistä tasa-arvoa kehittämällä yhteiskunnallisia palveluja. Näistä palveluista kunnat ja kuntainliitot tuottavat kaksikolmasosaa.

Tasa-arvo ei ole vielä toteutunut

Palveluja ei ole vielä riittävästi. Ihmisten ja eri alueiden välillä vallitsee eriarvoisuutta. Joillakin alueilla on puutteita sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen peruspalveluista. Joillakin alueilla sen sijaan työllisyyskysymykset ovat keskeisiä. Kuntien vastuu palvelujen määrällisistä tavoitteista tulee säilymään - huomio kiinnittyy tulevaisuudessa erityisesti palvelujen laadulliseen parantamiseen.

Tavoitteena joustavat peruspalvelut

Ihmisten tarpeet vaihtelevat eri aikoina ja eri alueilla. Tavoitteena on oltava perusturvallisuuden takaavat kunnalliset peruspalvelut kaikille, kaikissa elämäntilanteissa. Kun-

tien ja valtion on turvattava peruspalvelujen yhteiskunnallinen ja lompakon paksuudesta riippumaton linja. Ihmisten turvallisuus ei voi olla kaupan. Samalla on taattava peruspalvelujen määrällinen ja laadullinen kehittäminen.

Sosialidemokraatit pitävät hyväksyttävänä kansalaisjärjestöjen ja kuntalaisten omatoimisuuden kannustamista palvelujen tuottamisessa kunnallista palvelujärjestelmää täydentävänä. Erityinen huomio on kiinnitettävä toiminnan jatkuvuuteen ja siihen, että palveluja tarjotaan tasapuolisesti kuntalaisille ilman voitontavoittelua.

Uudistaminen vaatii uudistumista

Palvelukunta edellyttää kunnalta myös aktiivista halua uudistua. Hallinnon on kyettävä joustavasti vastaamaan haasteisiin. Omatoiminen tarpeiden kartoittaminen, laajeneva tiedottaminen palveluista, uusien keinojen jatkuva etsintä, tavoitteellinen ja joustava voimavarojen käyttäminen antavat kuntalaisille parhaat takeet luotettavasta palveluluokkuudesta.

Vain paras on kyllin hyvää

Palvelukunnalta edellytetään hyviä palveluja ja palvelualttiutta. Palvelujen hyvydessä korostuvat toiminnan laatu, oikea kohtaantuminen ja saatavuus. Ihmisille on pyrittävä tarjoamaan parhaat mahdolliset palvelut, eikä tule tyytyä vain kaikkein välttämättömyyksiin. Ovien on oltava avoimet kaikille kuntalaisille varallisuudesta riippumatta.

Tehokkuus on tavoitteellisuutta

Palvelukunnalta edellytetään myös voimavarojen tehokasta käyttöä. Tehokkuus ymmärretään tällöin tavoitteeksi tuottaa hyviä ja korkealaatuisia palveluja kohtuullisin kustannuksin. Samoin sillä halutaan tarkastella sitä, miten hyvin poliittiset tavoitteet ovat toteutuneet. Tällöin luottamushenkilöiden edellytetään muotoilevan toiminnalle selviä ja kouriin tuntuja tavoitteita.

Suurempaan valinnanvapauteen

Määrällisesti ja laadullisesti kehittynyt kunnallinen palveluverkosto lisää kuntalaisen mahdollisuuksia valita elämäntilanteeseensa soveliaimmat palvelumuodot. Valinnanvapaus voi ilmentyä esimerkiksi niin, että kunnallisissa toiminnoissa voidaan yhä enemmän ottaa huomioon erityisryhmien tarpeet.

Toisaalta on voitu palvelujen valintamahdollisuuksia täydentää vapaaehtoisjärjestöjen ja kuntalaisten omatoimisuuden kautta. Erityisesti työväenliikkeellä on ollut vilkas vapaaehtoistyön perinne siivoustyö-, liikunta- ja sosiaalityön alueilla.

Työntekijän asema on tunnustettava

Palvelukunta edellyttää myös työnsä hyvin sisäistänyttä henkilöstöä. Työntekijällä on oltava mahdollisuus vaikuttaa työtapoihinsa ja työn sisältöön. Henkilöstön tietoja ja kokemusta on voitava täysimääräisesti hyödyntää työnteossa. Sääntelyn vähentäminen ja päätösvallan lisääntyvä siirtäminen riittävän alas parantavat vastuuta työstä.

Kunnilta vaaditaan lisää voimavaroja henkilöstön kehittämiseen ja kouluttamiseen. Näin voidaan kohottaa toiminnan laatua ja työhön asennoitumista sekä parantaa työsuhteen jatkuvuutta. Koulutuksessa on uusien tietojen antamisen rinnalla huomioitava palveluasenteen vahvistaminen.

4.

PALVELUT KUULUVAT KAIKILLE

Yksilölliseen sosiaalipolitiikkaan

Sosiaaliturva heikoimman ehdoilla

- * Suomalainen sosiaaliturva on kansainvälisesti vertaillen varsin hyvä. Sosiaalipalvelut, terveydenhuolto eri osa-alueineen ja sosiaalipoliittiset tulonsiirrot ovat keskimäärin tyydyttävät. Keskimääräisyyden taakse piiloutuu kuitenkin vielä runsaasti määrällisiä ja laadullisia puutteita. Sosialidemokraattisen kunnallispolitiikan onkin kiinnitettävä huomiota erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien kuntalaisten sosiaaliturvaan.

Tavoitteena on oltava, että palvelut ovat tasapuolisesti ja tasoltaan yhtäläisinä kaikkien tarvitsevien käytettävissä. Ihmisiä on myös tuettava heidän eri elämänvaiheessaan ennakoivasti siten, että sosiaalisten ongelmien syntyminen voidaan ehkäistä. Määrällisesti suurimmat puutteet peruspalveluissa löytyvät suurista asutuskeskuksista. Haja-asutusalueilla parannustarpeet löytyvät lähinnä erikoispalveluissa.

Painopiste kunnallisiin sosiaalipalveluihin

- * Sosiaalisten palvelujen tuotanto on toteutettu pääosin julkisten ja erityisesti kunnallisten palvelujen kautta. Eräitä sosiaalipolitiikan alueita on perinteisesti hoidettu yleishyödyllisten yhdistysten ja yksityisten kuntalaisten toimesta. Järjestöjen ja kuntalaisten omatoimisuus ovat näin täydentäneet yhteisiä palveluja. Samalla on yleensä kunnille annettu mahdollisuus valvoa näiden palvelujen tuottamista. Painopisteen on vastaisuudessa oltava kunnan tuottamissa sosiaalista turvallisuutta lisäävissä palveluissa.

Maksuissa tavoitteena oikeudenmukainen kohtelu

- * Perinteisesti koulutus ja merkittävä osa terveydenhuoltoa on kansalaisille maksu-

tonta, mutta sosiaalipalvelujen kustannukset peitetään osittain asiakkailta perittävillä maksuilla. Peruspalveluja olisi voitava antaa samantasoisina maksukyvystä riippumatta.

Kokonaisturvaliisuus edellyttää alueellistamista

- * Eniten tuen tarpeessa olevien aseman parantaminen on hoidettavissa toimintojen yhteenkokoamisella siten, että hoidetaan perheen ja yksilön kaikkia ongelmia yhtä aikaa ja tehokkaasti. Yksi keino olisi ihmisten perusturvallisuuteen liittyvien palvelujen alueellistaminen erityisesti suurissa kaupungeissa. Alueellisissa palvelukeskuksissa tulisi olla myös riittävä määrä erikoistuneita työntekijöitä.

Palveluja hajautettaessa voitaisiin samalla harkita luottamushenkilöjärjestelmän sekä kunnan talous- ja toimintasuunnittelun alueellistamista.

Laajempaan käyttäjädemokratiaan

- * Sosiaalipalveluissa on luotava palvelujen käyttäjien ja lähiomaisten itsehallinnon uusia muotoja. Päivähoidossa vanhemmat olisi saatava mukaan toimintaan, laitossukkaiden vaikutuskanavia olisi parannettava sekä sosiaalityön asiakasryhmiä olisi koottava yhteen ja heidän esittämiään näkökohtia otettava huomioon. Henkilökohtaisen vapauden, vastuun ja valintojen on voitava ohjata kansalaisten toimintaa.

Painopiste avopalveluihin

- * Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisessä on painopistettä siirrettävä avopalveluihin. Avopalvelut ovat yleensä joustavia sekä taloudellisia ja palvelujen käyttäjä voi toimia omista lähtökohdistaan.

Silti tarvitaan vastaisuudessaakin pysyvää tai tilapäistä hoitoa varten laitospaikkoja. Laitosten toiminnassa painopiste on siirtymässä laadun ja sisällön kehittämiseen.

Toimintakykyinen avohoitojärjestelmä edellyttää, että palvelevaa henkilökuntaa ja tukipalveluja on riittävästi. Perinteisen laitoshoidon ja avopalvelujen välille on löydettävissä kevyempiä hoitomuotoja ja laitoksia voidaan käyttää aikaisempaa enemmän avopalveluiden tukipisteinä.

Turhaa laitostumista on vältettävä

- * Puutteelliset asunto-olot luovat sosiaali- ja terveystoimessa esteitä kuntoutuksen onnistumiselle. Tilanteen vaikeutta kuvaa se, että useita tuhansia henkilöitä joutuu jäämään laitoksiin pääasiassa asuntovaikeuksien vuoksi. Pelkkä asunnon hankkiminen ei aina kuitenkaan riitä, vaan tukipalvelut ovat usein välttämättömiä. Hallinnollisesti ongelman korjaaminen edellyttää asunto- ja sosiaalitoimien kiinteää yhteistyötä.

Vanhuksille oikeus yksilöllisyyteen

- * Vanhuksilla on oltava oikeus yksilölliseen elämänpiiriin. Asuntojen peruskorjausta tukemalla, vuokra-asuntoja, palvelutaloja ja hoivakoteja rakentamalla voidaan oleellisesti keventää raskasta laitospainotteista vanhustenhuoltojärjestelmää. Ihmisellä on oltava oikeus asua kotona niin pitkään kuin henkinen ja ruumiillinen kunto sallivat. Tämä edellyttää voimakasta tukipaiveuijen kehittämistä. Samalla on riittävästi tuettava vanhusten omaisten neuvontaa ja vapaa-ajan järjestämistä.

Hoitoympäristö on voitava tehdä mahdollisimman kodinomaiseksi. Yksilölliseen elämäntapaan ei saa puuttua.

Lisää valinnanmahdollisuuksia lastenhoitoon

- * Lasten päivähoitoa on kehitettävä niin, että kaikilla tarvitsevilla on hoitopaikka. Määrällisesti selvimmät puutteet ovat suurissa asutuskeskuksissa. Tavoitteena on päivähoitojärjestelmä, joka palvelee kuntalaisia kaikissa elämäntilanteissa ja antaa valinnanmahdollisuuden päiväkotihoitoon, perhepäivähoitoon, kotihoitoon ja erilaisiin hoitokeiluihin, joita yhteiskunta tukee. Hoitosuhteen varmistaminen ja jatkuvuus edellyttävät voimakasta kunnallisen päivähoitojärjestelmän laajentamista.

Erytishuollosta ihmisen hoitamiseen

- * Erytishuoltoa tarvitsevien elinympäristö on saatava yksilölliseksi. Vammaisten lasten ja nuorten koulunkäynti, asuminen ja työnteke on pyrittävä järjestämään kuten muillekin. Kuntien on varmistettava, että sopivilla asuntola- ja suojatyömuodoilla voidaan turvata mahdollisimman monelle vammaiselle tasaveroiset lähtökohdat itsensä kehittämiseen.

Painopiste terveyden edistämiseen

Tavoitteena on terveyden edistäminen

- * Terveyspolitiikan tavoitteena on, että voisimme siirtyä ajan myötä terveyspalvelujen rakenteiden kehittämisestä terveyden edistämiseen. Tähän tavoitteeseen pääseminen edellyttää kuitenkin, että erityisesti perusterveydenhuollossamme olevat määrälliset puutteet voidaan poistaa.

Perusterveydenhuolto toimivaksi

- * Sairaaloiden poliklinikkojen ja vuodeosastojen ongelmat, kuten tarpeeton odottelu, persoonaton palvelu ja huono tiedonkulku ovat yksikön sisäisin toimin useimmiten

hoidettavissa. Henkilökohtaisia palveluja voidaan lisätä mitoittamalla perusterveydenhuollon yksiköt riittävän pieniksi ja korostamalla niiden omaa vastuuta.

Lisää avohoitoa mielenterveyspalveluihin

- * Terveiden edistämiseen kuuluu myös avohoitopainotteisen, helposti saavutettavan mielenterveystyön kehittäminen. Mielenterveystoiminnan on tähdättävä hoidettavan henkilön saamiseen mukaan normaaliin elämäänpiiriin. Kuntoutuspalvelut sekä työ- ja elämäntilanteen tukeminen edellyttävät lisää voimavaroja.

Hammashuolto terveyskeskuksiin

- * Aikuisten hammashuolto on järjestettävä joko kunnallisena palveluna tai työterveys- huollon ja kunnallisen terveydenhuollon yhteistyönä.

Lääkkeet läheltä

- * Lääkehuolto tulee järjestää niin, että potilas saa lääkkeensä samasta paikasta, missä hoito tapahtuu. Tavoitteena on, että potilaan kannalta hoitotilanne muodostaa toimivan kokonaisuuden, jossa turhaa asiakkaan juoksuttamista vähennetään.

Erikoissairaanhoito kaikkien ulottuville

- * Kuntainliittojen hoitama erikoissairaanhoito on saatava tasapuolisesti kaikkien kansalaisten ulottuville. Erikoismaksuluokan käytöstä on päästävä eroon.

Sairaaloiden jonotusaikoja on voitava lyhentää. Tavoitteena on oltava toimenpiteiden ja laitteiden tehokkaampi käyttö. Kuntainliittojen ja kuntien on yhteistoiminnassa turvattava avohoidon vaatimat voimavarat. Erityisesti ikääntyvät ikäryhmät tarvitsevat lisää sairaalapaikkoja lyhytaikaista hoitoa varten.

Psykiatria olisi saatava tasavertaiseksi hoitomuodoksi muiden hoitomuotojen rinnalle. Lastenpsykiatria vaatii tulevaisuudessa lisää voimavaroja.

Erikoislääkäripalveluja on saatava myös perusterveydenhuollon piiriin.

Jokaiselle katto pään päälle

Huomio vuokra-asuntojen tarjontaan

- " Sosiaalidemokraattisen asuntopolitiikan tavoitteena on kohtuullisen asumistason saavuttaminen. Tavoitteena tulee olla, että asuntojen määrä olisi riittävä ja tarjonta sellainen, että ihmiset voivat käytännössä valita asumisen muotonsa. Erityinen huomio

mio on kiinnitettävä vuokra-asuntojen riittävään tarjontaan. Se on tärkein edellytys nuorten asunto-olojen parantamiselle, puutteellisen asumisen poistamiselle ja väestön luonnolliselle muuttoliikkeelle.

Kuntien on lisättävä asuntolainoitusta

- * Aravavuokra-asuntojen tuotanto on turvattava ja erityisesti on lisättävä kunnallista vuokra-asuntotuotantoa. Kuntien omaa panosta asunto-ongelmien hoitamisessa on lisättävä. Kunnat voisivat helpottaa erityisesti nuorten ensiasunnon hankintaa alentamalla omarahoitusosuutta erityisillä asuntolainoilla. Vapaaarahoitteisilla vuokra-asunnoilla on määrällisesti keskeinen merkitys. Niiden säilymistä vuokratyössä on tehokkaasti edistettävä.

Kuntien olisi ostettava asuntoja

- * Aravalainoitettujen vuokra- ja omistusasuntojen lisäämisen ohella on käynnistettävä vanhojen asuntojen oston lainoitus ensi vaiheessa kunnille vuokra-asuntojen hankkimiseksi nuoria ja puutteellisesti asuvia varten. Heidän asemansa parantaminen edellyttää myös asumistuen lisäämistä.

Peruskorjaukseen ja ympäristöön lisää voimavaroja

- * Kuntien olisi toimillaan edistettävä olemassa olevan asuntokannan peruskorjausta. Lainoja on saatava myös ympäristön kohentamiseen. Näin voidaan parantaa alueiden ulkonäköä, lisätä palveluksia sekä toteuttaa piha-alueiden istutukset ja rakenteet. Ympäristöä parannettaessa on pantava erityistä painoa väestön eri ikäryhmien erilaisille tarpeille ja liikuntavammaisten vaatimuksille. Asukkaiden omatoimista asuinympäristön parantamista on tuettava taloudellisesti.

Alueiden käyttöä on ohjattava

- * Hyvällä suunnittelulla ja aktiivisella maanhankinnalla on mahdollista luoda viihtyisä ja toimivat asuinympäristöt sekä varata alueet kaikille kunnassa tarpeellisille toiminoille. Tavoitteena tulee olla, että kaavoitettava maa on kuntien omistuksessa. Kunnat luovuttavat maata joko vuokraamalla tai myymällä.

Asukkaat mukaan päätöksentekoon

- * Asukkaiden osallistumista on edistettävä kaikin keinoin asumiseen ja maankäyttöön liittyvissä asioissa. Näin voidaan oleellisesti lisätä asumisen ja asuinympäristön viihtyvyyttä ja säästää kustannuksia.

Ympäristö on yhteinen

Kaikille oikeus viihtyisään ja turmeltumattomaan ympäristöön

- * Jokaisella on oltava oikeus viihtyisään ja turmeltumattomaan ympäristöön. Aloitteellinen kunta voi kaavoituksella varata luonnonsuojelualueita ja virkistysalueita ja näin turvata asukkaistensa ja jopa matkailuelinkeinojen etuja.

Kuntakohtainen luonnonsuojelutoiminta on saatava kattavaksi. Se kaipaakin tuekseen aktiivista kuntalaisten ja järjestöjen yhteistyötä.

Suojelu on suunniteltava

- * Kuntien tavoitteena tulee olla koko maan ja paikkakunnan maisemakuvalle ja luonnonsuhteille ainutlaatuisen maisema- ja yhdyskuntakokonaisuuksien säilyttäminen ja kehittäminen. Kunnan omaleimaisuuden korostaminen ja rakennusten suojeleminen tukevat osaltaan tätä pyrkimystä. Kunnittain olisi kartoitettava suojeltavat kohteet.

Kaikkien kuntien olisi laadittava myös maa-aineslupien käsittelyn pohjaksi yleissuunnitelma, joka mahdollistaisi maa-ainesten johdonmukaisen lupaharkinnan.

Vettä juomiseen ja virkistäytymiseen

- * Vesiensuojelutyössä keskeisellä sijalla on mahdollistaa kaikille kansalaisille turvallinen raakavesi ja monipuoliset virkistäytymismahdollisuudet vesillä.

Ilmansuojelulla päästöt kuriin

- * Ilmansuojelutyössä tavoitteena kaikissa kunnissa on ilmaa saastuttavien päästöjen vähentäminen. Ilmansuojelua voidaan edistää järkevillä polttoainevalinnoilla, prosessimuutoksilla ja erityisillä puhdistuslaitteilla.

Jätteet käyttöön ja vaarattomiksi

- * Jätehuollossa on suunnitelmallisesti vähennettävä jättemääriä, ohjattava yhä suurempi määrä hyötykäyttöön ja käsiteltävä loput niin ihmisille kuin luonnolle vaarattomaksi. Kuntien yhteistoiminnassa kehitettävä jätehuolto- ja kaatopaikkatoimintaa.

Liikenne ja tiedotus kaikkien ulottuville

Joukkoliikenne turvattava

- * Suurten asutuskeskusten liikenneoloja voidaan parantaa turvaamalla joukkoliiken-

teen kilpailukykyisyys. Tämä edellyttää edullisia ja yksinkertaisia tariffijärjestelmiä, riittävästi raide- ja linja-autoreittejä sekä joukkoliikenteen huomioimista maankäytön suunnittelussa ja toteuttamisessa. Maaseutukunnissa on kuntien ja valtion yhteis-toimin turvattava joukkoliikenteen olemassaolo ja palvelukyky.

Kunnat mukaan uuteen tiedotustekniikkaan

- * Kaapelitelevisiot ja paikallisradiot voivat olla yksi keino kunnallisen tiedottamisen parantamiseksi. Verkostojen rakentamisessa olisi toimittava suunnitelmallisesti. Kuntien olisi osallistuttava ohjelmayhtiöiden perustamiseen ja kehittämiseen sekä varattava riittävä osuus osakekannasta.

Koulutuksella kyvyt täyteen mittaan

Oikeus jatkuvaan koulutukseen

- * Jokaiselle on taattava oikeus jatkuvaan koulutukseen ja mahdollisuus jatkaa opiskelua. Tutkinnot on kehitettävä joustaviksi, jotta oppilas voisi helposti siirtyä koulutuksesta toiseen. Taloudelliset syyt eivät saa olla koulutuksen este. Opetuksen sisältöjä ja työtapoja on muokattava oppilaiden ja opiskelijoiden kehitysvaiheiden mukaisesti. Tavoitteena on hyvä yleissivistävä ja laaja-alainen ammatillinen koulutus.

Varhaiskasvatus laajenee

- * Varhaiskasvatuksessa on vahvistettava lapsen omatoimisuutta ja annettava lapsen omalle tunne-elämän kehittymiselle ja luovuudelle suurempi arvo. Varhaiskasvatuksen ja koulukasvatuksen välille on luotava kiinteä vuorovaikutus. Kouluvaiheiden parantamiseksi on sosiaalityössä sovellettu esikoulujärjestelmä asteittain laajennettava kattamaan koko maan.

Mahdollisuus sisällöllisiin kokeiluihin

- * Peruskoulun tehtävänä on antaa lapselle yleiset valmiudet selviytyä elämässä. Tavoitteena on asteittain toteutettava 10-vuotinen peruskoulu.

Peruskoulu ja lukio voivat kehittyä sisällöllisin kokeiluina, jotka voivat vaihdella kouluihin. Kokeilut on mahdollista tehdä nykyisessä koulujärjestelmässä, eikä se vaadi rinnalleen erillistä yksityiskoulujärjestelmää.

Oikeus jatkokoulutukseen

- * Jokaiselle peruskoulun ja lukion päättäneelle on turvattava mahdollisuudet ammatillisesti eriytyvään koulutukseen.

Oppilaitosten ja työelämän yhteydet on saatava nykyistä elävämmiksi. Opetuksessa on lisättävä valinnaisuutta ja edistettävä oppilaiden omatoimisuutta, harrastustointaintaa ja vaikutusmahdollisuuksia.

Aikuisopiskelu joustavaksi

- * Aikuisille on luotava joustavat eri elämäntilanteisiin ja tarpeisiin sopivat mahdollisuudet itsensä kehittämiseen. Ammatillisten oppilaitosten on annettava myös aikuisille perus-, täydennys- ja jatkokoulutusta.
- * Ilta lukioiden toimintamahdollisuuksia on kehitettävä siten, että ne nykyistä joustavammin voivat järjestää koulutusta ottamalla huomioon opiskelijoiden erilaiset työajat, opetuksen tavoitettavuus ja opiskelumahdollisuudet.
- * Vapaassa sivistystyössä on kiinnitettävä erityistä huomiota toimintojen laadulliseen kehittämiseen. Aikuisopiskelijoiden on voitava nykyistä joustavammin itse päättää opintotavoitteistaan, työtavoistaan ja harrastustensa muodoista.

Vammaisuus ei saa olla este opiskelulle

- * Vammaisten on ensisijaisesti voitava opiskella niissä oppilaitoksissa, joissa lapset, nuoret ja aikuiset yleensä saavat koulutusta. Vammaista oppilasta ei tule eristää kodistaan, vaan hänen tulee voida käydä koulua kotoa käsin. Vammaisen oppilaan opetus tulee järjestää normaaliluokissa niin pitkälle kuin mahdollista. Toimiva järjestelmä tarvitsee riittävät tukipalvelut.

Kulttuuri kuuluu kaikille

Aktiiviseen vapaa-aikaan

- * Kuntien vapaa-aikatoiminnalla luodaan ensisijassa edellytyksiä kuntalaisten mielekkäälle ja omaehtoiselle vapaa-ajalle. Paras omatoimisuuden vaihtoehto löytyy kuntalaisten harrastustoiminnasta. Kunnat voivat edistää omatoimisuutta jakamalla avustuksia ja rakentamalla tiloja järjestöjen ja yksittäisten kuntalaisten käyttöön.

Tulevaisuudessa tarvitaan lisää erityisesti kulttuurirohjaajia. Turhat esteet kunnan tilojen moninaiskäytöltä on poistettava. Näin voidaan osaltaan lisätä järjestöjen sekä kansalais- ja työväenopistojen käyttöön tarvittavia tiloja.

- * Kunnan tehtävänä on tuottaa riittävästi kuvataide-, musiikki-, kirjasto-, teatteri-, elokuva- ja museopalveluja. Näin voidaan turvata kuntalaisten mahdollisuudet harrastaa erilaisia kulttuuritoimintoja, joita muuten ei olisi tarjolla. Palvelujen tuottamisessa olisi suosittava erilaisia kokeiluja ja kuntien rajat ylittävää toimintaa.
- * Liikuntamahdollisuudet on turvattava kaikille. Liikuntatilojen ja -reittien suunnittelu-

sa on huomioitava moninaiskäytön mahdollisuudet. Rakennettaessa liikuntapaikko- ja erityisliikunnalle ja huippu-urheilulle on korostettava kuntien yhteistoimintaa.

Kansainvälisyys on ihmisten yhteistoimintaa

- * Yhteinen vastuumme ei lopu kunnan tai valtion rajoihin. Ystävyysskuntatoiminta kuuluu maamme kuntien vakiintuneisiin toimintamuotoihin, ja se on todettu antoisaksi ja ihmisten maailmankuvaa avartavaksi. Toiminta on kuitenkin rajoittunut lähinnä oman maamme kulttuuriperinteitä läheisesti muistuttaviin maihin ja kuntiin. Tämäkin työ vaatii edelleenkin lujittamista, mutta samalla olisi voitava laajentaa ystävyyss- ja solidaarisuustoimintaa kolmannen maailman kaupunkien ja kylien kanssa. Ystävyysskuntatoiminta voisi tapahtua nykyistä enemmän suomalaisten kuntien yhteistyönä, jolloin mahdollisimman moni kunta voisi osallistua siihen.

Kunta voi työllistää

Kunnissa on palvelevaa työtä

- * Kunnat ovat tulevaisuudessa yhä merkittävämpiä työllistäjiä. Kuntien palvelutehtävä laajenee esimerkiksi sosiaalitoimen, terveydenhuollon, koulutoimen, ympäristönsuojelun ja vapaa-aikatoimen alueilla. Samoin yleinen työajan lyheneminen edellyttää uutta henkilökuntaa.

Kunnat voivat tukea suhdannepoliittikkaa

- * Työpaikkojen lisääminen ja säilyttäminen edellyttää kunnilta ja valtiolta tehokasta ja oikein ajoitettua suhdannepoliittikkaa. Kuntien investointien on myötäiltävä myös suhdannepoliittisia tavoitteita. Sellaisinakin aikoina, jolloin taloudellinen kasvu on hidasta tai sitä ei ole lainkaan, työllisyys ja kunnalliset palvelut on voitava turvata. Tällöin vaaditaan uudelleenjärjestelyjä tulonjakopoliitikassa ja uhrauksia niiltä, joiden työllisyys on turvattu.

Nuorten yhteiskuntatakuu koko maahan

- * Kaikille nuorille on pystyttävä järjestämään työ-, koulutus- tai harjoittelupaikka. Nuorten yhteiskuntatakuujärjestelmä on saatettava voimaan koko maassa ja sitä on jatkuvasti kehitettävä. Yhteiskuntatakuujärjestelmän toteutuksessa kuntien mahdollisuudet ja vastuu tulevat korostumaan.

Työpaikka ei yksin riitä

- * Kunnilla on myös mahdollisuus oleellisesti vaikuttaa pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseen. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niihin, joiden sosiaalisen kuntoutu-

misen edellytyksenä on työpaikan saanti. On huolehdittava siitä, että työpaikan lisäksi on tarjolla riittävästi tukihenkilöitä sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn.

Työpaikat palveluun

- * Valtion on huolehdittava siitä, ettei työllistäminen tule kunnille kohtuuttoman ras-
kaaksi. Samalla on pyrittävä siihen, että nuoria ja pitkäaikaistyöttömiä voitaisiin pal-
kata normaaleihin palvelutehtäviin ja pysyviin työsuhteisiin.

5.

KUNTA PALVELUJEN TUOTTAJANA

Virkavallasta kansalaisvaltaan

Katse hallinnosta ihmisten tarpeisiin

- * Suomalainen kunnallishallinto on historian kuluessa muovautunut palasittain ja laa-
jentunut voimavaroiltaan palvelutehtävien lisääntyessä. Keskitetyn ohjausjärjestel-
män kautta on jaettu palveluita koko maan alueelle.

Kunnilla on tulevaisuudessa mahdollisuus ottaa yhä enemmän vastuuta palveluiden tasosta, toimivuudesta ja taloudellisuudesta. Päätösvaltaa keskushallinnolta palve-
lujen järjestämisessä on siirrettävä kunnille. Kunnan on voitava myös itse päättää
mielekkäin hallinto-organisaatio toimintojen hoitamiseksi.

Toimivan kunnallishallinnon keskeisin arviointiperuste on, miten hyvin se pystyy an-
tamaan palvelut asukkailleen. Tämän tavoitteen saavuttaminen merkitsee kunnan
asukkaiden, heitä edustavien poliittisten luottamushenkilöiden ja henkilöstön sau-
matonta yhteistyötä. Tavoitteena on asukkaitaan hyvin palveleva kunta, joka tarkas-
telee asioita asukkaiden tarpeista eikä hallinnosta käsin.

Kuntainliittohallinto vaatii uudistamista

Kuntainliittohallintoa tehostettava

- * Kuntainliittohallintomme vaatii tehostamista ja yhteensovittamista. Erikoislääkärijoh-
toiset sairaalakuntainliitot on yhdistettävä ensi vaiheessa sairaanhoitopiireiksi. Myös
muuta kuntainliittohallintoa on tarpeen mukaan koottava yhteen.

Kuntien välistä yhteistoimintaa on voitava hoitaa aikaisempaa kevyemmin hallintora-
kentein. Kunnan raja ei saa olla esteenä palvelutoiminnan järkevälle järjestämiselle.

Palvelut ja hallinto lähelle kuntalaista

Palveluja ja hallintoa hajautetaan

- * Kansalaisvaltaa voidaan laajentaa kuntien sisällä. Erityisesti asukasluvultaan suurissa samoin kuin pinta- alaltaan laajoissa kunnissa on tavoitteena hajauttaa palveluja ja myös luottamushenkilöhallintoa. Kunnan sisäistä osavastuujakoa voidaan lisätä hajauttamalla luottamuselinten toimivaltaa alueellisesti, asiakohteisesti tai käyttäjäkohtaisesti. Kunnan on voitava harkintansa mukaan hajauttaa talous- ja henkilöstöhallintoa sekä suunnittelutoimintaa.
- * Palvelut on järjestettävä niin, että kuntalaisten tarpeetonta juoksuttamista luukulta toiselle voidaan välttää. Suurissa ja laaja-alaisissa kunnissa on perustettava alueellisia palvelupisteitä, joista saa suoraan alueellisesti hajautettuja palveluja, tietoja kunnan palveluista sekä apua niiden saamiseksi.

Enemmistö päättämään

- * Työväenliike on perinteisesti vaatinut kunnanvaltuustossa tehtävän päätöksenteon suorittamista yksinkertaisella enemmistöllä. Tavoite on edelleenkin ajankohtainen.

Suorempaan vaikuttamiseen

- * Järjestöt ja yksittäiset kuntalaiset voivat aloitteillaan, lausunnoillaan ja omaehtoisella toiminnallaan suoraan vaikuttaa lähellä olevien kunnallisten palvelujen kehittämiseen. Kuntien sisäisen päätösvallan hajauttaminen elävöittää parhaimmillaan myös puolueyhdistysten ja muiden vapaaehtoisjärjestöjen toimintaa.

Edustuksellista ja käyttäjädemokratiaa on täydennettävä kansalaisten suoran vaikuttamisen menetelmillä. Kuntalaisten aloitteet on valmisteltava mahdollisimman pikaisesti, ja niihin on vastattava aloitteentekijälle. Kunnallinen tiedotustoiminta on saatava niin tehokkaaksi, että kuntalaisella on riittävästi tietoa saatavilla olevista palveluista. Samoin hänellä on oltava mahdollisuus jo valmisteluvaiheessa vaikuttaa päätösten muotoutumiseen esimerkiksi kaavoituksen yhteydessä. Kuntalaiselle kielteiset ratkaisut on perusteltava. Myös neuvoa-antavaa kunnallista kansanäänestystä on voitava käyttää keskeisissä kunnallishallintoon liittyvissä kysymyksissä.

Keinotekoiset raja-aidat on murrettava

Lokeroituminen luo byrokratiaa

- * Kunnallishallinnon kasvua on seurannut viranomais- ja luottamushenkilöhallinnon voimakas lokeroituminen, joka on osaltaan vaikeuttanut palvelujen saatavuutta. Hallinnosta aiheutuvaa jäykkyyttäkin on purettava jatkuvasti. Tavoitteena tulee olla, että kuntalainen saisi palvelunsa hoidettua yhdessä toimipisteessä.

- * Kunnallishallinnon tavoitteena tulee olla ihmisen perustarpeiden kokonaisvaltainen ja mahdollisimman nopea tyydyttäminen. Esteenä eivät saa olla kuntarajat tai kunnan sisäiset hallintorajat. Kunnallishallinnossa on pystyttävä tarvittaessa myös jakamaan voimavaroja uudella tavalla. Tavoitteena on mahdollisimman vähän lokeroitunut ja joustavasti toimiva kunnallishallinto.

Kunnilla on palveluvollisuus

- * Toimivallan siirto kunnille merkitsee samalla myös vastuun siirtämistä enenevässä määrin kunnallishallinnolle. Sen on otettava vastaan palveluvollisuus: kuntalaista on palveltava jokaisessa palvelupisteessä ja jokaisen viranhaltijan toimesta. Tavoitteena on palvelukunta, joka etsii kuntalaisen kannalta parhaimmat palvelumuodot ja toimintatavat.

Kunta päättämään hallinnostaan

- * Luottamushenkilöhallinnon on seurattava myös palvelumallien ja menettelytapojen kehittymistä. Keinotekoiset lautakuntarajat eivät saa olla esteenä palvelujen parantamiselle. Kuntien on voitava itse harkita soveliaimmat muodot luottamushenkilöelimiille. Lautakuntia tulee voida tarvittaessa lakkauttaa tai yhdistää. Lakisääteisten lautakuntien määrää voitaisiin supistaa.

Kunnanyhtiöiden asema on selvitettävä

- * Peruspalvelut on hoidettava normaalin kunnallisen organisaation toimesta. Mikäli kunnat haluavat käyttää yhtiömuotoa nykyistä laajemmin, on tarkoin selvitettävä, millaisia ja kuinka organisoiduille yhtiöille tehtäviä voidaan antaa.

Tavoitteelliseen johtamiseen

Luontevaan työnjakoon

- * Kunnallishallinnossa on pyrittävä selkeään työnjakoon, jossa luottamushenkilöt asettavat kunnan kehittämisen keskeiset tavoitteet ja viranhaltijoiden tehtävänä on toimia tavoitteiden ratkaisemiseksi. Tämä merkitsee vastuun siirtämistä viranhaltijoille selvissä toimeenpanotehtävissä ja luottamushenkilöiden linjaamissa asioissa.

Hyvä henkilökunta on tärkein voimavara

Työntekijän perusturva saatava kuntoon

- * Kunnallishallinnolta edellytetään esimerkillisyyttä mm. työsuhdeturva-, palkka- ja sosiaalipolitiikassa. Henkilökunta tarvitsee määräajoin mahdollisuuden kehittää

ammattitaitoaan. Työntekijöiden koulutuksessa on kohdeltava tasapuolisesti kaikkia työntekijäryhmiä. Työntekijöiden uudelleen- ja täydennyskoulutusta varten olisi perustettava erityinen koulutusrahasto.

Kunnallista henkilöstöpolitiikkaa on kehitettävä niin, että paikalliset olosuhteet ja kehitystarpeet voidaan ottaa aikaisempaa paremmin huomioon.

Kunnallinen eläkejärjestelmä olisi mahdollisimman pikaisesti saatava osittain rahastoivaksi, jotta kunnallisen henkilöstön eläketurva voitaisiin turvata täysimääräisenä ensi vuosisadan alkupuolellakin. Kunnalliset eläkeiät olisi saatava paremmin vastaamaan työn todellista rasittavuutta. Joustava eläkeikäjäjärjestelmä olisi saatava kuntaapuolelle voimaan. Palkkausjärjestelmistä ja eläke-ehdoista johtuvia ristiriitoja julkisen hallinnon sisällä ja myös suhteessa yksityissektoriin on vähennettävä siten, että siirtyminen tehtävästä toiseen voi tapahtua mahdollisimman joustavasti.

Työntekijät mukaan työn suunnitteluun

- * Kunnallisen henkilöstön palveluvastuun korostumisesta ja aseman uudelleen muotoutumisesta seuraa, että työntekijöillä on oltava mahdollisuudet työnsä sisällöstä päättämiseen. Työpaikkademokratiasäännökset on saatava velvoittaviksi joko sopimuksin tai lailla.

Keskitetystä sääntelystä itsehallinnolliseen toimintaan

Kunnissa on viisautta

- * Valtion keskushallinto on erilaisten sääntelyjärjestelmien kautta aktiivisesti vaikuttanut kuntien kehityksen suuntaan. Näin on voitu voimakkaan määrällisen kasvun kautena turvata peruspalvelujen tasapuolinen jakautuminen. Painopisteen siirtymässä yhä enemmän laadulliseen palvelujen kehittämiseen on aika hakea viisaus kunnista.

Eduskunta määrittelemään palvelutaso

- * Erilaiset keskitetyt säännökset ja valtionosuusjärjestelmät ovat pitkälti ohjanneet keinoja palvelujen hoitamiseksi. Peruspalvelujen kunnallisuus ja tasapuolinen saatavuus on turvattava eduskunnan päätöksin. Kuntien ja kuntalaisten vaihtelevat ja erilaiset tarpeet on pystyttävä ottamaan huomioon palvelutuotannossa. Tämä edellyttää erilaisen normisääntelyn voimakasta uudistamista ja yksinkertaistamista.

6.

ITSENÄISEEN KUNNALLISTALOUTEEN

Lompakon paksuus ei saa ratkaista

- * Kuntien keskeisenä tehtävänä on vastaisuudessaakin toimia keskeisenä osana nykyisen hyvinvointiyhteiskunnan työnjakojärjestelmää. Tavoitteena on ihmisten tasavertaisen kohtelun turvaava kunnallishallinto, joka antaa yhteisesti päätetyt palvelut lompakon paksuudesta riippumatta.

Kunnallisverotus pidettävä vakaana

- * Kunnilla on oltava itsenäinen oikeus määritellä veroäyriin hintansa. Koska kunnallisvero on jakoverona epäsosiaalisempi kuin valtion verotus, niin kunnallisverotus olisi pidettävä vakaana. Tavoitteena on toteuttaa maan eri osien tasa-arvoinen kohtelu siten, etteivät kunnallinen palvelutaso ja veroäyriin hinta vaihtelisi kohtuuttomasti sen perusteella, missä ihmiset asuvat.

Valikoivaan maksupolitiikkaan

- * Maksuista ja taksoista päätettäessä on selvitettävä niiden vaikutus eri kuluttajaryhmiin. Tämän jälkeen on valikoivasti edettävä niin, etteivät korotukset kohtuuttomasti rasita pienituloisia.

Kunnalliset koulu- ja terveystalot olisi saatava mahdollisimman laajalti ilman korvausta. Sosiaalipalveluissa on maksut porrastettava ihmisten maksukykyyn mukaan.

Varsinaisten kunnallisten liikelaitosten toiminnassa voidaan yleensä pyrkiä liiketaloudelliseen tasapainoon. Joukkoliikenteen maksut on kuitenkin pidettävä alhaisina.

Maksu- ja taksapolitiikan avulla on pyrittävä ohjaamaan myös kulutusta. Energia-, vesi- ja jätevesimaksuissa ei tule suosia suurkulutusta.

Valtionosuusjärjestelmä on yksinkertaistettava

- * Valtionosuusjärjestelmä tulee yhtenäistää ja yksinkertaistaa niin, että kuntien päätösvalta ja vastuu toimintojen kehittämisestä korostuu. Samalla on lakkautettava kuntien valtiolle maksamat erilaiset kuntaosuudet. Valtionosuusjärjestelmän on turvattava erityisesti peruspalvelujen kehittäminen tasapuolisesti koko maassa.

Kuntien oltava omatoimisia

- * Kunnat eivät saa rakentaa toimintaansa liiaksi valtion tuen varaan: toimialaa on voitava tarvittaessa laajentaa, on luotava tulolähteitä ja edellytykset palvelukykyiselle

kuntarakenteelle. Kunnan tehtävänä on kuitenkin vain luoda edellytyksiä yksityiselle yritystoiminnalle, eikä laajentaa tukemista alueille, jotka kuuluvat valtionhallinnon vastuulle.

Liite 14

SDP:n MAASEUTUPOLIITTISET OHJELMAT

TASAPAINOISEEN MAASEUDUN KEHITTÄMISEEN

1. Ihmisarvo toiminnan perustana

Sosialidemokraattisen maaseutupolitiikan tehtävänä on turvata kaikille kansalaisille perusturvallisuus asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta. Tavoitteena on luoda edellytyksiä taajamien ja haja-asutusalueen jatkuvalla kehitykselle, jolloin väestöllä on varmat työpaikat, viihtyisä ympäristö ja kohtuulliset palvelut.

MAATALOUS

2.1. Maatalouspolitiikka kaipaa suunnanmuutosta

Valtiovalan ja tuotantoelämän on kannettava vastuunsa taloudellisesta kehityksestä, työllisyydestä, solidaarisesta tulonjaosta ja sosiaaliturvasta. Tämä SDP:n tavoite on sovellettavissa myös maatalouteen, kuten muihinkin tuotantoelämän aloihin.

Historiallisen kehityksen seurauksena maamme maatalouspolitiikka on ajautunut moniin vaikeuksiin. Tästä ovat selvinä esimerkkeinä kohtuuttoman korkeat elintarvikkeiden hinnat, useiden maataloustuotteiden ylituotanto sekä liian suuren työvoiman sitominen maatalouteen.

Kotimaisten tuotteiden hinnat ovat nousseet nopeasti, mutta maailmanmarkkinahinnat ovat polkeneet paikallaan. Kansallinen elintarvikehuolto koetaan kaikissa maissa keskeiseksi tavoitteeksi, jolloin vientimahdollisuudet jatkuvasti kaventuvat. Elintarvikkeiden vienti kehitysmaihinkaan ei ole katastrofiapua lukuun ottamatta järkevää kehitysyhteistyötä. Näiden maiden ongelmia ei voida ratkaista kestävästi elintarvikeavulla, vaan niiden omaa tuotantoa edistämällä. Teollisuusmaat voivat auttaa kehitysmaita poistamalla niiden viennille asettamia esteitä.

Ellei harjoitettavaan maatalouspolitiikkaan saada suunnanmuutosta, tilanne ajautuu kestäättömiin vaikeuksiin niin kuluttajien, viljelijöiden kuin veronmaksajienkin kannalta.

2.2. Maatalouspolitiikan tavoitteet selviksi

Terveellisten, korkealaatuisten ja kohtuuhintaisten peruselintarvikkeiden tuottaminen sekä niiden saannin varmuus ovat maatalouden luonnollisia tehtäviä.

Viljelijöiden, kuten muidenkin yrittäjien tulojen perusteena tulee olla ammattitaito ja yrittäminen eikä pelkkä maan omistus. Tulokehitys on taattava oikeansuuntaisen maatalouspolitiikan avulla. Kun viljelmien tuotantoedellytyksissä on etenkin tilakoon ja sijainnin vuoksi suuria eroja, on näitä valtiovallan toimin tasoitettava.

Myös viljelijöiden työ- ja sosiaaliturvasta on huolehdittava. Tämä koskee erityisesti työhön sidonaisia, kotieläintaloutta harjoittavia viljelijöitä.

Maataloudesta valtiontaloudelle ja veronmaksajille koituvaa räsistusta on vähennettävä. Vientituki on asteittain lopetettava. Osa vientituesta säästyvistä varoista ohjataan maaseudun elinolojen kehittämiseen. Tavoitteena on pidettävä tuotantomääriin sidotun hintatuen vähentämistä. Valtion tuesta maataloudelle on ratkaiseva osuus käytettävä hintatuen sijasta suoraan viljelmätukena ja rationalisointitukena tavoitteena luoda elinkelpoisia yrityksiä.

2.3. SDP:n periaatteet maatalouspolitiikassa

1. Johdonmukainen maatalouspolitiikka edellyttää suunnitelmallisuutta. Maatalouden tasapainoiseksi kehittämiseksi tarvitaan pitkäjänteistä valtakunnallista, alueellista ja tilakohtaista suunnittelua.
2. Peruselintarvikkeiden tuotanto on mitoitettava kotimaisen kulutuksen mukaan. Omavaraisuuden ylittävän tuotannon aiheuttamat vientikustannukset on maatalouden itsensä maksettava. Tuottajahintojen perustana on oltava järkipärisen perhevilmän tuotantokustannukset. Tuotteiden hinnoittelun on edistettävä terrellisten ja korkealaatuisten elintarvikkeiden tuottamista. Myös maailmanmarkkinahintojen kehitys on otettava huomioon päätettäessä maataloustuotannosta ja -hinnoista.
3. Viljelmätuen avulla on tasoitettava eri viljelmien tuotantoedellytysten eroavuutta. Tuen on kohdistuttava ensisijaisesti pienviljelmien toimeentulomahdollisuuksien parantamiseen. Tällöin tukea ei kuitenkaan tule maksaa niille viljelijöille, joiden tuolasema on hyvä maatalouden ulkopuolelta saatavien tulojen ansiosta. Maatalouden järjeistämistä on edistettävä ja tilakoon kasvu on sallittava.
4. Maataloustuotannon tasapainottaminen ja maatalouselinkeinon kehittäminen merkitsevät peltoalan ja viljelmäluvun vähenemistä. Uuden pellon raivaus tulee sallia vain poikkeustapauksissa. Liika pello on saatettava metsän kasvuun.
5. Maatalouden investoinnit on toteutettava harkitusti kannattavuusnäkökohtien mukaisesti. Valtion tukea on voitava tällöin supistaa. Pellon vuokrausta on edistettävä ostamisen vaihtoehtona. Maatalouskoneiden yhteiskäytöllä voidaan alentaa tuotantokustannuksia.
6. Sukupolvenvaihdotukset rasittavat sekä maataloutta että valtiontaloutta. Siksi kohtuuttomasti verovaroja vaativat ja maan hintaa nostavat sukupolvenvaihdosjärjestelmät nyky muodossaan on lakkautettava. Myös muille kuin perinnön kautta maata omistaville ammattitaitoisille maatalousyrittäjille on tarjottava yrittämisen vapaus.

Viljelmien vuokrauksen, yhtymätyyppisten viljelmien ja vaiheittaisen sukupolven-
vaihdon avulla voidaan saada asiaan oleellista parannusta.

7. Maatalousverotuksen epäkohtiin on saatava korjaus. Nykyinen maatalousverotus on johtanut mm. viljelmien liialliseen koneellistamiseen, johon on käytetty myös runsaasti metsätalouden tuloja. Maatalouden tulolähteen tappion vähennysoikeus muista tuloista on poistettava.

8. Varastoinnilla on turvattava elintarvikehuollon varmuutta.

Useiden elintarvikehuollon kannalta vähempimerkityksellisten tuotteiden, kuten esim. sokerin, öljykasvien, tärkkelyksen, vihannesten ja hedelmien tuottaminen tulee oloissamme suhteettoman kalliiksi. Siksi niiden tuotannossa ei pidä pyrkiä täyteen omavaraisuuteen. Esimerkiksi sokerin ja hedelmien tuonti on kytkettävä nykyistä läheisemmin maamme harjoittamaan kehitysyhteistyöpolitiikkaan. Poronhoito, turkistarhaus ja kalastus ovat hyvin Suomen oloihin soveltuvia tuotantomuotoja.

9. Maatalouden kehittämisessä jatkuva tutkimus, neuvonta ja koulutus ovat välttämättömiä. Tässä toiminnassa tarvitaan yhteiskunnan tukea. Neuvonnassa on palveltava tasapuolisesti kaikkia maatalouden yrittäjiä sekä korostettava yleiset maatalouspoliittiset tavoitteet huomioivaa taloudellista neuvontaa.

10. Elintarviketalouden on seurattava alan kansainvälistä kehitystä. Jalostusportaan on kyettävä toimimaan kansainvälisesti kilpailukykyisesti. Liiallisen keskittymisen estämiseksi jalostuksessa ja maataloustarvikekaupassa on huolehdittava kilpailun edistämisestä tarvittaessa ulkomaankaupan avulla

11. Tarpeetonta kemiallisten aineiden käyttöä maataloudessa ja elintarviketeollisuudessa on vältettävä. Luonnon- ja ympäristönsuojelu onnistuu riittävästi vain jos eri tahot suhtautuvat siihen myönteisesti. Maataloudella on tässä oma tärkeä sijansa niin maisemanhoidon kuin vesienkin suojelun kannalta. Luonnon- ja ympäristönsuojelua on vahvistettava sekä yleisen informaation avulla että tarvittaessa lainsäädäntötoimin.

METSÄTALOUS

3.1. Metsämme on kansallisomaisuutta

Jokaisen suomalaisen hyvinvointi on riippuvainen metsästä, sen antamista raaka-aineista, työstä, suojasta, virkistyksestä ja elämänpiiristä.

Käsitys metsistämme kansallisomaisuutena on hämärtnyt siitä huolimatta, että metsäteollisuuden vienti vastaa edelleen noin puolta koko viennin nettoarvosta. Raakapuun tuotannon, kasvatuksen, korjuun ja jalostuksen eri vaiheissa metsäperusteisiin vientituotteisiin sisältyy monia kansantalouden kannalta merkittäviä panoksia — ammattitaitoisen metsurin työstä monien välivaiheiden kautta vientiponnisteluihin asti. Metsien

käyttö ja hallinto sekä niitä säätelevä lainsäädäntö ovat kuitenkin muokkautuneet melko pienen vähemmistön tahdon mukaisiksi. Julkisella rahoitustuella ja verohelpotuksilla annetaan metsänomistajille ja metsää omistavalle teollisuudelle kyseenalaisiakin etuja metsien kokonaistaloudellinen käyttö ja metsätalouden järkevä ohjaus unohtaen.

Kantohintataso Suomessa on metsäteollisuusmaiden korkeimpia. Metsäteollisuus on omalta osaltaan vastuussa näin syntyneestä raakapuun tarjonnan ja puuntuotantoponnistelijien välisestä ristiriidasta. Puun korjuun hankintalisät ja hankintatyön verovapaus vähentävät metsureiden pysyviä metsätyömahdollisuuksia metsänomistajien tekemien tai teettämien hankintahakkuiden lisääntyessä.

Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kannalta ei ole perusteltua, että monien metsien hoidon edistämisestä syntyvien kustannusten lisäksi maatalousyrittäjälle maksetaan julkisin varoin uuden puusukupolven perustamiskustannukset. Metsänparannustöihin ja yksityismetsätalouden edistämiseen osoitettu valtion tuki onkin ollut samaa suuruusluokkaa kuin yksityismetsistä saatava metsäverokertymä.

Metsänomistajista yhä useampi on kaupunkilainen ja palkansaaja. Näiden omistajaryhmien toiveet ja tahto on jätetty liian vähälle huomiolle metsien käsittelyä säätelevissä normeissa ja metsänhoitoyhdistysten toiminnassa. Kuitenkin kaikki yksityismetsänomistajat ovat samalla tavoin velvollisia maksamaan lakisääteisen metsänhoitomaksun.

Metsien käsittelyn ja ympäristösaasteiden vaikutusta metsien terveyteen ja tuottokykyn ei oteta riittävästi huomioon. Metsäluonnon monipuolisesta ekologisesta rakenteesta piittaamattomat metsien käsittelytavat saavat osakseen aiheellisesti lisääntyvää vastustusta. Metsien moninaiskäytön periaatteiden kunnioittamista on vaadittu voimakkaasti sekä puuntuotannon ja metsäluonnon terveyden että virkistyskäytön, luonnon tuotteiden keräilyn ja luonnonsuojelun kannalta.

3.2. SDP:n periaatteet metsätalouspolitiikassa

SDP:n periaatteet ovat seuraavat:

1. Metsien moninaiskäytön periaate on otettava perustaksi normaalina toimintana kaikessa metsän käsittelyssä.
2. Metsiä on hoidettava siten, että kestävä puuntuotto turvataan ja että metsäluonnon terveys ja toimintakyky säilyy.
3. Metsien käsittelyssä on otettava huomioon kaikkien metsänsäikäyttäjien tarpeet.
4. Metsien käyttöön liittyvässä päätöksenteossa toiminnan on perustuttava demokraattiseen menettelyyn, eikä toimintaa saa järjestää vain joidenkin eturyhmien ehdoilla tapahtuvaksi.
5. Metsätalouden on annettava edelleenkin tasaisesti työtä haja-asutusalueiden työntekijöille.

6. Tasaisella raaka-ainehuollolla on turvattava teollisuuden puunsaanti ja metsäalan tasainen työllisyys.

3.3. SDP:n tavoitteet metsätalouspolitiikassa

Perustavoitteiden saavuttamiseksi on ryhdyttävä seuraaviin toimenpiteisiin:

1. Metsien hoidon periaatteita on uudistettava siten, että ne mahdollistavat metsien käsittelyn nykyistä vapaammin ekologisten olosuhteiden ja metsänomistajan toivomusten mukaisesti, kunhan metsän jatkuva tuottokyky ja puuston kasvu turvataan.
2. Avohakkuualojen kokoa on pienennettävä ja niiden sijoittelussa otettava huomioon ympäristötekijät ja metsäluonnon tarpeet. Uudistusalojen taimettumisesta on huolehdittava käyttämällä ensisijaisesti siemenpuustoa, reunametsän siemennystä, kylvää ja keveitä muokkausmenetelmiä. Metsänviljelyä varten on tuotettava mahdollisimman hyviä taimia, joiden laatua valvotaan.
3. Metsien moninaiskäytön periaate on sisällytettävä sekä valtion että yksityismetsien metsätaloussuunnitelmiin ja suuralueiden suunnittelujärjestelmiin. Suunnitelmat antavat mahdollisuuden eri käyttömuotojen yhteensovittamiseen, hyötyjen ja kustannusten vertailuun alueittain ja ottaa huomioon metsiköiden maastolliset ominaispiirteet. Erityisesti taajamien lähimetsien virkistyskäyttöä on tehostettava.
4. Metsänhoitoyhdistysten on rakennuttava myös rahoituksen osalta vapaaehtoisuuden pohjalle sekä toimittava erillään etujärjestöistä ja teollisuuden puunhankinnasta. Yksityismetsälain noudattamisen valvonta, metsänparannusvarojen käytön ohjaus ja valvonta kokonaisuudessaan sekä taimituotannon suunnittelu ja valvonta on siirrettävä valtion viranomaisorganisaatiolle.

Kansalaisilla on oltava tasavertaiset oikeudet hankkia metsämaata, joten maanhankintalaki on kumottava. Metsätalousmaalla keinottelu on estettävä ulottamalla kestävyysperiaate lakisääteisesti koskemaan koko yksityismetsätaloutta.

5. Metsätyöstä on kehitettävä luotettava ja turvallinen ammatti. Metsätöiden koneellistamisessa on edettävä varovasti ja vain siinä määrin kuin se on työtä keventävää, työvoimapolitiisesti perusteltua eikä vaaranna metsien terveydentilaa.

Valtion metsänparannus- ja työllisyysvaroin toteutettavan toiminnan rahoittamisen ehtona on oltava pääasiallisesti metsätöistä toimeentulonsa saavien työllisyyden parantaminen ja raakapuun tasainen tarjonta teollisuudelle.

6. Valtion metsien toiminnan on perustuttava edelleen tasaiseen, vakaan työllisyyden ja kantohintatilanteesta riippumattoman raaka-ainehuollon periaatteelle. Sen keskeisenä tavoitteena on oltava yleisen edun noudattaminen. Metsähallituksen metsätalousta määrää on lisättävä. Metsähallituksen yleismetsätalouden tehtävät ja lainvalvonta on turvattava, ja metsähallituksen liiketoimintaa harjoitettava siten, että valtion metsä-, maa- ja vesiomaisuuden käytöstä syntyy paras kokonaistaloudellinen

hyöty. Valtion maiden on palveltava ensisijaisesti paikallisen väestön metsästys- ja kalastustarpeita. Myös maata omistamattoman taajamaväestön tarpeet on huomioitava.

7. Metsäveroluokitus on saatettava ajantasalle. Metsäverotuksen on perustuttava met-sän todelliseen tuottoon ja sen on edistettävä puunmyyntiä. Hankintatyö on saatetta-va samanarvoiseksi metsäpalkkatyön verotuksen ja kustannusrasitusten kanssa.

Maa- ja metsätalouden verotus on eriytettävä siten, että maatalouden laskennallisia tappioita ei ole mahdollista vähentää metsätuloista.

KALASTUS JA METSÄSTYS

4.1. Kalastuselinkeinoa kehitettävä suunnitelmallisesti

Vesistöjemme kalasto on arvokas uudistuva luonnonvara. Tämän vuonnonvaran kestä-vää käyttöä on mahdollista laajentaa. Ravitsemuksellisesti on suotavaa, että kalan ruo-kakäyttöä lisätään. Kalatalouden kehittäminen edellyttää suunnitelmallisuutta. Kalastu-soikeuksien uudelleen järjestäminen, alan tutkimuksen ja koulutuksen kehittäminen, kalojen kuljetuksen, jalostuksen ja kaupan nykyistä parempi organisointi, ammatti- ja virkistyskalastuksen etujen hoitaminen ja kalanviljelyn hallittu tehostaminen muodosta-vat perustan kalatalouden suunnitelmalliselle kehittämiselle.

4.2. Tuotekehittelyn palveltava kuluttajaa

Kalan ruokakäytön lisääntyminen edesauttaa entistä terveellisemmän ruokavalion muodostumista. Kuluttajan eduista lähtevä tuotekehittely, monipuolinen jalostus, laaja tuotevalikoima ja kalatuotteiden monimuotoinen jakelu ovat laajentuvan kulutuksen lähtökohtia. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kalajalosteiden terveellisyyteen ja korke-aan laatuun.

4.3. Kalastusoikeus riippumattomaksi veden- ja maanomistuksesta

Tällä hetkellä oikeus kalastuksen harjoittamiseen ja ohjailuun kuuluu lähes kokonaan vesialueiden omistajille. SDP vaatii, että kalastusoikeus on tehtävä veden- ja maano-mistuksesta riippumattomaksi.

Kalastusmahdollisuuksien tarkoituksenmukainen käyttö ja tuottavuuden lisääminen edellyttävät nykyistä suurempia, yhtenäisiä vesistöaluekokonaisuuksia. Myös valtion omistamien kalavesien hallinnollinen hajanaisuus hankaloittaa näiden vesien suunni-telmallista käyttöä. Ammatti- ja virkistyskalastajien etujen parantamiseksi on omistusra-jojen pirstomat vesialueet saatettava yhtenäisen hallinnon piiriin.

4.4. Ammattikalastajien oikeudet turvattava

Ammattikalastus ei ole tarjonnut harjoittajilleen riittävää taloudellista turvallisuutta. Ammattimaisen kalastuksen kehittämiseksi on luotava järjestelmä, joka antaa ammattikalastajille niin meri- kuin sisävesialueillakin muihin elinkeinoihin verrattavan toimeentulon. Ammattikalastajien kalastusmahdollisuuksista ja elinkeinon edellyttämästä rahoitushuollosta on huolehdittava.

4.5. Virkistyskalastuksen edellytyksiä parannettava

Virkistyskalastus merkitsee harjoittajalleen terveellistä ja rentouttavaa harrastusta. Samalla virkistyskalastaja hyödyntää kalaston muodostamaa uusiutuvaa luonnonvaraa. Myös harrastuskalastajien saalis tuo terveellisen lisän kansalaisten ruokavaliioon. SDP vaatii, että virkistyskalastusmahdollisuuksia on edelleen parannettava. Kansalaiset ovat virkistyskalastuksessa tasa-arvoisia vasta, kun kaikkalainen vapakalastus tehdään jokamiehenoikeudeksi. Kalastusneuvonnan on ulotuttava myös harrastajiin.

4.6. Kalanviljelyä' on edistettävä

Kalanviljelyn merkitys kalataloudessa on jatkuvasti kasvanut. Kalasaaliin rakennetta on mahdollista ohjata poikasisitutuksin. Kalanviljely tuottaa enenevässä määrin ruokakalaa ihmisravinnoksi. Ruokakalan kasvatus on sopeutettava kalastuselinkeinoon kehitykseen. Tämä edellyttää kalanviljelyn pitämistä myös ammattikalastuksen tukielinkeinona. Kalankasvatuksen ympäristöhaitat on torjuttava laitosten kokoa ja sijaintia sekä jätevesiratkaisuja ohjailemalla.

4. 7. Kalataloudella on tulevaisuus

Kalastus heijastusvaikutuksineen tulee olemaan merkittävä ala myös tulevaisuuden Suomessa. Kalatalous tarjoaa huomattavan määrän työpaikkoja. Kalastus vapaa-ajan virkistykseenä lisääntyy ja kalan käyttö terveellisenä ravintola ansaitsee edistämistä. Kalatalouden edelleen kehittämiseksi SDP korostaa kalatalouteen liittyvän koulutuksen edistämistä. Kalatalouden turvaaminen tulevaisuudessa edellyttää ennen kaikkea vesistöjemme tilan säilyttämistä ja parantamista.

4.8. Metsästys kaikkien ulottuville

Metsästys on osa luonnon moninaiskäyttöä. Metsästyksestä kiinnostuneet kansalaiset eivät kuitenkaan ole keskenään tasa-arvoisia. Mahdollisuudet metsästyksen harrastamiseen ovat liikaa sidoksissa maa- ja vesialueiden omistukseen. Metsästyksestä ei voida tehdä sen luonteesta johtuen jokamiehenoikeutta. Metsästysoikeuksia on kuitenkin mahdollista tasa-arvoistaa jakamalla maa- ja vesialueet omistussuhteista riippumattomiksi yhtenäisiksi metsästysalueiksi.

Metsästystä on harjoitettava luonnon ehdoilla. Sen laajuus on mitoitettava kestävien

riistakantojen mukaan. Riistanhoidon on kuuluttava olennaisena osana metsästysharrastukseen. Metsästyksen harrastajilta edellytetään taitoa ja vastuuntuntoa. Tämän takia metsästykseen liittyvää koulutusta ja valvontaa on tehostettava.

MAASEUDUN MUUT ELINKEINOT

5.1. Monipuoliseen elinkeinopolitiikkaan

Elinvoimaiset maaseututaajamat ovat niitä ympäröivän haja-asutusalueen elinehto. Ilman kehittyviä taajamia ei voida luoda hyvinvointia varsinaisille maaseutualueillekaan.

Maaseudun järkipäätös kehittäminen edellyttää rajallisten voimavarojen oikeaa kohdentamista. Tuen liiallinen pirstominen ei johda myönteiseen lopputulokseen. Maaseudun elvyttämisessä on erityistä huomiota kiinnitettävä myös sellaisiin taantuvaiin paikkakuntiin, jotka ovat usein yhden yrityksen varassa. Näiden paikkakuntien yritystoimintaa on voimakkaasti monipuolistettava. Aluepoliittisen tuen valikoivuutta on tehostettava. Tällä hetkellä aluepoliittisista eduista nauttivat useat elinvoimaiset ja kehittyvät paikkakunnat, kun taas monet taantuvat perinteiset teollisuustaajamat saavat kamppailla ilman yhteiskunnan välttämätöntä tukea.

Haja-asutusalueilla tarvitaan elinkeinon monipuolistamista alkutuotannosta vapautuvan väen työllistäjänä. Myös maa- ja metsätalouden sivu- ja liitännäiselinkeinoja on edistettävä. Elinkeinotuen on kuitenkin palveltava suunnitelmallisen yhteiskunta- ja yhdyskuntapolitiikan tavoitteita. Maatalouden sivu- ja liitännäiselinkeinon on nojaututtava vallitseviin paikallisiin edellytyksiin, eikä niiden tuella tule vaikeuttaa jo olemassa olevien luontaisesti syntyneiden yritysten toimintamahdollisuuksia.

5.2. Tavoitteena työllisyyden turvaaminen

Maaseudulla on varsin laajasti valittu toimintalinjaksi aktiivinen elinkeinopolitiikka. Keskeisenä tavoitteena on kunnan työpaikkaomavaraisuuden säilyttäminen ja parantaminen.

Jo olemassa olevat työpaikat muodostavat kunnan työpaikkarungon. Työpaikkojen vähenemisen tapahtuessa maaseudulla lähinnä maa- ja metsätaloudessa, on maaseutukunnissa paneuduttava erityisesti tasapainoisen elinkeinorakenteen kehittämiseen. Kunnan ja valtion tehtävänä on tällöin yleisen kiinnostuksen herättäminen sekä koulutus- ja neuvontatoiminnan kehittäminen.

Maaseudulla on mahdollisuuksia lisätä työpaikkoja erityisesti palveluelinkeinon piirissä. Yhteisellä julkisella sektorilla tarvitaan erityisesti kunnallisissa avopalveluissa ja maatalouden lomituksessa lisää työvoimaa.

Maaseudun elinkeinopolitiikassa suunnittelussa ja toiminnassa on korostettava alueen luontaisia kehittymismahdollisuuksia. Kylille, joissa on peruspalvelut, on laadittava kehityssuunnitelmat yhteistyössä kyläläisten kanssa.

Yhteiskunnan tuen on kohdistuttava vain yrityksen aloittamisvaiheeseen. Kunta ja valtio eivät saa ottaa kantaakseen yritysten riskiä eikä huolehtia yritysten suoranaista tuotantokustannuksista eikä pääoman muodostuksesta. Tuella on oltava työllistävä vaikutus sekä sen tulee olla suunnitelmallista, taloudellista, kontrolloitavaa ja kohdistua vain kannattavaan yritystoimintaan.

Kunnan tehtävä elinkeinopolitiikassa on välillinen eli luoda yleisiä toimintaedellytyksiä elinkeinotoiminnalle. Tavoitteena on oltava, että yritystoiminnan aloittaminen ja jatkaminen on mahdollista kunnassa. Tällöin edellytetään aktiivisuutta maa- ja kaavoituspolitiikassa, kunnallistekniikan rakentamisessa, asuntopolitiikassa ja kunnallisten peruspalvelujen tuottamisessa. Välillisiä keinoja voivat olla myös toimitilojen rakentaminen ja luovuttaminen yrityksille hyväksyttävien ehdoin ja yrittäjien koulutustoiminnan avustaminen.

Maaseutukunnissa palvelujen saatavuuden ja työmatkaliikenteen suurimpana esteenä ovat suuret etäisyydet. Palvelut on tuotava mahdollisimman lähelle ihmistä. Tämä koskee niin kauppaa-, posti- kuin kunnallisiakin palveluja. Avohoitopalveluja on kehitettävä vastaamaan lähinnä lapsiperheiden ja vanhusten tarpeita.

Joukkoliikennesuunnittelu on toteutettava kaikissa kunnissa. Työmatkat ja palvelujen saaminen on voitava mahdollisimman laajasti suorittaa yleisillä kulkuneuvoilla.

Kylät tarvitsevat henkisen tukipisteensä. Varsinkin koulurakennuksia on voitava käyttää kyläläisten monitoimitiloina, joissa voi päivittäisen opetustoiminnan lisäksi harrastaa liikuntaa ja yleensä kulttuuritoimintaa sekä saada alueelliset sosiaali- ja terveyspalvelut.

Yhtä tärkeätä kuin säilyttää maaseudun elinkeinoelämän elinvoimaisuus, on turvata maaseudun henkinen elinvoima!

Liite n:o 15

KANNANOTTO PUOLUETOIMINNASTA

1. Elävä kansanvallan liike

Periaateohjelman mukaisesti sosialidemokratia on kansanliike ja järjestökokonaisuus. Yhteisten periaatteiden ohella järjestöillä on omat erityistehtävänsä ja ne toimivat itsenäisesti. Puolue yhdistää sosialidemokraattisesti ajattelevat ihmiset valtiollisessa, kunnallisessa ja muussa poliittisessa toiminnassa. SDP taistelee yhteiskunnallisesta vaikutusvallasta sosialidemokratian tavoitteiden toteuttamiseksi.

Menestyäkseen tehtävässään puolueen ja koko sosialidemokraattisen kansanliikkeen on huolehdittava tavoitteidensa puhuttelevuudesta, säilytettävä elävä yhteys ihmisten arkeen, halu avoimeen keskusteluun ja tiedon kulkuun sekä sisäiseen uudistumiseen ja toimintakulttuurinsa rikastuttamiseen.

Valta SDP:ssä kuuluu jäsenistölle, jota yhdistää vastuu yhteisistä arvoista, yhteisesti päätetyt säännöt ja vapaaehtoinen järjestötyö. Puolueen kyky menestyä yhteiskunnallisissa tehtävissään on syvästi sidoksissa siihen, että puolueen jäsenet ja kannattajat kokevat puolue toiminnan hyödylliseksi, kehittäväksi ja tyydytystä antavaksi yleisessä yhteiskunnallisessa mielessä ja myös oman henkisen kasvunsa kannalta.

Sosialidemokraattisen puolue toiminnan tulee merkitä kullekin jäsenelle mahdollisuutta syventää tietoisuuttaan yhteiskunnasta, sen uudistamisen tarpeista ja mahdollisuuksista. Puolue toiminnan on oltava jäsenten tahdon mukainen keino vaikuttaa puolueeseen ja sitä kautta yhteiskunnalliseen keskusteluun, päätöksentekoon ja hallintokoneistoihin kohdistuvaan kansalaisvalvontaan. Puolue toiminnan kautta jäsenten on voitava kokea myös elämyksellisesti keskinäistä yhteenkuuluvuutta sosialidemokratian ihanteiden merkeissä.

2. Jäsenasioiden hoitaminen

SDP:n 33. puoluekokouksen asettamia jäsenmäärätavoitteita ei ole saavutettu. Puoluekokouksella 1984-87 puolueeseen on liittynyt 8 322 uutta jäsentä, joista 44 % on naisia. Puoluekokouksen aikana puolueesta on poistunut 14 810 jäsentä, joista 33 % on ollut naisia. Edellisellä puoluekokouksella 1981—84 puolueeseen liittyi 10.599 uutta jäsentä ja puolueesta poistui 15.318 jäsentä.

Poistuneista jäsenistä lähes 4 500 oli sellaisia 60 vuotta täyttäneitä, jotka eivät kuitenkaan vielä olleet saavuttaneet vapaajäsenyyden edellytyksiä. Toinen huomattava poistuneiden ryhmä oli 35—50 -vuotiaat, jotka olivat olleet puolueen jäseninä 10—15 vuotta.

Rästiin jääneiden jäsenmaksujen hoitaminen ja jäsenhuoltajan työ on koettu entistä työläemmäksi. Puolueen jäsenyydestä poistuminen tapahtuukin lähes pelkästään rästäläisyyden kautta. Jäsentilastoinnin kehittyessä poistetaan rästäläiset aiempaa nopeammin jäsenyydestä.

Jäsenasiain hoidossa on korostettava seuraavia tehtäviä:

- * Puolueen olemassaolo ja toiminnan perusteet ovat jäsenistön tahdon varassa. Jäsenyys ja toiminta puolueessa on kannanotto SDP:n ja kansanvaltaisen poliittisen järjestelmän puolesta.
- * Jäsenasiain hoidolle on annettava arvostettu sijansa puolueosastojen toiminnassa. Puolueen ja puolueosastojen toiminta suunnitellaan niin, että yhteydet jäsenistöön paranevat ja jäsenten poisputoaminen vähenee. Jäsenasiain hoitajien koulutusta tehostetaan.
- * Lisätään tiedotustoimintaa jäsenmaksuluokkien porrastuksesta ja puolueosastojen mahdollisuuksista huolehtia jäsentensä sijoittumisesta oikeisiin jäsenmaksuluokkiin. Jäsenmaksuluokat ovat:

1. Ei jäsenmaksua (vapaaajäsenet ja maksuvaapaajäsenet)
2. a) Nuoret 25 ikävuoteen saakka
b) Jäsenet joilla ei ole tuloja ja pienituloiset eläkkeensaajat ja heihin verrattavat
3. Muut tuloa saavat puolueen jäsenet
4. Ns. tukijäsenmaksu suurituloisille jäsenille.

Vuodelle 1988 luokka 2 a:n jäsenmaksu on 30 markkaa vuodessa, 2 b:n 5 markkaa kuukaudessa eli 60 markkaa vuodessa, luokka 3:n 10,50 markkaa kuukaudessa eli 126 markkaa vuodessa ja luokka 4:n tukijäsenmaksu 150 markkaa vuodessa niiltä, joiden kuukausitulo ylittää 8 000 markkaa kuukaudessa. Jäsenmaksun reaaliarvon säilyttämisestä puoluekokouskaudella päättää puolueenuevosto.

- * Jäsenhankinnassa on edelleen keskeisellä sijalla ammatillisesti järjestäytynyt palkanansaitisjaväestö. Samalla kun on tarpeen tehostaa jäsenhankintaa perinteisten SAK:laisten ammattiryhmien keskuudessa, on vauhditettava muiden ammatillisten järjestöjen sosialidemokraattien toimintaa ja jäsenhankintaa.
- * Jäsenhankinnassa on tähdennettävä niiden sosialidemokraattien henkilökohtaisen panoksen tärkeyttä, jotka toimivat yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä SDP:n saaman kannatuksen nojalla. Yhdessä sosialidemokraattisen nuoris- ja varhaisnuorisotyön tehostamisen kanssa suunnataan erityinen huomio nuorten mukaan saamiseksi puolueen toimintaan.
- * Puoluekokous asettaa tavoitteeksi kääntää jäsenmääräkehitys uudelleen kasvuun.

3. Sääntöjen ja puoluetoinnin uudistaminen

Useissa puoluekokouksissa on todettu tarpeelliseksi uudistaa sääntöjä ja järjestörakenteita toiminnallisesti tehokkaammiksi ja nykyistä vähemmän muodollisuuksia vaativiksi. Käytännössä tehtävä on osoittautunut vaivalloiseksi ja hitaaksi. Piiri- ja kunnallisjärjestöjen mahdollisuudet järkeistää puolueosastorakennetta ovat rajalliset ja viimekädessä kunkin puolueosaston oman tahdon varassa. Verraten usein toistuvat vaaleihin liittyvät välttämättömät puoluetehävät sekä vastuu puoluejärjestöjen taloudesta sitovat vapaaehtoisessa puoluetöyössä olevien ihmisten käytettävissä olevat voimavarat ja ajan.

Järjestörakenteen uudistamismahdollisuuksien täsmentämistä on vaikeuttanut myös se, että yhdistyslain kokonaisuudistus on viivästynyt. Hanke on kuitenkin niin pitkällä, että ennen uuden lainsäädännön valmistumista ei ole tarkoituksenmukaista ryhtyä puoluejärjestöjen sääntöjen kokonaisuudistukseen.

Sääntöjen ja puoluetoinnin uudistamisessa on painotettava seuraavia tehtäviä:

- * On toimittava yhdistyslain kokonaisuudistuksen pikaisen toteuttamisen puolesta.

 - * Valmistellaan uuden yhdistyslain nojalla esitys puoluejärjestöjen rakenteen ja sääntöjen uudistamiseksi. Tällöin painotetaan jäsenistön yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämistä. Tehdään mahdolliseksi postiaänestys puoluekokousedustajien vaaleissa. Lisäksi selvitetään mahdollisuus luopua nykyisestä enemmistövaalitivasta eri järjestötasoilla niin, että vaaleissa saisi äänestää esim. enintään puolta ä yhtä valittavien määrää.

 - * Erityisesti kunnallisjärjestöjen ja suurimpien puolueosastojen tulee arvioida vallitsevan puolueosastorakenteen ajanmukaisuus tavoitteena puolue toiminnan alueellisen kattavuuden parantaminen, eri järjestöjen päällekkäisen toiminnan välttäminen ja myös se, että puolueosastot muodostuisivat nykyistä yhdenvertaisemmiksi jäsenilleen tarjoamien palvelujen ja toimintamahdollisuuksien osalta. Piirijärjestöjen tulee tehdä puoluekokouskauden lopulla yhteenveto siitä, miten em. asiassa on piirin alueella edetty.

 - * Ryhdytään laajaan kokeilutoimintaa, jolla puoluejärjestöjen muodollis-oikeudellisen kokoustoiminnan ohien luodaan jäsenistölle uusia mahdollisuuksia tavata toisiaan, poliittisia luottamushenkilöitä sekä niitä viranomaisia, jotka vaikuttavat eri jäsenryhmien kannalta olennaisiin suunnitelmiin ja päätöksentekoon. Erityisen tärkeää on tehostaa sellaista puolue toimintaa, jonka avulla parannetaan yhteyksiä nuoriin aikuisiin ja lapsiperheisiin.

 - * Puoluekokouskaudella toimeenpannaan yhtenäisen aineiston pohjalta ainakin yksi järjestökeskustelu niin, että puolueosastojen evästyksen nojalla piirikokoukset voivat käsitellä asian ja antaa siitä suosituksensa puolue toimikunnalle. Päätöksen toimeenpano edellyttää, että jokin yleistä mielenkiintoa herättävä, kauaskantoinen valtakunnallinen poliittinen kysymys kyetään pelkistämään yhtenäiseksi tausta-aineistoksi ja järjestökeskustelun aikataulu sopeuttamaan sääntöjen edellyttämään toiminta-aikatauluun.
- Puoluekokous suositaa, että piirijärjestöissä ja kunnallisjärjestöissä toimeenpantaisiin vastaavankaltaisia järjestökäsittelykampanjoita siihen soveltuvien maakunnallisten ja kunnallisten kysymysten yhteydessä.
- * Päättäneen puoluekokouskauden aikana järjestetyistä valtakunnallisista puoluejärjestöjen edustajien, keskeisten sosialidemokraattisten vaalityöntekijöitten sekä sosialidemokraattisen liikkeen johtohenkilöitten yhteistilaisuuksista saatujen kokemusten perusteella jatketaan vastaavankaltaisten neuvottelupäivien järjestämistä.

Presidentinvaalikampanjaan liittyen järjestetään puoluejärjestöjen edustajien, keskeisten vaalityöntekijöitten ja sosialidemokraattisen presidenttiehdokkaan valitsija-

miesehdokkaiden valtakunnallinen tilaisuus tai 1-3 rinnakkaista tilaisuutta vuoden 1987 marraskuun lopulla.

Kunnallisvaalityöhön liittyen järjestetään valtakunnalliset kunnallispäivät vuoden 1988 alkupuolella.

- * Puoluetoiminnan päätapauksiksi vuonna 1989 järjestetään elokuussa Suomen Työväenpuolueen perustamisen 90-vuotisjuhla. Siitä tulee luoda sosialidemokraattisen kansanliikkeen yhteinen juhla- ja mielenosoitustilaisuus, joka kestävien perinteiden pohjalta suuntaa puoluetoimintaa eteenpäin ja kannustaa sen uudistamiseen. Näiden 90-vuotisjuhlallisuuksien toteutuksessa tulee löytää sellaiset muodot, että aiheeseen liittyviä tapahtumia voidaan toimeenpanna yhteisen päätilaisuuden lisäksi myös paikallisesti eri puoluejärjestöjen toimesta. Päätilaisuuden isännöitsijä julistetaan piiri- ja kunnallisjärjestöjen haettavaksi vuoden 1987 loppuun mennessä.
- * Puoluetoiminnassa tehostetaan tiedonvälitystä sosialidemokraattisten sisäorganisaatioiden erityistoiminnasta ja työväenhenkisten sosiaalisten ja harrastusjärjestöjen toiminnasta.
- * Järjestöjen luottamustehtäviä hoitavien puoluetovereitten työlle osoitetaan erityinen arvostus. Kannustetaan puoluejärjestöjä siihen, että niiden luottamustehtävät siirtyisivät muutaman vuoden välein toisille. Samoin kannustetaan puoluejärjestöjä siihen, että päätettäessä sosialidemokraattien edustajista yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä otetaan huomioon myös vaihtuvuuden ja vuorottelun välttämättömyys.
- * Sosialidemokraattisen liikkeen saaman kannatuksen nojalla luottamustehtäviin valittujen henkilöitten toiminnassa korostetaan sitä, että he ovat paitsi yhteiskunnallisia päätöksentekijöitä myös velvollisia huolehtimaan yhteydenpidosta edustamiinsa puolueen jäseniin ja muihin kansalaisiin.
- * Puolueen koulutus- ja opintotoiminnan avulla tarjotaan ajanmukaista tietoa elämäntapojen ja toimintakulttuurien muutoksista.
- * Puoluejärjestöjen johtotehtävissä olevien tovereitten työtä tuetaan sellaisella koulutus- ja opintotoiminnalla, jolla lisätään valmiuksia organisoida ja johtaa vapaaehtoista kansalaistointia.

4. Ammattiyhdistystoiminta

Aiempi laimeampi mielenkiinto perinteiseen järjestötoimintaan on vaikuttanut myös ammattiyhdistysliikkeeseen. Osanotto vaaleihin ja äänestyksiin on laskenut. Kantaa ottamattomien ja sitoutumattomien jäsenten määrä on lisääntynyt. On tosin myös esimerkkejä siitä, että aktiivisen poliittisen ryhmätyön myötävaikutuksella äänestysviikoksi on saatu pysyväksi korkealla ja sosialidemokraattien kannatus kasvussa.

Sosialidemokraattisen ammattiyhdistystoiminnan keskeinen periaate on, että ammattiyhdistysliikkeen toiminnan ja päätöksenteon itsenäisyyttä ja järjestöllistä riippumattomuutta korostetaan ja kunnioitetaan. Toisaalta SDP ja ammatillisten järjestöjen sosialidemokraatit ovat kokemuksen kautta vakuuttuneet siitä, että palkanansaitsijoiden olenaisten etujen edistäminen on mahdollista vain sosialidemokraattisen puolue toiminnan ja koko ammattiyhdistysliikkeen toiminnan kiinteällä yhteistyöllä.

Näihin näkökohtiin nojaten ammattiyhdistysliikkeen sosialidemokraatit toimivat sosialidemokraattien vaikutusvallan laajentamiseksi ammatillisissa järjestöissä ja sosialidemokratian aatteellisten ja poliittisten tavoitteiden tunnetuksi tekemiseksi ammattiyhdistysliikkeen jäsenistön keskuudessa.

Sosialidemokraattisen ammattiyhdistystoiminnan organisaatio

- * Tavoitteena on tehostaa ja vakiinnuttaa sosialidemokraattien poliittista toimintaa työpaikoilla ja ammattiosastoissa. Se on tehtävä korostamalla sosialidemokraattisen ammattiyhdistystoiminnan avoimuutta. SDP edellyttää, että kaikki poliittiset ryhmät järjestävät ammattiyhdistystoimintansa niin, että se ei karkoita ammattiyhdistysliikkeen sitoutumattomia jäseniä pois toiminnasta, vaan päinvastoin auttaa jäsenistöä havaitsemaan ammatillisen toiminnan ja yhteiskunnan poliittisen päätöksenteon keskinäiset vuorovaikutussuhteet.
- * Sosialidemokraattisten kunnallisyhdistöjen ammattiyhdistystoiminnan tavoitteena on eri alojen ja eri ammattiliittojen, myös eri ammatillisiin keskusjärjestöihin kuuluvien sosialidemokraattien keskinäisen yhteydenpidon kiinteäyttäminen paikallisesti. On parannettava ammattiyhdistysliikkeessä toimivien sosialidemokraattien mahdollisuuksia tiedonsaantiin ja vaikuttamiseen palkanansaitsijaväestön kannalta tärkeissä kunnallispoliittisissa kysymyksissä.
- * Piirijärjestöjen ammattiyhdistystoiminnassa on keskeisellä sijalla koulutuksen järjestäminen sosialidemokraattisessa ammattiyhdistystoiminnassa mukana oleville. Oppilashankintaa sosialidemokraattisten kansanopistojen kursseille on tehostettava. Eri ammattijärjestöjen sosialidemokraattien piiritasoista yhteydenpitoa on lisättävä. Yhdessä ammattiliittojen sosialidemokraattisten ryhmien kanssa on huolehdittava ammattiliittovaalien ja äänestysten poliittisesta valmistelusta ja äänestysviikkeen kohottamisesta.
- * Puolueen johdon ja ammattiyhdistysliikkeen sosialidemokraattisten johtohenkilöiden yhteistyöelimenä toimii puolueen ammattiyhdistystoimikunta. Sen tehtävänä on mm. pohtia ajankohtaisia työelämän uudistamisen ja sopimuspolitiikan kysymyksiä sekä sosialidemokraattisen poliittisen toiminnan tehostamista ammatillisissa järjestöissä. Eri osapuolten itsenäinen päätöksenteko turvataan kaikissa tilanteissa. On tehostettava ammattiyhdistystoimikunnan poliittisuonteisten arvioiden ja yhteenveikkojen hyödyntämistä sosialidemokraattisessa ammattiyhdistystoiminnassa eri järjestöasoilla ja ammattiliittojen sosialidemokraattisessa ryhmätoiminnassa.

Sosialidemokraattinen toiminta toimihenkilöiden keskuudessa

Toimihenkilöiden osuus palkanansaitsijoista on jatkuvasti lisääntynyt. Tämä näkyy myös toimihenkilöjärjestöjen jäsenmäärän kasvuna ja niiden tehostuneena edunvalvontatyönä ja sisäisenä järjestötoimintana. Toimihenkilöiden työyhteisöissä on usein vahva porvarillinen hegemonia. Toimihenkilöjärjestöihin kohdistuvat voimakkaana porvarillisten poliittisten ryhmien ja niitä tukevan julkisuuden odotukset ja paineet.

- * Sosialidemokraattinen liike ottaa huomioon palkanansaitsijoiden yhteisten ja kaikkia yhdistävien tavoitteiden lisäksi sen, että järjestäytynyt palkanansaitsijaväestö voi ajaa myös omia oikeutettuja tavoitteitaan työ- ja toimialakohtaisten tai koulutuksen nojalla muodostettujen järjestöjensä avulla.
- * SDP suhtautuu tasapuolisesti kaikkiin ammatillisiin järjestöihin. Puolue tukee ja kannustaa kussakin ammatillisessa järjestössä sosialidemokraatteja vahvistamaan toimintaansa sekä sosialidemokraattien vaikutusvallan lisäämiseksi että sosialidemokratian yhteisten tavoitteiden tunnetuksi tekemiseksi.

Sosialidemokraattiseen ammattiyhdistystoimintaan liittyvä koulutus ja opintotoiminta

Sosialidemokraattisen ammattiyhdistystoiminnan koulutuksessa perusrungon muodostaa ammattiliittojen sosialidemokraattisten ryhmien opinto- ja kurssitoiminta. Sen toteutuksessa Voionmaan Opistolla on keskeinen tehtävä. Opetussuunnitelmia kehitetään yhteistyössä opiston, eri liittojen sos.dem. ryhmien sekä puolueen ammattiyhdistystoiminnasta ja koulutustoiminnasta vastaavien toimitsijoiden kesken.

- * Sosialidemokraattisen ammattiyhdistyskoulutuksen ja ammattiyhdistysliikkeen oman kurssi- ja koulutustoiminnan työnjako pidetään ajanmukaisena painottaen sitä, että sosialidemokraattisen koulutuksen erityisenä tehtävänä on aatteellisten ja poliittisen järjestelmän toimivaltaan kuuluvien asioiden selvittäminen.
- * Sosialidemokraattisessa ammattiyhdistysopintotoiminnassa ja koulutuksessa otetaan aiempaa enemmän huomioon toimihenkilöjärjestöjen sosialidemokraattisen toiminnan tarpeet.
- * Selkiinnytetään työnjako puolueen ja piirijärjestöjen kesken ammattiyhdistyskoulutuksen osalta.
- * Uudistetaan "Sosialidemokraatit työelämässä" -opintoaineisto.
- * Erityisesti ammattiyhdistystoimintaan liittyvässä koulutuksessa on korostettava nuorten työntekijöiden ja toimihenkilöiden mukaan saamista.
- * Ammattiyhdistystoimintaan liittyvässä koulutuksessa on otettava huomioon laajentuvan taloudellisen demokratian mukanaan tuomat koulutustarpeet.

5. Kunnallispoliittinen toiminta

Kunnallistalouden liikkumavaran kaventuessa on entistä tärkeämpää täsmentää sosiaalidemokraattisen kunnallispolitiikan tavoitteet ja aikataulut niin kuntien ja kuntainliittojen puitteissa kuin valtakunnallisestikin. Kunnallispoliittista tavoitekeskustelua edellyttää myös se, että valtasuhteet viimeisten kunnallisvaalien jälkeen muuttuivat työväenliikkeelle kielteiseen suuntaan. Vasemmistoenemmistöisiä kuntia on 45 yhteensä 461 kunnasta.

Uusien poliittisten ryhmien mukaantulo on tehnyt entistä tarpeellisemmaksi arvioida kuntakohtaisesti kunnallispolitiikan yhteistyökysymykset.

- * Sosiaalidemokraattisen kunnallispolitiikan tavoitteista ja menettelytavoista on päätettävä avoimen keskustelun pohjalta niin, että puolueen jäsenten, järjestöjen ja eri luottamustehtävissä olevien sosiaalidemokraattien näkemykset tulevat esille tasapuolisesti. Kunnittain on ratkaistava kunnallisen ryhmätoiminnan ja kunnallisjärjestön avoimuuden lisääminen kunnallisissa asioissa. Tavoitteena on oltava puolueen jäsenten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen kunnallispolitiikassa.
 - * Sosiaalidemokraattisen kunnallispolitiikan yhtenä tavoitteena on tuoda palvelut mahdollisimman lähelle kuntalaista. Samalla on pohdittava kunnallisen luottamushenkilöhallinnon, suunnittelujärjestelmien ja budjettivallan alueellistamista suurimmissa kuntayksiköissä.
- Puolueen yhdistysrakenteen alueellistamisessa on otettava huomioon mm. tämä kehityspiirre.
- * Sosiaalidemokraattisten kunnallisjärjestöjen ja niiden tehtäviä hoitavien puolueosastojen tulee asettaa sosiaalidemokraattiselle kunnallispolitiikalle ja omalle toiminnalleen selkeät poliittiset tavoitteet kuntalaisten elinolojen kehittämiseksi ja sosiaalidemokraattien vaikutusvallan vahvistamiseksi.

Kunnallispoliittinen ohjelma ja koulutus

Seuraavan puoluekokouskauden aikana toimeenpannaan kunnallisvaalit 16.—17. 10. 1988. Vaalityön ja vaalien jälkeisen sosiaalidemokraattisen kunnallispolitiikan tarpeita varten tehtävä uusi sosiaalidemokraattinen kunnallispoliittinen ohjelma on luonnoksena järjestöjen käsittelyssä syksyllä 1987 ja puolueuuvoston hyväksyttävänä keväällä 1988. Kunnallispoliittiseen ohjelmaan liittyvän koulutustoiminnan tavoitteena on antaa virikkeitä kuntakohtaisten tavoiteohjelmien ja vaalityön tarpeisiin.

- * Koulutustoiminta aloitetaan perustamalla syksyllä 1987 kunnallispoliittisia opintokertoja.
- * Yhteistyössä TSL:n opintojärjestöjen kanssa perustetaan kunnallispoliittisia puoluekouluja kunnallisjärjestöjen ja suurimpien puolueosastojen tarpeisiin.

- * Keväällä 1988 järjestetään TSL:n kanssa mahdollisimman monessa kunnassa luentotilaisuuksia aiheesta "Millaiseen palvelukuntaan".
- * Kunnallisjärjestöjen ja puolueosastojen tulee järjestää myös kunnallisvaaliehdokkaiden koulutus TSL:n ja puolueen piirijärjestöjen avustuksella.
- * SDP:n valtakunnalliset kunnallispäivät järjestetään vuoden 1988 alkupuolella.
- * Syyskuussa 1988 puolueen piirijärjestöjen tulee järjestää piirikohtaisia kunnallispäiviä, joille kutsutaan erityisesti kunnallisvaaliehdokkaita.

Ehdokkaiden asettaminen

Ehdokasasettelu kunnallisvaaleja varten tulee käynnistää suurimmissa kunnissa jo syksyllä 1987. Ehdokasasettelun tulee olla pääosaltaan suoritettu keväällä 1988. Tarvittaessa järjestetään puolueäänestys ehdokkaista maaliskuussa 1988 puoluetoimikunnan antamien ohjeiden mukaisesti. Ehdokasasettelu päättyy syyskuun 5. päivänä 1988. Tavoitteena tulee olla, että SDP:n listoilla on yhtä paljon ehdokkaita kuin vuonna 1984. Tuolloin sosialidemokraattisten ehdokkaiden lukumäärä oli 14 230. Runsas ja monipuolinen ehdokasasettelu, jossa erityisesti otetaan huomioon nuorten ja naisten osuus, on tärkeä vaalityön muoto ja ehdoton edellytys hyvälle vaalimenestykselle.

Vaalikampanjan järjestelyt

Kunnallisvaaleissa sosialidemokraattisen vaalityön päävastuu on kunnallisjärjestöillä ja niitä vastaavilla puolueosastoilla. Kunnallistoimikunnan, paikallistoimikunnan tai niitä vastaavan puolueosaston johtokunnan tehtävänä on huolehtia puolueen valtuutuksella sääntömääräisistä ja virallisista vaalivalmisteluista. Niiden vastuulla on huolehtia ehdokasasettelusta, vaaliohjelman aikaansaamisesta ja vaalityön käytännön järjestämisestä.

Piirijärjestöjen ja puoluetoimiston tehtävänä on avustaa ja luoda edellytyksiä paikalliselle vaalityölle. Puolueneuvosto hyväksyy keväällä 1988 puolueen kunnallisvaalijulistuksen.

Kunnallisten luottamushenkilöiden koulutus ja yhteydenpito

Kunnallisvaalien tuloksen perusteella valitaan uudet luottamushenkilöt tammikuussa 1989 kunnallisiin hallintokuntiin.

- * Kevään 1989 aikana tulee sosialidemokraattisille luottamushenkilöille järjestää opinto- ja koulutustilaisuuksia sosialidemokraattisesta kunnallispolitiikasta ja siihen liittyvästä järjestötoiminnasta. Erityisesti on korostettava luottamushenkilöiden velvollisuuksia pitää yhteyksiä sosialidemokraattisiin puoluejärjestöihin ja niiden kautta puolueen jäseniin ja kannattajiin.

- * Kunnallisjärjestöjen ja niiden tehtäviä hoitavien puolueosastojen tulee harkita vuositteisten sosialidemokraattisten luottamushenkilötilaisuuksien tai neuvottelupäivän järjestämisestä tarkoituksena keskustella seuraavan toimintakauden sosialidemokraattisen kunnallispolitiikan painopisteistä. Puoluejärjestöihin, puolueen jäseniin ja muihinkin kuntalaisiin pidettävien yhteyksien menettelytapoja ja kuntalaisten vaikutuskeinoja on uudistettava ja tehostettava jatkuvasti. Nämä asiat on pidettävä johdonmukaisesti esillä olennaisena osana sosialidemokraattisen kunnallispolitiikan toteuttamisessa.
- * Puolueen piirijärjestöjen tehtävänä on kunnallisvaalien jälkeen järjestää sosialidemokraattien edustus laaja-alaisen kuntainliittojen hallinnossa. Piirijärjestöjen tulee vastata myös kuntainliittojen sosialidemokraattisten luottamushenkilöiden koulutuksesta ja heidän keskinäisestä yhteydenpidosta. Läänineuvottelukuntakoelun mahdollinen laajentaminen lisää piirijärjestöjen koulutus- ja yhteydenpitovastuuta edelleen myös lääninhallinnon kysymyksissä.
- * Piirijärjestöjen tulee kerran vuodessa järjestää piirikohtaiset kunnallispäivät kulloinkin ajankohtaisista kysymyksistä niin, että kutsut kohdistetaan erityisesti kulloinkin esillä olevia aiheita kunnallishallinnossa käsitteleville sosialidemokraattisille luottamushenkilöille sekä viran- ja toimenhaltijoille.
- * Vuosittain toimitetaan 1-2 numeroa "Kunnallisuutiset" -lehteä sosialidemokraattisille luottamushenkilöille sekä viran- ja toimenhaltijoille.
- * Puolueen kunnallisasiain toimikunta ja -jaosto suunnittelevat puoluetoimikunnan apueliminä sosialidemokraattista kunnallispolitiikkaa, siihen liittyvää koulutusta ja yhteydenpitoa. Puoluetoimikunta asettaa sosialidemokraattiset ehdokkaat keskeisten kunnallisten keskusjärjestöjen luottamuselimiin.

6. Osuskauppatoiminta

Socialidemokraateilla on perinteisesti ollut enemmistöasema E- osuskauppaliikkeen, EKA:n ja Elannon, hallinnossa. Yhteiskunnallisten olojen ja liiketaloudellisten kilpailutilanteiden muutosten seurauksena myös E-liikkeen rakennetta ja toimintaa on uudistettu voimakkaasti viime vuosina. Työväestön ja työväenjärjestöjen keskuudessa syntynyt ja kehittynyt työväenliikkeen yritystoiminta on edelleen olennainen osa suomalaisen työväenliikkeen kokonaisuutta, jota sosialidemokraattinen liike vaalii ja tukee.

- * Puoluekokouskauden tärkein osuskauppapolitiittinen tapahtuma on E-osuuskunta Ekan hallintoelinten vaalit, jotka toimeenpannaan huhtikuussa 1988. Sosialidemokraattisen vaalityön järjestäminen on osuuskunnan hallintoelinten sosialidemokraattien, puoluetoimiston ja piiritoimistojen tehtävänä. Osuuskunnan ja koko E-liikkeen jäsenvaltaisen kehittämisen kannalta on olennaista turvata vilkas osanotto vaaleihin. Sosialidemokraattien asemien vahvistuminen E-liikkeen hallinnossa parantaa mahdollisuuksia kehittää sitä nykyaikaisena ja palvelukykyisenä liikeyrityksenä, joka ottaa huomioon jäsentensä ja muun kuluttajaväestön tarpeet ja jonka toimintaa ohjataan jäsenhallinnon pohjalta.

- * Puoluekokouskaudella on tehostettava sosialidemokraattista ryhmätoimintaa E-liikkeen hallintokuntien, jäsenoimikuntien ja henkilökunnan keskuudessa. Tätä varten puolueoimikunta nimeää erillisen työryhmän. Piirijärjestöjen osuuskauppajaos-tojen toimintaa yhtenäistetään ja säännönmukaistetaan. Ryhmätoiminnan järjestä-misessä otetaan huomioon myös E-liikkeen sosialidemokraattisen henkilökunnan mahdollisuudet ja tarpeet osallistua siihen.
- * Sosialidemokraattisen osuustoimintaorganisaation myötävaikutuksella ryhdytään ajanmukaistamaan osuuskauppapoliittista ohjelmaa.
- * Sosialidemokraattinen puolue pitää tärkeänä, että mahdollisimman moni puolueen jäsen ja kannattaja käyttää työväen taloudellisten yritysten ja laitosten palveluja, osallistuu niiden toimintaan ja liittyy niiden jäsenyyteen.

7. Liikuntapoliittinen toiminta

SDP:n puolueuuevosto on kokouksessaan 19. 11. 1986 hyväksynyt puolueelle uuden lii-kuntapoliittisen ohjelman. Se on suuntaviitta sosialidemokraattien liikunta- ja urheilutoiminnalle. Ohjelman mukaan liikunta- ja urheilujärjestöt muodostavat maassamme laajan ja elinvoimaisen kansanliikkeen, jonka toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, it-senäisyyteen ja kansanvaltaisen järjestöelämän periaatteisiin.

Puoluekokouskauden keskeinen tehtävä on ohjelman asettamien tavoitteiden ja suosi-tusten tunnetuksi tekeminen puolueen jäsenistön ja kannattajien keskuudessa.

Ohjelma korostaa TUL:n merkitystä työväenliikkeen päämääriä edustavana liikuntajär-jestönä ja pitää tärkeänä, että SDP:n jäsenet ja kannattajat osallistuvat liiton ja sen seu-rojen toimintaan.

Socialidemokraattisen liikkeen kannalta puoluekokouskauden keskeisin liikuntatapah-tuma on TUL:n liittojuhla, joka pidetään Helsingissä vuonna 1989. Vuotta aikaisemmin järjestetään kaikissa TUL:n piireissä piirijuhlat, jotka puoluejärjestöjen tulee ottaa huo-mioon.

Yhteistyöllä työväenliikuntajärjestöjen kanssa voidaan myös puoluejärjestöjen toimin-taan saada uutta sisältöä. Samalla vahvistetaan sosialidemokraattien asemaa työväen urheiluliikkeessä.

8. Seurakuntatoiminta

Puolueen kirkollisiasiain toimikunta tukee julkaisuin, puhetilaisuuksin ja muulla koulu-tuksella seurakunnissa toimivia sosialidemokraatteja.

Socialidemokratian ja uskonnollisen elämän suhteita tulee pohtia valtakunnallisella ta-solla järjestämällä seminaari aihepiiristä.

Kristillisten Sosialidemokraattien Liiton ja puolueen seurakunnallisen toiminnan suhteet ja yhteistyö selkiinnytään. Tavoitteena on tehostaa sosialidemokraattien vaalityötä seuraavissa evankelis-luterilaisten seurakuntien vaaleissa marraskuussa 1990.

9. Solidaarisuustoiminta

Solidaarisuustyö on ollut 1980-luvulla yksi nopeimmin kasvavia puolue toiminnan muotoja. Kansainvälisen Solidaarisuussäätiön avustustoiminta kasvoi vuodesta 1980 vuoteen 1986 viisikymmenkertaiseksi.

Solidaarisuustyön muodot ovat viime vuosina muuttuneet. Perinteisten rahankeräysten rinnalle on tullut yksilöiden ja ryhmien omaan työpanokseen perustuva solidaarisuustyö. Työvälineiden kerääminen ja kunnostaminen, lastenvaatekeräykset tai vaikkapa kokonaisen tiilitehtaan purkaminen ja lähettäminen kehitysapuna ovat toimintamuotoja, joihin yhä useampi SDP:n jäsen ja kannattaja on tullut mukaan. Kaikkein uusimpana hankkeena on nk. kollektiivisen kummitoiminnan aloittaminen, joka tarkoittaa sitä, että Suomessa oleva järjestö tukee jotakin yhteisöä (koulu, päiväkotit jne) kehityksensä.

Näiden uusien toimintamuotojen yhtenä tehtävänä on elävöittää puolueosastojen työtä ja aktivoida uusia ihmisiä siihen mukaan. Solidaarisuustoimintaan liittyy myös koulutus, jota puolue, Solidaarisuussäätiö ja TSL toteuttavat yhteistyössä ja jonka kautta solidaarista ajattelua lisätään jäsenten keskuudessa.

Kansainvälisen Solidaarisuussäätiön tehtävänä on luoda edellytykset solidaarisuustyölle sekä huolehtia projektien toteuttamisesta kohdemaissa.

Vuosina 1987—1990 Solidaarisuussäätiön avustustoiminnassa ovat keskeisellä sijalla Nicaragua, Etelä-Afrikan ja Namibian vapautusliikkeet ANC ja SWAPO sekä eteläisen Afrikan nk. etulinjan maat. Uusia hankkeita valittaessa otetaan entistä voimakkaammin huomioon se, että hankkeen toteuttamiseen voi Suomessa suoritettavalla panoksellaan osallistua aikaisempaa useampi henkilö ja järjestö.

10. Koulutus ja opintotoiminta

Koulutuksen päätavoitteena on kehittää jäsenten kykyä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja poliittiseen toimintaan sekä vahvistaa sosialidemokraattista politiikkaa ja järjestötyötä. Puolue työtä kehitetään panostamalla koulutukseen puoluerakenteen kaikilla tasoilla. Erityisesti painotetaan puolueosaston oman toiminnan kehittämiskoulutusta.

Puolueen paikallistason koulutuksen kehittyminen edellyttää opintosihteerin toimintaedellytysten parantamista kunnallisjärjestöissä ja puolueosastoissa. Koulutuksen vaikuttavuutta on arvioitava toteutuksen kaikilla tasoilla. Tulee päästä siihen, että koulutuksen vetovoima on sen sisällössä ja opetusmuodoissa, ei oheispalveluissa.

* Helppona, lähellä tavallista ihmistä ja heidän tarpeitaan olevana opintotoiminnan työmuotona opintokerho tulee mieltää osaksi jokaisen puoluejärjestön toimintaa.

Niitä tulee kehittää toimivaan, tuottavaan, tutkivaan suuntaan.

- * Sisällöllisinä painopisteinä puoluekokouskaudella ovat uuteen periaateohjelmaan ja kunnallispolitiikkaan liittyvä koulutus. 34. puoluekokouksessa käsiteltävät ohjelmalliset asiat sisällytetään puolueen ja TSL:n koulutukseen. Periaateohjelma, koulutuspoliittinen ohjelma, ympäristöpoliittinen ohjelma ja maaseutupoliittiset ohjelmat tulee saattaa kansalaisten tietoon luento-, opintokerho- ja kurssitoiminnalla.
- * Puoluekokouskaudella järjestetään kunnallisvaaleihin liittyen ehdokaskoulutus ja valittujen luottamushenkilöitten koulutus. Kunnallispoliittinen opintokampanja toteutetaan mahdollisimman laajasti yhdessä TSL:n kanssa.
- * Yhteistyötä sosialidemokraattisten järjestöjen välillä koulutuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja aineistotuotannossa kehitetään. Tulee vaikuttaa myös siihen, että TSL sosialidemokraattisten järjestöjen sivistysliittona vahvistuu. TSL-yhteistyötä tiivistetään erityisesti paikallis- ja piiritasolla.

11. Yhteistyö sosialidemokraattisten nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöjen kanssa

Sosialidemokraattisen nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöjen sekä puolueen perusjärjestöjen keskinäinen yhteistoiminta on yksi peruspilari, jolle sosialidemokratia tulevaisuudessa rakennetaan.

Nuorisosta kasvaa tulevaisuutemme. Puoluekokouskaudella tiivistetään yhteistyötä puolueen nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöjen sekä perusjärjestöjen kesken puolue toiminnan kaikilla tasoilla.

Jäsenistöä aktivoidaan osallistumaan puolueemme varhaisnuorisotoimintaan, sillä se tarjoaa myös aikuisille toiminnallisesti ja sisällöllisesti rikkaan vaihtoehdon osallistua sosialidemokraattisen työväenliikkeen toimintaan.

Liite

Ammattiliittojen liittokokouksia puoluekokouskaudella 1987—90

1987

- Kiinteistötyöntekijäin Liitto
- Metallityöväen Liitto
- Virkamiesliitto, 24.-26. 11.

1988

- Ammattioppilaitosten Opettajien Liitto, 13.—15. 5.
- Erityisalojen Toimihenkilöliitto, kevät 1988

- Kunnallisvirkamiesliitto, 28.—30. 11.
- Liikealan Ammattiliitto
- Lääkäriliitto, kevät 1988
- Suomen Merimies-Unioni
- Suomen Sähköalantyöntekijäin Liitto
- Tekstiililaitosmiesten Liitto
- Toimihenkilö— ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliitto, TVK 3.-26. 5.
- Vankilavirkailijain Liitto
- VTY

1989

- Ilmailualan Unioni
- Kemian Työntekijäin Liitto
- Paperiliitto
- Postiliitto
- Puutyöväen Liitto
- Rautatieläisten Liitto
- Suomen Elintarviketyöläisten Liitto
- Suomen Kirjatyöntekijäin Liitto
- Suomen Maaseututyöväen Liitto
- Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitto, STTK syys 1989
- Suomen Teollisuustoimihenkilöiden Liitto, 12.—14. 5.
- Teknisten Liitto, 25.-28. 5.
- Terveystieteiden ammattijärjestö, kesäkuu 1989
- Veturimiesten liitto

1990

- Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto
- Kumi- ja Nahkatehtävien Liitto
- Lasi- ja Posliinitehtävien Liitto
- Opettajien Ammattijärjestö, kevät 1990
- Teknisten ja Erikoisammattien Liitto
- Tekstiili- ja Vaatetustehdästen Liitto
- Valtion työntekijäin ja viranhaltijain liitto

Liite 16

SISÄPOLIITTINEN JULKILAUSUMA

KOHTI TALOUDELLISTA DEMOKRATIAA

Sosialidemokratia ajaa uudistuksia ja vastustaa vanhakantaisuutta. Se haluaa poliittisen järjestelmän kehittyvän ja työelämän uudistuvan.

Vuosisadan alussa nouseva työväenliike ajoi lävitse yleisen äänioikeuden ja lähti tavoittelemaan muita poliittiseen demokratiaan kuuluvia oikeuksia. Vuosikymmenten ponnistuksin demokratia on syventynyt myös käytännössä. Alistaminen ja alistuminen ovat vähentyneet. Valtion päämies voi olla työväenliikkeestä lähtöisin. Hallituksia muodostettaessa palkanansaittijaväestöä ei voida mielin määrin komennella ja syrjiä. Tätä demokratiaa SDP haluaa edelleen kehittää.

Tämän ajan haaste on työelämän uudistaminen ja taloudellisen demokratian laajentaminen. Vuosikymmeniä jatkunut kehitys työelämän uudistamiseksi voimistuu. Yhteinen toiminta antaa voimaa. Sitkeyttä saadaan poliittisen taistelun kokemuksesta.

Kansalaisten perusoikeuksiin kuuluu oikeus työhön. Työn oikeuden turvaaminen on yhteiskunnan tärkeä velvollisuus. Se edellyttää työssä olevilta solidaarisuutta työttömyydestä kärsiviä kohtaan. Suomalainen ammattiyhdistysliike on vastuun kantajista vahvin. Se on omalla toiminnallaan osoittanut tuntevansa suurta vastuuta ja huolta työttömyydestä.

Jokaiselle nuorelle on turvattava koulutus, asunto, työharjoittelu ja työ. Tämän lisäksi on aikuiskoulutusta kehitettävä, työvoimapalveluja parannettava ja pitkäaikaistyöttömyys katkaistava. Tieteen, tutkimuksen ja koulutuksen tulee kuulua yhteiskunnan kehittämisen kärkialueisiin.

Sosialidemokraatit haluavat kansalaisille hyvän perusturvan ja sen pohjalta mahdollisuuden sisäisesti rikkaaseen elämään. Yhteiskunnan on kannustettava ja tuettava erityisesti niitä, joiden lähtökohdat hyvinvointinsa kehittämiseen ovat puutteelliset.

Kasvatuksella yhteisvastuuseen on tärkeä tehtävä. Kyltymätön kerskakulutus, rahalla rehvastelu, itsekkyyys ja piittaamattomuus kaikille kansalaisille kuuluvasta yhteiskunnallisesta vastuusta ei saa muodostua uusien sukupolvien tunnusmerkiksi. Kansalaisia tulee kannustaa yhteisölliseen toimintaan ja vastuunkantoon sekä kanssaihmisistään että elinympäristöstään.

Kansantalouden rakennemuutoksissa on uudistajien lisäksi aina liikkeellä myös lyhytnäköisiä voitontavoittelijoita, himosaneeraajia, havittelijoita, keinottelijoita ja huijareita. Työn perusoikeuksia loukkaavilla irtisanomisilla, arvopaperikähminällä, juristerian juonilla ja yhden yön saalistuksilla he haluavat riistää itselleen toisten pitkäaikaisen työn tulokset. He käyttävät väärin sitä toimintaväljyyttä ja joustavuutta, jota välttämättä tarvitaan kansantalouden uudistamiseksi.

Saalistajien nostaminen aikamme sankareiksi on estettävä. Arvostus kuuluu niille, jotka käyttävät kykynsä ja voimansa uuden luomiseen niin, että sitä kautta saadaan työpaikkoja, laadultaan korkeatasoisia tuotteita sekä ympäristöä säästäviä ratkaisuja.

Laajentamalla taloudellista demokratiaa on mahdollista paljastaa rakennemuutosta kielteisesti leimaava eduntavoittelu ja katkoa kansanvaltaa kahlitsevat suuren rahan rönsyt.

TYÖELÄMÄÄ UUDISTAMAAN

Valtiovalan, ay-liikkeen ja yritysten on yhdessä kannettava vastuu taloudellisesta kehityksestä, työllisyydestä, solidaarisesta työnjaosta ja sosiaaliturvasta.

Työntekijöiden on saatava vaikuttaa välittömästi omaan lähiympäristöönsä, omaan työhönsä ja työpaikan päätöksentekoon. Yhteistoimintalakia uudistamalla on lisättävä työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa työsuhteen ehtojen muutoksiin. Yrityskohtaiset yhteistoimintarahastot tarjoavat keinon edistää taloudellista demokratiaa ja parantaa tuotantotoiminnan kilpailukykyä.

Yritysten toiminnan muutoksissa ja kriiseissä on toteutettu laajoja lomautuksia ja irtisanomisia. Ne aiheuttavat yksilöllisiä murhenäytelmiä ja vaarantavat kokonaisten paikkakuntien tulevaisuuden. Palkanansaitsijaa oikeuksia ja turvaa tällaisissa tilanteissa tulee olennaisesti parantaa. Uudelleensijoituksen ja uudelleen koulutuksen turvaksi on luotava rahoitusjärjestelmä, jolla korvataan työntekijöiden taloudelliset menetykset.

Osa-aikaisen ja yritysten ulkopuolisen työvoiman käyttö on lisääntynyt. Siksi lyhyissä työsuhteissa ja osa-aikaisina työskentelevien työsuhte- ja sosiaaliturvaa on parannettava. Osa-aikatyö on kohdistettava sitä haluaville työntekijöille.

Yritystoiminnan kansainvälistyminen on luonut uusia ongelmia. Konsernien sisäistä ayyhteistyötä on tiivistettävä sekä kehitettävä lainsäädäntöä, joka suojaa monikansallisisa yrityksissä ja kansainvälisissä työsuhteissa työskenteleviä. Suomalaisen aluskannan siirtäminen mukavuuslippujen alle on estettävä.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Joukkokirtisanomisten uhatessa käynnistetään ajoissa, ennen mitään muita toimenpiteitä yhteistoimintamenettely, jolla tutkitaan ensisijaisena vaihtoehtona mahdollisuudet toiminnan jatkamiseen sekä työntekijöiden jatko- ja uudelleen koulutukseen tai uudelleensijoittamiseen.
- * Työnantajat veloitetaan antamaan työntekijöille perusteellinen selvitys uhkaavien lomautusten ja irtisanomisten tuotannollisista ja taloudellisista syistä.
- * Parannetaan yksilön irtisanomissuojaa niin, että riita-asiat voidaan myös käytännössä ratkaista irtisanomisajan kuluessa.
- * Saatetaan kuntoon osa-aikatyöntekijöiden työsuhte- ja sosiaaliturva.
- * Luodaan lainsäädännöllä edellytykset yrityskohtaisten yhteistoimintarahastojen perustamiselle.
- * Taataan työntekijöille oikeus nimetä edustajansa yritysten hallintoon.
- * Kehitetään työpaikkademokratiaa valtion ja kuntien hallinnossa.

OIKEUS TYÖHÖN TURVATTAVA

Tuotantorakenteen, työmarkkinoiden ja työelämän muutos on voimakas ja jatkuva. Kansalaisten työllisyys on turvattava myös muutoksen oloissa. Työnantajien on vastattava henkilöstön uudelleen kouluttamisesta ja -sijoittamisesta. Julkisen vallan on tehostettava peruskoulutusta ja työvoimapalveluja.

Talouspolitiikalla on luotava sellaiset tuotantotoiminnan yleiset edellytykset, että riittävä määrä työpaikkoja syntyy. Korkopolitiikalla on tuettava työllisyyttä parantavia investointeja.

Tuotantoiminnan uusiutumiskykyä on lisättävä. On panostettava tutkimukseen, tuotekehittelyyn ja koulutukseen. Pienen ja keskisuuren yritystoiminnan syntymisedellytyksiä on parannettava.

Elinkeinoelämän keskittyminen ja monopolisoituminen on estettävä kilpailulainsäädäntöä uudistamalla. Investointien painopistettä on suunnattava todellisten työpaikkojen luomiseen.

On lisättävä ponnistuksia uuden tuotannollisen toiminnan aikaansaamiseksi kehitysalueille ja alueille, joilla työllisyyden perustana ovat taantuvien toimialojen yritykset.

Työvoiman tarjonnan kasvun hidastuminen ja työajan lyhentäminen tarjoavat mahdollisuuksia työllisyyden parantamiseen. Uusia työaikamalleja on tarkasteltava ennakoitu luultomasti silloin, kun ne johtavat työtilaisuuksien määrän kasvuun.

Kilpailukykyinen tuotanto on välttämätöntä, jotta palvelut voivat laajentua. Valtaosa uusista työpaikoista syntyy yksityisen ja julkisen palvelutoiminnan piiriin.

Uuden työllisyyslain mukaisen työllistämisveloitteen tulee toimia viimesijaisena työllisyyden turvaajana. Siksi avoimia työmarkkinoita on laajennettava ja työntekijöiden valmiuksia kehitettävä niin, että he voivat tuotantoelämän muutostilanteissa sijoittua uusiin tehtäviin.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Talouspolitiikan ja työmarkkinapolitiikan tärkeimpänä tavoitteena pidetään työllisyyden parantamista.
- * Ponnisteluja nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden poistamiseksi jatketaan. Uuden työllisyyslain toimivuutta seurataan huolella ja lakiin tehdään tarvittaessa korjauksia.

Työvoimapalveluja tehostetaan lisäämällä työnvälityksen henkilöstöä, kehittämällä koko maan kattava työnvälityksen tietopalvelu sekä ottamalla käyttöön työvoimapalvelujen valtakunnallinen atk-järjestelmä.

- * Työvoiman vapaaehtoista liikkuvuutta parannetaan huolehtimalla asunnoista ja yh-

teisistä palveluista alueilla, joilla työvoimaa tarvitaan.

- * Varataan voimavaroja rakennemuutoksen aiheuttamien äkillisten työllisyysongelmien hoitoon.
- * Työajan lyhentämistavoitteeksi asetetaan 35 tunnin työviikko ja elinikäisen työajan lyhentäminen.
- * Servitetään mahdollisuudet niin sanotun sapattivapaajärjestelmän eli määrävuosin toistuvan kouluttautumisvapaan toteuttamiseen kaikkia työntekijöitä koskevana.
- * Servitetään harmaiden rahamarkkinoiden merkitys kansantalouden ja työllisyytilanteen kehityksen kannalta.

VEROUUDISTUKSELLA OIKEUDENMUKAISUUTTA

Verotuksen tulee olla kohtuullista ja verojärjestelmän oikeudenmukainen. Eri tulolajeja tulee verotuksessa kohdella samalla tavoin. Verojen kiertäminen tulee estää. Verotuksella on hillittävä pääomilla keinottelua. Uutta luovaa yritystoimintaa ja ympäristöä säästäviä ratkaisuja voidaan tukea myös verotusta säätelemällä. Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Toteutetaan verouudistus, jonka lähtökohtana on kaikkien tulojen, myös pääomatulojen saattaminen yhtäläisen verotuksen piiriin.
- * Pieni- ja keskituloisten palkanansaitsijain sekä eläkeläisten tuloverotusta kevennetään. Kevennymistä ei saa ottaa takaisin näihin ryhmiin raskaimmin kohdistuvilla liikevaihtoveron korotuksilla. Tavallisten talletusten verovapaus säilytetään.
- * Yritysverotusta uudistetaan työllisyyttä suosivaksi.
- * Metsäverotus uudistetaan vastaamaan nykyistä paremmin todellista tuottoa ja hankintahakkuiden verovapautta rajoitetaan.
- * Teollisuuden ja maatalouden poisto-oikeus rajoitetaan vastaamaan koneiden ja laitteiden todellista käyttöikää.
- * Maatilatalouden tappioiden vähentäminen palkkatulosta ja metsätulosta estetään.
- * Valtion ja kuntien verotulojen taso turvataan.
- * Kuntien työnantajina maksamat sosiaaliturvakustannukset eivät saa asettaa kuntia ja muita julkisia työnantajia yksityisiä huonompaan asemaan.

VALTIOSÄÄNNÖN UUDISTUSTA ON JATKETTAVA

Perustuslain uudistaminen on tärkeä keino lisätä kansanvaltaa, tasa-arvoa ja turvallisuutta.

Kuluneella puoluekokouskaudella hallitus antoi eduskunnalle esitykset neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä, presidentin vaalitavan muuttamisesta, presidentin valtaoikeuksien tarkistamisesta ja lepäämäänjättämissäädösten lieventämisestä. Lait merkitsevät liiakhdusta kansanvallon voimistamiseksi.

Presidentinvaalin uudistusesityksen mukaan kansalaiset äänestävät sekä presidenttiehdokasta että valitsijamiestä. Uudistus antaa kansalaisille mahdollisuuden valita presidentti suoraan. Se kieltää myös ns. mustien hevosten käytön, mikä selkeyttää valinnan vaihtoehtoja.

Suoran, kaksivaiheisen kansanvaalin kannatus on kasvanut SDP:ssa. Suora kansanvaali voimistaa kuitenkin entisestään presidentin asemaa ja valtaoikeuksia mm. eduskuntaan nähden. Kun kansanvaltaisessa hallinnossa eduskunnan valtaoikeuksien vahvistaminen on tärkeää, tulee presidentin vaalitavan uudistuksen olla sopusoinnussa ylimpien valtioelinten tehtävien kanssa.

Hallituksen tulee antaa esitys tasavallan presidentin suorasta, kaksivaiheisesta kansanvaalista. Esitykseen tulee liittää presidentin valtaoikeuksia vähentäviä säädöksiä. Näitä ovat ennen kaikkea presidentin oikeus hajoittaa eduskunta sekä presidentin ja valtioneuvoston keskinäisten valtasuhteiden nykyistä tarkempi sääntely.

Vuodelta 1919 oleva perustuslaki on puutteellinen myös kansalaisten perusoikeuksien osalta. Ne tulee uudistaa nykyajan vaatimuksia vastaaviksi. Samalla on huolehdittava siitä, että oikeudet ja velvollisuudet vastaavat Suomen kansainvälisiä velvoitteita.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Presidentin vaalitapa uudistetaan suoraksi, kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi. Samalla tarkistetaan säännökset ylimpien valtioelinten suhteista eduskunnan asemaa korostaviksi.
- * Presidentin oikeutta hajottaa eduskunta rajoitetaan.
- * Presidentin ja eduskunnan luottamusta nauttivan valtioneuvoston keskinäistä suhdetta selkiytetään.
- * Valmistellaan kansalaisten perusoikeuksien kirjaaminen valtiosääntöön nykyajan vaatimusten mukaisesti. Siinä otetaan huomioon mm. kansalaisten työn ja asunnon saannin turva sekä kansallisen kulttuurin suoja.

TALOUDELLISTA JA TURVALLISTA ENERGIAA

Energiapolitiikan tulee tukea taloudellista kehitystä ja sitä kautta työllisyyttä. Energiaa on tuotettava taloudellisesti mm. lisäämällä sähkön ja lämmön yhteistuotantoa.

Energiapolitiikalla on edistettävä energian säästämistä. Suurin osa käyttämästämme energiasta on uusiutumattomia luonnonvaroja. Uusien, turvallisten energiantuotantomuotojen käyttöönottoa on tehostettava. Niihin liittyvää tutkimusta on tuettava yhteiskunnan varoin.

Energian tuotannossa on otettava huomioon ympäristönsuojelun vaatimukset. Rikkidioksidipäästöjä on rajoitettava savukaasujen puhdistuksella ja typpidioksidipäästöjen vähentämiseen on ryhdyttävä pikaisesti. Uusia ydinvoimaloita ei tule rakentaa eikä suunnitella.

Energiataseessa on katsottava energian tuotannon kauppa- ja ympäristöpoliittisia vaikutuksia. Neuvostoliitosta tuotavan maakaasun käyttömahdollisuuksia on parannettava sekä kauppa- että ympäristöpoliittisista syistä.

Päävastuun maamme energiantuotannosta on kuuluttava valtionyhtiöille. Yhteiskunnan on valvottava energian hinnoittelua ja jakelua.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Lisätään uusien, turvallisten ja ympäristöä säästävien energian tuotantotapojen tutkimista ja kehittämistä.
- * Laajennetaan maakaasun käyttöä.
- * Selvitetään, mitkä ovat asteittaisen ydinvoimasta luopumisen edellytykset.
- * Tehostetaan tuntuvasti savukaasujen puhdistusta rikkidioksidipäästöjen ehkäisemiseksi ja ryhdytään typpidioksidipäästöjen rajoittamiseen energian tuotannossa.
- * Ympäristöonnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi parannetaan vaarallisten aineiden kuljetusten turvallisuutta.
- * Turpeen käytöltä energiatuotannossa on edellytettävä samoja talous- ja ympäristövaatimuksia kuin muilta energiamuodoilta.

YMPÄRISTÖHAITTOJEN ENNALTAEHKÄISYYN

Ympäristöpolitiikan toimikenttää on laajennettava ja pyrittävä ympäristöhaittojen ennaltaehkäisyyn.

Ympäristönsuojelun lupa- ja ilmoitusjärjestelmä on yhtenäistettävä. Tavoitteena tulee olla selkeä, kansanvaltainen järjestelmä, jossa laitosten toimintaa säädellään lähinnä rakennusluvalla ja ympäristönsuojeluvalla.

Työntekijöiden oikeuksia saada tietoa ja koulutusta työpaikkojensa ympäristökysymyksistä on parannettava. Työntekijöillä on oltava oikeus kieltäytyä ympäristövaaraa aiheuttavasta työstä. Ympäristövahinkojen korvausjärjestelmää on kehitettävä niin, että tapahtuneen vahingon ensisijaisena hyvittämiskeinona on pilatun ympäristön saattaminen ennalleen.

1990-luvulla on siirryttävä lyijyttömään bensiiniin ja bensiinikäyttöiset ajoneuvot varustettava katalyyttisillä puhdistimilla. Myös dieselajoneuvojen päästöjä on vähennettävä. Raideliikennettä on voimistettava etenkin pääkaupunkiseudulla.

Vesien käytön lupaedellytyksiä on muutettava siten, ettei kansantaloudellisesti epätarkoituksen mukaisiin hankkeisiin myönnetä lupaa. Vesien käytön suunnittelu on otettava osaksi maankäytön suunnittelua.

Perinteisiä jokamiehen oikeuksia tulee voimistaa. Oikeus vapakalastukseen tulee tehdä mahdolliseksi kaikille kansalaisille samoin ehdoin kuin pilkkioikeus.

Luonnonsuojelualueiden hankintamäärärahoja on lisättävä. Uusia kansallispuistoja on perustettava etenkin Etelä-Suomeen.

Vapaana olevien rantojen ja saarien suojelua on tehostettava. Valtion on tuettava kuntien kaavoitusta merkittävien ranta-alueiden säilyttämiseksi. Virkistysalueiden toteutus on kiirehdittävä.

Asuinalueiden ympäristöä on parannettava. Paikallista omatoimisuutta on kannustettava valtion ja kunnan lainoin, avustuksin ja asiantuntijapalveluin.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Ympäristövaikutusten arviointi liitetään kiinteäksi osaksi hallinnon toiminta- ja taloussuunnittelua sekä säädosvalmistelua. Arviointi pitää liittää myös osaksi kehitysyhteistyön suunnittelua.
- * Ympäristönsuojelun lupa- ja ilmoitusjärjestelmä yhtenäistetään.
- * Ympäristövahinkojen korvausjärjestelmän lähtökohdaksi otetaan ennallistamisvelvoite.
- * Lyijyttömästä bensiinistä tehdään todellinen vaihtoehto autoilijoille.
- * Ilmakehän otsonikerroksen suojelemiseksi rajoitetaan ponnekaasujen käyttöä.
- * Järjestetään vielä vapaana olevien rantojen suojelu.
- * Kannustetaan kansalaisten omatoimisuutta asuinalueiden ympäristön parantamisessa.

TASAPAINOISEEN MAATALOUS- JA METSÄPOLITIIKKAAN

Maatalouden tehtävä on tuottaa terveellisiä, korkealaatuisia ja kohtuuhintaisia peruselintarvikkeita ja turvata niiden saanti. Tilojen koostaja sijainnista johtuvia tuotantoedellytysten eroja on tasoitettava. Samoin on huolehdittava viljelijöiden työturvallisuudesta ja sosiaaliturvasta.

Kansainvälisen maatalouskaupan hintataso on romahtanut. Vientituki on sen seurauksena kasvanut. Maatalousviennistä veronmaksajille aiheutuvaa rasitusta on merkittävästi vähennettävä. Vientituki on asteittain lopetettava. Maatalouden tukemisen painopiste on siirrettävä tuotantoon sidotusta tuesta viljelijäperhekohtaiseen tukeen. Maaseudun muita elinkeinoja on kehitettävä.

Suomen hyvinvointi riippuu metsistä. Korkea kantohintataso ja metsurien työnsaannin vaikeutuminen ovat vakavia epäkohtia. On huolehdittava myös siitä, että metsien tuotokky ja terveys säilyvät. Moninaiskäytön periaate on otettava metsien käsittelyn perustaksi.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Ryhdytään asteittain vähentämään maataloustuotteiden vientitukea tavoitteena asteittainen tuesta luopuminen.
- * Sovitaan menettelystä, jolla osa vientituesta säästyvistä varoista ohjataan maaseudun elinolojen kehittämiseen.
- * Siirretään maatalouden tukea hintatuesta viljelmäkohtaiseksi tueksi.
- * Selvitetään maatalousalan monopolien vaikutus tuotteiden hintoihin.
- * Huolehditaan puuraaka-aineen saannista ja pidetään kantohinnat kurissa.

HYVÄ ASUMINEN ON PERUSOIKEUS

Kunnollinen asunto on rikkaan ja tasapainoisen elämän perusedellytys. Siksi heikoimmin asuvien asuinoloja on tuntuvasti parannettava. Yhteiskunnan tukea asumiseen on lisättävä ja tuki kohdennettava niille väestöryhmille ja alueille, joissa tuen tarve on suurin.

Asunnon saanti on turvattava erityisesti pienituloisille, etenkin nuorille ja lapsiperheille sekä täysin asunnottomille yksinäisille henkilöille. Tuen kasvu on ohjattava tarveharkintaan asumistukeen, vuokra-asuntotuotantoon ja ensimmäisen asunnon hankintaan.

Asuntopolitiikan tärkein tehtävä on vuokra-asuntojen tarjonnan lisääminen.

Arava-asuntotuotantoa on lisättävä. Vuokra-asuntojen osuutta asuntolainoituksesta on nostettava ja tuotanto on kohdennettava alueille, joissa vuokra-asuntotilanne on huo-

noin. Joustavuutta asuntolainamäärärahojen käytössä on lisättävä. Edellytyksiä hankkia vuokra-asuntoja vanhasta asuntokannasta on parannettava.

Olemassa oleva asuntokanta on pidettävä asumiskunnossa. Peruskorjausta on lisättävä. Huonosti suunniteltujen lähiöiden toimivuutta ja viihtyisyyttä on lisättävä.

Ensiasunnon hankintaa on helpotettava. Tämä edellyttää asuntosäästöpalkkiolainojen laina-aikojen pidentämistä ja omarahoitusosuuden alentamista. Yleisten rahalaitosten myöntämien asuntolainojen laina-aikoja on pidennettävä. Työeläkevaroja on suunnattava nuorille tarkoitettujen asuntojen lainoitukseen.

Parannetaan yhteiskunnan mahdollisuuksia hankkia rakennusmaata oikeudenmukaiseen hintaan asuntorakentamista varten. Kaavoitusta tulee suunnata entistä voimakkaammin yhteiskunnan omistamalle maalle.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Poistetaan asunnottomuus.
- * Lisätään vuokra-asuntojen tuotantoa ja tarjontaa.

Vuokra-asuntojen lisäämiseksi ja aravatuotannon turvaamiseksi tutkitaan erityisen sijoitusyhtiön perustamista.

- * Asumisen tuen painopiste asetetaan niihin väestöryhmiin ja niille alueille, joissa tuen tarve on suurin.
- * Nuorten ja lapsiperheiden ensiasunnon hankintaa helpotetaan tuntuvasti. Kehitetään ASP-järjestelmää, pidennetään kaikkien asuntolainojen laina-aikoja sekä sovitetaan menetelmästä, jolla työeläkevakuutusmaksuja maksavat nuoret saavat asuntolainaa työeläkerahastoista.
- * Lisätään halpojen tonttien tarjontaa.
- * Alennetaan asuntojen hankinta- ja rakennuskustannuksia.

OIKEUS HYVINVOINTIIN KUULUU KAIKILLE

Suomalaisen yhteiskunnan vauraus antaa mahdollisuuden poistaa aineellinen puute keskuudestamme. Se vaatii vapauden, tasa-arvon ja yhteisvastuun periaatteiden toteuttamista käytännössä. Köyhyyden poistaminen ja tuloerojen kaventaminen on näiden tavoitteiden toteutumisen keskeinen edellytys.

Valtion, kuntien ja sosiaalisten järjestöjen keskinäinen työnjako on hoidettava siten, että syntyy tarkoituksenmukainen kokonaisuus. Palveluja on luotava sinne, missä niiden puute on suurin.

Terveystieteiden painopistealueena tulee olla perusterveydenhuollon toteuttaminen myös asutuskeskuksissa, laitospainotteisen järjestelmän muuttaminen enemmän avopalveluihin perustuvaksi ja hoitosuhteen jatkuvuuden parantaminen. Ns. omalääkärijärjestelmä tulee toteuttaa kaikissa terveyskeskuksissa.

Sosiaali- ja terveystieteiden painopisteenä tulee olla lapsiperheiden aseman parantaminen. Sen lisäksi on turvattava varttuneen väestön palvelut ja eläkkeiden taso.

Jokaiselle alle kouluikäiselle lapselle on säädettävä oikeus kunnalliseen päivähoitopaikkaan. Vastaavasti kunnille on asetettava velvollisuus päivähoitopaikan järjestämiseen. Myös koululaisten päivähoito on saatava kysyntää vastaavaksi.

Lapsilisäjärjestelmän kehittäminen antaa mahdollisuudet suunnata lapsiperheiden tuki nykyistä oikeudenmukaisemmin. Pienituloisimmat eivät hyödy verovähennysjärjestelmästä lainkaan. Siksi verovähennyksiä tulee muuttaa lapsilisien korotuksiksi.

Perhe-elämän ja työelämän yhteensovittamiseksi tulee alle kouluikäisten lasten vanhemmille luoda mahdollisuus lyhentää työaikaansa.

Heikoimmassa asemassa olevien toimeentulon järjestämiseksi on kunnallista toimeentulotukea kehitettävä.

Paikallisella tasolla sosiaaliturvan neuvontaa on tehostettava niin, että kansalaiselle voidaan selvittää kaikki hänen oikeutensa ja velvollisuutensa yhdestä palvelupisteestä. Eläkkeelle tulee voida hakea yhdellä hakemuksella. Eläkkeenhakijoiden ja eläkkeensaajien oikeusturvaa on parannettava ja valitusmenettely yhtenäistettävä. Eläkejärjestelmien yhteensovittamista on parannettava siten, että eläketurvasta muodostuu yhtenäinen kokonaisuus ja ristikkäiset työkyvyttömyysratkaisut poistuvat.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Yhteisten palvelujen kehittämistä jatketaan määrätietoisesti ja palvelujen kaupallistaminen torjutaan. Palveluja on suunnattava erityisesti sinne, missä niiden puute on suurin.
- * Julkisten palvelujen tehokkuutta lisätään, byrokratiaa vähennetään ja palvelujen käyttäjien oikeusturvaa parannetaan.
- * Jokaiselle alle kouluikäiselle on säädettävä oikeus kunnalliseen päivähoitopaikkaan. Samalla on sovittava tämän oikeuden toteutuksen aikataulusta.
- * Lapsilisät nostetaan keskimäärin kolminkertaisiksi vuoteen 1991 mennessä. Osa uudistuksen rahoituksesta hoidetaan poistamalla perhepoliittisia verovähennyksiä.
- * Sovitaan alle kouluikäisten lasten vanhempien työajan lyhentämisestä ja siitä koituvan ansionmenetyksen korvaamisesta.
- * Vanhempainlomakausi pidennetään yhteen vuoteen lapsen syntymän jälkeen.

Isyyssoman vanhempainlomaa vähentävä vaikutus poistetaan.

- * Kunnallista toimeentulotukea kehitetään heikoimmassa asemassa olevien auttamiseksi.
- * Pienten työeläkkeiden ja kansaneläkkeiden yhteensovittussääntöjen toimivuus ja oikeudenmukaisuus selvitetään sekä ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin. Eläkkeiden tarkistusmenettelyssä olevat epäkohdat selvitetään.
- * Varttuneen väestön tarvitsemia palveluita lisätään.
- * Kaikissa terveyskeskuksissa kehitetään omalääkärijärjestelmää.

KOHTI PALVELUKUNTAA

Sosialidemokraattisen kunnallispolitiikan tavoitteena tulee olla palvelukunta, joka tasaveroisin perustein antaa kaikille kuntalaisille mahdollisimman korkeatasoiset peruspalvelut. Tavoitteena on tuoda palvelut mahdollisimman lähelle kuntalaista ja samalla laajentaa hänen vaikutusmahdollisuuksiaan palvelujen tuottamisessa.

Julkisten palveluiden on oltava tehokkaita. Niihin sisältyvä byrokratia on saatava mahdollisimman vähäiseksi.

Yhteisten palvelujen kaupallistaminen on estettävä. Ihmisten perusturvallisuus ei saa perustua kaupallisiin palveluihin.

Kunnan itsehallinnollista asemaa on parannettava siirtämällä toimivaltaa valtion keskushallinnolta kunnille. Kuntien kokenut luottamushenkilöstö, koulutettu henkilökunta ja lisääntyneet voimavarat antavat siihen mahdollisuuden. Kuntien toiminnallista ja taloudellista ohjausta on vähennettävä poistamalla turhaa norminantoa ja yksinkertaistamalla valtionosuuslainsäädännön perusteita. Kunnille on annettava mahdollisuus etsiä järkevät palvelumuodot niin, että kuntalaisten tasa-arvoinen kohtelu ja kuntien taloudelliset edellytykset turvataan. Kunnallishallinnossa on pystyttävä tarvittaessa jakamaan voimavaroja uudella tavalla.

Kuntien työntekijöillä on oltava mahdollisuus vaikuttaa työtapoihinsa ja työn sisältöön. Henkilöstön tietoja ja kokemusta on voitava täysimääräisesti hyödyntää työnteossa. Sääntelyn vähentäminen ja päätösvallan lisääntyvä siirtäminen riittävän alas parantavat vastuuta työstä. Kuntien on varattava myös lisää voimavaroja henkilöstön kehittämiseen ja kouluttamiseen.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Käynnistetään ns. palvelukuntakokeilu, jolla voidaan selvittää, mitä tuloksia on saavutettavissa kuntien toiminnallista ja taloudellista ohjausta vähentämällä ja kunnallista itsehallintoa lisäämällä sekä kehittämällä kunnan omana työnä tuotettavia palveluja.

Kuntien työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksia omaan työhönsä parannetaan ja koulutusta lisätään. Koulutuksessa korostetaan kunnan tehtävää kuntalaisten palvelijana.

- * Kunnallisten luottamushenkilöiden vaikutusta suunnittelussa ja suunnitelmien toteutuksessa on vahvistettava.

TASA-ARVOISEEN SIVISTYSYHTEISKUNTAAN

Kansakunnan tärkein voimavara on kansalaisten tiedoissa, taidoissa ja luovuudessa. Ihmiselle on taattava oikeus käyttää ja kehittää henkisiä kykyjään ja taipumuksiaan täysimittaisesti.

Koulun sisäistä kehittämistä on jatkettava. On lisättävä voimavaroja kokeilu- ja tutkimustoimintaan, parannettava kodin ja koulun yhteistyömahdollisuuksia, laajennettava koulun ja yhteiskunnan vuorovaikutusta sekä kehitettävä koulusta monipuolinen kulttuurikeskus. Erityisesti viestintä- ja rauhankasvatuksen voimavaroja on lisättävä. Peruskoulua on kehitettävä niin, että heikoimpien syrjäytyminen estetään.

Korkeakoulujen voimavarojen kehitys on turvattava ja oppilaspaikkoja lisättävä. Tieteellisen tutkimuksen voimavarojen kehitys on turvattava sekä osallistumista kansainväliseen tieteelliseen yhteistoimintaan tehostettava.

Opintotuen on mahdollistettava päätoiminen opiskelu ja opintotukijärjestelmää on laajennettava myös perustutkinnon jälkeisiin opintoihin. Opintorahan osuutta opintotuesta on nostettava.

Koulutusrahastojärjestelmä on toteutettava. Tavoitteena on tehostaa työsuhteen aikana annettavaa täydennys- ja uudelleen koulutusta. Työelämän kehitys ja hallittu uuden tekniikan käyttöönotto vaativat työntekijöiltä entistä parempaa ammattitaitoa ja uusia ammatillisia valmiuksia. Siksi ammatilliseen perus- ja täydennyskoulutukseen on suunnattava riittävästi voimavaroja.

Aikuisilla tulee olla mahdollisuudet jatkuvaan itsensä kehittämiseen, pohjakoulutuksen parantamiseen, ammattitaidon ylläpitämiseen ja ammatin vaihtamiseen. Aikuiskoulutuksen toimintaedellytyksiä on parannettava mm. laajentamalla Yleisradion opetusohjelmia avoimeksi korkeakouluopetuksiksi.

Muuttuvassa maailmassa, arvojen murroksessa, kulttuurin merkitys kasvaa. Joukkoviestimien kautta leviävä ylikansallinen ja kaupallinen viihdekulttuuri asettaa vakavia haasteita kansallisen kulttuurin elinvoimalle. Kaupalliseen kilpailuun ihmisten ajankäytöstä on vastattava poistamalla taloudellista, sivistyksellistä ja alueellista eriarvoisuutta kulttuuri- ja liikuntapalvelujen käytössä.

Taidekasvatusta on lisättävä yleissivistävässä ja ammatillisessa koululaitoksessa sekä työväen- ja kansalaisopistoissa ja kansanopistoissa. On tuettava työväenliikkeen ja

kansalaisjärjestöjen sekä työpaikkojen kulttuuritoimintaa, kehitettävä kirjastolaitosta ja tehostettava kuntien kulttuuritoimintain toteuttamista.

Viestinnän moniarvoisuus on turvattava. Yleisradion merkitys kansallisen kulttuurin tuottajana ja kansainvälisen tiedon ja taiteen välittäjänä on kaupallisuuden paineissa yhä tärkeämpi. Paikallisradioista on kehitettävä kanavia alueelliselle tiedonvälitykselle, kansalaismielipiteelle ja kulttuuritoiminnalle.

Ammattimaisten taiteilijoiden koulutuksesta ja toimintaedellytyksistä on huolehdittava. Erityistä huomiota on kiinnitettävä nuorten taiteilijoiden asemaan. Kulttuuritapahtumat eivät saa ajautua riippuvaisiksi vain kaupallisesta tuesta.

Puoluekokous vaatii, että puoluekokouskaudella:

- * Kiinnitetään erityistä huomiota koulun sisäiseen kehittämiseen.
- * Lukioon pääsyä helpotetaan. Samalla lisätään ammattikoulun kilpailukykyä opetusta kehittämällä ja tekemällä myös ammattikoulusta korkeakouluopinnot avaava koulutusväylä. Korkeakoulujen opiskelupaikkoja lisätään.
- * Opiskelijoiden opintotukea parannetaan perustoimeentuloturvan takaavaksi etuudeksi. Opintorahapainotteinen opintotuki on laajennettava koskemaan myös perustutkinnon jälkeisiä opintoja.
- * Parannetaan aikuisten opiskelumahdollisuuksia toteuttamalla palkallinen opintovapaa, koulutusrahastojärjestelmää ja aikuisten opintotuki.
- * Tuetaan työväenliikkeen sekä kansalaisjärjestöjen kulttuuritoimintaa sekä tehostetaan kuntien kulttuuritoimintain toteuttamista.
- * Huolehditaan Yleisradion asemasta ja kehittymismahdollisuuksista.
- * Lehdistön monipuolisuus turvataan kehittämällä lehdistötukea parlamentaarisen lehdistökomitean suositusten pohjalta.
- * Parannetaan nuorten taiteilijoiden asemaa kehittämällä apurahajärjestelmää ja luomalla esiintymislaisuuksia.

POLIITTINEN YHTEISTYÖ JA SOSIALIDEMOKRAATTINEN TYÖVÄENLIIKE

Poliittisten puolueiden laaja yhteistyö on edellytys yhteiskunnallisen uudistustyön ja vaakan ja hallitun taloudellisen kehityksen jatkamiselle. Yhteistyö on välttämätöntä myös poliittisten puolueiden ja etujärjestöjen välillä.

SDP on valmis yhteistyöhön maamme ulkopoliittisen linjan takaamiseksi sekä yhteiskunnallisen edistyksen ja taloudellisen kehityksen turvaamiseksi.

SDP tukee ammattiyhdistysliikettä sen toiminnassa palkansaajien taloudellisen ja sosiaalisen aseman parantamiseksi. SDP korostaa ammattiyhdistysliikkeen itsenäisyyttä sekä työntekijöiden ja toimihenkilöiden toimintamahdollisuuksien ja päätävävallan laajentamista työpaikoilla. Kaikkien palkansaajajärjestöjen välistä yhteistyötä tulee edelleen kehittää.

SDP:n ja ammattiyhdistysliikkeen yhteistyön merkittävimmät tehtävät lähivuosina ovat toiminta täystyöllisyyden tavoittamiseksi, työelämän uudistaminen, taloudellisen demokratian laajentaminen sekä tuotantorakenteen kehittäminen ja sopeuttaminen muutuneisiin olosuhteisiin.

SDP kehottaa jäseniään ja kannattajiaan edelleen toimintaan työväen urheilu- ja osuustoiminnan vahvistamiseksi.

SDP pitää hyödyllisenä jatkaa yhteistyötä kommunistisen ja kansandemokraattisen liikkeen kanssa työväen joukkojärjestöjen yhtenäisyyden lujittamisessa sekä niissä käytännön uudistuspyrkimyksissä, joista voidaan erikseen sopia.

Sosialidemokraattisen naisliikkeen työ on lisännyt mahdollisuuksia ponnistella tasa-arvotavoitteen saavuttamiseksi ja yhteiskunnallisen päätöksenteon rikastuttamiseksi.

Sosialidemokraattisen nuoriso- ja varhaisnuorisotoiminnan, opiskelijaliikkeen sekä sivistys- ja varhaisnuorisotoiminnan ja sosiaalisten palvelujärjestöjen toiminnan tehostaminen on sosialidemokraattisen työväenliikkeen yhteinen tehtävä.

Rauhan- ja ympäristötoiminta sekä muut kansalaisliikkeet ovat tärkeä kanava kansalaisten tarpeiden ja näkemysten esilletuomisessa. Nämä liikkeet edustavat kansalaisyhteiskuntaa suhteessa julkiseen valtaan ja täydentävät siten erityiskysymyksissä poliittisten puolueiden tehtäviä. Sosialidemokraattien on syytä aktiivisesti osallistua erilaisten kansalaisliikkeiden toimintaan rauhan, kehityksen ja terveen elinympäristön edistämiseksi.

Liite n:o 17

SDP:n XXXIV PUOLUEKOKOUKSEN AVAUSJUHLA 4. 6. 1987 kello 10.00

OJELMA

Musiikkiesityksiä

Helsingin Työväenyhdistyksen puhallinorkesteri, johtajana Esa Pethman

H. Konno

Taistojen tiellä

A. Similä

Pohjolan raatajain juhla laulu

J. Gramer-Johanson

Vapauden viesti

XXXIV puoluekokouksen avaus

Puheenjohtaja Kalevi Sorsa

Kothen

Rukous

Kansainvälisten vieraiden tervehdys

Sl:n varapuheenjohtaja Bruno Kreisky

Kansainvälinen

Soittokunta ja osallistujat

Liite n:o 18

Uusien kunniajäsenten kutsuminen 6. 6. 1987 klo 11.00

Musiikkiesityksiä Malminkartanon Nuorten Kotkain lauluryhmä "Rypäle", joht. Terhi Virtanen
"Täällä ystävät"
"Minä tahtoisin laulaa sinulle"
"Kotkamarssi"

Puhe Puolueen puheenjohtaja

Kunniajäsenten adressit

Kunniajäsenten tervehdys

Musiikkiesityksiä taiteilija Heikki Keinonen
säest. Jani Uhlenius

(laulut "Veteraanit" "Valoon")

Liite n:o 19

TILINTARKASTUSKERTOMUS

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p:n varsinaisen puoluekokouksen 1984 valitsemina tilintarkastajina olemme tänään loppuun suorittaneet puolueen vuoden 1984 hallinnon, talouden ja kirjanpidon tarkastuksen hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa. Tällöin olemme käsitelleet pöytäkirjat, kirjanpitoaineiston ja muut tarkastuskohteet, joitten tarkastamista pidimme tarpeellisena.

Tarkastuksemme perusteella esitämme seuraavaa:

- Tilivuoden aikana on valvontatarkastusta suorittanut puoluetoimikunnan valitsemana Tilintarkastusrenkas Oy ja tarkastustyön on tehnyt tilintarkastaja Lasse Lehti HTM, jonka tarkastuksistaan antamat tarkastuskertomukset ovat olleet käytettävissämmme.
- Tilien avaus perustuu edellisen tilivuoden tilinpäätökseen.

- Kirjanpito on hyvä kirjanpitoavan mukaisesti järjestetty ja kirjaukset perustuvat oikein käsiteltyyn ja hyväksyttävään tositeaineistoon.
- Tilinpäätös on kirjanpidosta oikein johdettu ja muutoin oikein ja hyvän kirjanpitoavan mukaisesti tehty antaen oikeat ja riittävät tiedot puolueen taloudesta. Taseen vara- ja velkaerät on siihen oikein merkitty.
- Puolueen omistamat arvopaperit ovat kirjanpidon mukaiset ja tallella.
- Vakuutukset ovat voimassa ja turvaavissa arvoissa.

Tarkastuksessa saamamme käsityksen mukaan puolueen hallintoa ja taloutta on hoidettu puolueen sääntöjen ja kokouspäätösten mukaan asiantuntemuksella.

Edellä esitettyyn viitaten puollamme

- puolueen tilinpäätöksen vahvistamista
- vastuuvapauden myöntämistä tili- ja vastuuvollisille tilivuodelta 1984
- vuosituloksen käsittelyä taseessa esitetyllä tavalla.

Helsingissä helmikuun 21. päivänä 1985

Ilmari Lavonsalo Anssi Kärkinen
Kalevi Koskivirta HTM

TILINTARKASTUSKERTOMUS

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.n varsinaisen puoluekokouksen 1984 valitsemina tilintarkastajina olemme tänään loppuun suorittaneet puolueen vuoden 1985 hallinnon, talouden ja kirjanpidon tarkastuksen hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa.

Tarkastuksemme perusteella esitämme seuraavaa:

- Tilivuoden aikana on valvontatarkastusta suorittanut puoluetoimikunnan valitsemana Tilintarkastusrenkas Oy ja tarkastustyön on tehnyt tilintarkastaja Lasse Lehti HTM, jonka tarkastuksistaan antamat tarkastuskertomukset ovat olleet käytettävissäme.
- Tilien avaus perustuu edellisen tilivuoden tilinpäätökseen.
- Kirjanpito on hyvän kirjanpitoalan mukaisesti järjestetty ja kirjaukset perustuvat oikein käsiteltyyn ja hyväksyttävään tosineineistoon.
- Tilinpäätös on kirjanpidosta oikein johdettu ja muutoin oikein ja hyvän kirjanpitoalan

van mukaisesti tehty antaen oikeat ja riittävät tiedot puolueen taloudesta. Taseen vara- ja velkaerät on siihen oikein merkitty.

- Puolueen omistamat arvopaperit ovat kirjanpidon mukaiset ja tallella.
- Vakuutukset ovat voimassa ja turvaavissa arvoissa.

Tarkastuksessa saamamme käsityksen mukaan puolueen hallintoa ja taloutta on hoidettu puolueen sääntöjen ja kokouspäätösten mukaan asiantuntemuksella.

Edellä esitettyyn viitaten puollamme

- puolueen tilinpäätöksen vahvistamista
- vastuuvapauden myöntämistä tili- ja vastuuvélvollisille tilivuodelta 1985
- vuosituloksen käsittelyä taseessa esitetyllä tavalla.

Helsingissä maaliskuun 4. päivänä 1986

Ilmari Lavonsalo Anssi Kärkinen
Kalevi Koskivirta HTM

TILINTARKASTUSKERTOMUS

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p:n varsinaisen puoluekokouksen 1984 valitsemina tilintarkastajina olemme tänään loppuun suorittaneet puolueen vuoden 1986 hallinnon, talouden ja kirjanpidon tarkastuksen hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa. Sosialidemokraattisten Naisten eriytetty kirjanpito tarkastettiin osana puolueen kirjanpitoa.

Tarkastuksemme perusteella esitämme seuraavaa:

- Tilivuoden aikana on valvontatarkastusta suorittanut puoluetoimikunnan valitsemana Tilintarkastusrengas Oy ja tarkastustyön on tehnyt tilintarkastaja Lasse Lehti HTM, jonka tarkastuksistaan antamat tarkastuskertomukset ovat olleet käytettävissäimme.
- Tilien avaus perustuu edellisen tilivuoden tilinpäätökseen.
- Kirjanpito on hyvän kirjanpitotavan mukaisesti järjestetty ja kirjaukset perustuvat oikein käsiteltyyn ja hyväksyttävään tositeaineistoon.
- Tilinpäätös on kirjanpidosta oikein johdettu ja muutoin oikein ja hyvän kirjanpitotavan mukaisesti tehty antaen oikeat ja riittävät tiedot puolueen taloudesta. Taseen vara- ja velkaerät on siihen oikein merkitty.
- Puolueen omistamat arvopaperit ovat kirjanpidon mukaiset ja tallella.

PUOLUEKOKOUKSEN PÄÄTTÄMÄT ERILLISET PONSILAUSUMAT

1.

Tutkijoiden palkkaaminen kirjoittamaan suomalaisen työväenteatteriliikkeen historiaa

Puoluekokous päätti, että puoluetoimikunta velvoittaisi hallitus- ja eduskuntaryhmän ryhtymään toimenpiteisiin tutkijoiden palkkaamiseksi kirjoittamaan suomalaisen työväenteatteriliikkeen historiaa siten, että se voisi valmistua Työväen Näyttämöiden Liiton 70-vuotisjuhliin toukokuuhun 1990 mennessä.

2.

Varhaisnuoriso-, nuoriso- ja naisjärjestöjen rahoitus

Puoluekokous päätti, että puoluetoimikunnan on selvitettävä alkaneella puoluekokouskaudella, miten rahoitus tarkoituksenmukaisella tavalla järjestetään varhaisnuoriso-, nuoriso- ja naisjärjestöille.

3.

Asuntopoliittinen ohjelma

SDP:n asuntopoliittinen ohjelma hyväksyttiin puoluenevoston kokouksessa syksyllä 1982. Puoluekokous on jo päätöksessään aloitteesta n:o 52 velvoittanut puoluetoimikunnan päättämään, mitä ohjelmia ja kannanottoja puoluekokouskaudella uudistetaan. Tällöin tulee harkita myös asuntopoliittisen ohjelman uudistamisen tarve.

4.

Korkeakoulu- ja tiedepoliittinen ohjelma

Hyväksyessään koulutuspoliittisen ohjelman puoluekokous samalla edellytti, että puoluetoimikunta laatii esityksen korkeakoulu- ja tiedepoliittiseksi ohjelmaksi seuraavalle puoluekokoukselle.

HAKUSANA

AIDS.	319, 330	Joukkoliikenne.	389, 461
Aistivammaisat	235	Järjestökäsittely.	293
Alkoholi	226, 328	Järjestötoiminta	280, 480
Ammattitauti.	347	Jäsenmaksu	280, 307, 308, 310, 311, 417, 420, 421
Ansiosidonnaisuus.	321	Jäsenmaksupalautus.	309
Ansiotulo.	332	Jäsenmaksuperuste.	311
Arkkipyhät	147	Jäsenäänestys.	304
Armeija	123	Jätehuolto.	112
Aravalainat	337, 465	Kaatopaikat	112
Arvonimet	291	Kaavoitus.	268
Aseriisunta.	118, 437	Kannatusjäsenet	294
Asetehtaat	116, 434	Kansainvälisyys.	113, 266, 377, 413, 429
Asuinkiinteistö.	269	Kansalaisopas.	138
Asuminen.	339, 466	Kansanedustajat	296
Asunnottomuus.	370	Kansaneläke.	322, 326, 472
Asuntopolitiikka	340, 341	Kansaneläkelaki.	324
ATK.	223, 349, 478	Kasinotalous.	371, 458
E-liike.	298, 416	Kasvatus.	220
E-osuusliike.	298, 416	Katumaksu.	269
Edustajamäärä.	305	Kaupallistaminen.	265
Ehkäisyvälineet	319	Kauppalaivasto.	398
Elintarvike.	277	Kehitysapu.	126, 445
Eläkeikä.	324, 473	Kehitysapuprosentti.	129
Eläkejärjestelmä	324, 473	Kehitysmäärärahat	124, 445
Eläkeläiset	308, 420	Kehitysyhteistyö.	129, 266, 413
Eläkepolitiikka	322, 324, 326, 327, 472, 473	Keskiaste.	219
Eläkkeet	327	Kirkko.	148
Energiansäästö.	112	Kirkollisvero.	148, 334
Energiapolitiikka.	401, 459	Kokoustekniikka.	370
Ensiasunto.	335, 338, 464	Konversio.	116, 434
Erikoismaksuluokka	320	Korko.	277
Erytisopetus.	219	Kotipaikka.	143
Etelä-Afrikka	127, 445	Kotipalvelut	317
Hajasijoitustoimisto.	143	Koulutus.	230
Handelsflotta	398	Koulutushallinto.	219
Hautausavustus.	324	Koulutusjärjestelmä	220
Henkilörekisteri.	139	Koulutuspolitiikka	220, 223, 478
Hintasäännöstely.	341, 467	Kriisilainsäädäntö.	123
Hoitoonohjaus.	328	Kriisivalmius.	150
Hoitovapaa	315, 468	Kulttuuripolitiikka.	225
Homoseksuaalisuus.	150	Kuluttajaneuvonta.	392, 462
Huumausaineet	330	Kuluttajansuoja.	392, 462
Ilma-aseet	146	Kulutustuotteet	392, 462
Isyysloma	315, 468	Kummijärjestöt	293
Johtokunta	303		

Kummikunta	266, 413
Kunnallisjärjestö	293, 302, 305
Kunnallislaki	264
Kunnallistoimikunta	303
Kunnallisvero	333
Kunnanhallinto	264
Kunnanosademokratia	264
Kunniamerkit	291
Kurikka	234
Kuukautissuojat	319
Köyhyysloukku	322, 472
Lapsiperheet	314, 468
Lehdistö	231, 376
Liikennepolitiikka	389, 396, 461
Liikennevakuutus	323, 473
Liikevaihto	395
Lounasetu	347
Luokkajako	370
Luonnonvarat	112
Luottamushenkilö	267, 414
Luottamushenkilöeläke	325
Luottamustehtävä	267, 414
Lähiradio	235
Lääketeollisuus	319, 469
Läänit	270
Maakuntalehti	231, 376
Maatalous	275, 277
Maatalouspolitiikka	275
Maataloustuki	274
Mainokset	392, 462
Mainonta	148, 332, 392, 462
Maksuperuste	311
Manttaalikunnat	265
Matalapalkka-alat	347
Matalapalkkaratkaisu	347
Metsähallitus	278
Metsästys	278
Monopolit	328
Naisliitto	309
Naistoiminta	309
Nicaragua	126, 445
Nuoret	225, 310, 317, 421
Nuorisomarkka	310, 421
Nuorisotilat	225
Oikeusasiahenkilö	139
Omaisuus	137, 236
Omaisuusvero	334
Omistus	370

Omistusasunto	338
Opintoraha	220
Opintotuki	220
Opintovapaa	220
Opiskelija	323
Oppilaitostyyppit	218
Osuustoiminat	298, 416
Paikallisradio	235
Pakolaiset	124, 129, 132, 136, 445
Pakolaispolitiikka	136
Palkankorotukset	347
Palkansaajarahasto	348, 481
Palkkaus	333
Palvelut	265
Passi	147
Perhejäsenmaksu	308, 420
Perhepolitiikka	312, 316, 469
Periaateohjelma	153, 190, 191, 351, 374
Peruskoulu	222, 478
Peruskoulutus	218
Perustuslaki	137, 236
Petoeläimet	278
Pienyritys	394
Piilkilaki	278
Pitkäläistajärjestelmä	140, 239
Postiäänestys	361
Puheenjohtaja	369
Puoluejohto	370
Puoluekokous	305, 370
Puoluekokousedustaja	305
Puoluekokousedustus	305
Puoluepäivät	296
Puoluesihteri	369
Puoluetoimikunta	303, 369
Puoluetoiminta	280, 480
Puoluetuki	311
Puolueäänestys	301, 304
Päihdeongelma	328
Päivähoito	314, 316, 468, 469
Päivälukio	218
Pääkaupunkiseutu	396
Rakennemuutos	398
Rikoslaki	142
Rästiläiset	311
Saastuminen	112
Sadcc-maat	127, 445
Sairausvakuutus	319, 469

Seutuliikenne	147, 239	Työvoimatoimistot	230
Siviilipalvelus	118, 123, 124, 437	Työväenlehti	231, 376
Sokli	396	Työväentalot	312, 424
Sosiaaliturva	321	Ulkomaalaiset	129, 132, 131
Sosiaaliturvamaksu	395	Ulkopolitiikka	113, 377, 429
Sosialisointi	323, 374, 473	Uudelleenkoulutus	230
Sukupuolikiintiöt	306, 425	Uusiopaperi	112
Sukupuolisyryntä	148	Vaalijärjestelmä	140, 239
Sukupuolitauti	319, 330	Vakuutustoiminta	323, 473
Sukupuolivalistus	319	Vakuutusyhtiöt	323, 473
Suojelupoliisi	139	Vallankäyttö puolueessa	293
Suomenruotsalaiset	297	Valtionlaina	277
Suunta-ohjelma	373	Valtionrautatiet	389, 461
Suuronnettomuudet	150	Valtionvero	333
Synnytyks	318	Valtiovarainministeriö	143
Syryntä	150	Valtionyhtiöt	388, 389, 460
Syyskokous	303	Vanhempainloma	315, 468
Säännöt	302, 303, 304, 305	Vapaaajäsennyys	301
T-lehdistö	231, 376	Vapaamuurarit	374
Talouspolitiikka	371, 458	Varallisuusvero	333
Talousrikos	142	Varusmies	117
Tasa-arvo	148, 149, 295, 296, 315, 468	Varusmiespalkka	117
Teknologia	223, 478	Varustautuminen	123
Teknologiapolitiikka	349	Vaunututanto	389, 461
Teleteknikka	234	Verorästi	334
Televerkko	234	Verotus	332, 334
Terveyskeskus	320	Verouudistus	332, 415
Terveyspolitiikka	320	Verovähennys	333
Tiedotusministeriö	235	Vesivoima	404
Tietosuojat	139	Videopajat	235
Toimeentulotuki	323	Viestintä	235
Toimeentuloturva	322, 472	Viestintäneuvosto	235
Toimitsijat	294	Virkistysalue	267, 414
Tulevaisuus	373	VR	389, 461
Tulovero	334	Vuokra-asunnot	340, 341
Tunnustusjärjestelmä	291	Vuokra-asuntotuotanto	341, 467
Tuotantovälineet	370	Vuosiloma	349
Tutkimus	394	Vuotos	404
Työaika	346	Väestökirjalaki	143
Työllistämisrahasto	230	Vähemmistöt	150
Työllisyys	229, 230	Väliporras	270
Työllisyysinsituutti	398	Ydinvoima 374, 367, 401, 427, 448, 459	
Työmarkkinapolitiikka	229	Yhteiskunnallistaminen	374
Työsuojelu	346	Yhteiskunnan tuki	397, 463
Työsuojeluvaltuutettu	346	Yhteisöasuminen	342
Työttömyys	371, 458	Yhteinäisjäsenmaksu	280, 307, 417
Työturvallisuuslaki	346	Yhtenäiskoulu	218
		Yksityistäminen	265

Yksityisvastaanotto.	320
Ympäristö.	111, 244, 105
Ympäristöpolitiikka	105
Yrittäjäpuoliso.	332

Yritysdemokratia.	349
Ystävyyssyhdistykset	293, 351
YT-laki.	349
Äänestysalue.	142

Aalto Juhani.	87, 185, 260
Ahde Matti.	455, 457
Ahlroth Bengt	216, 395, 428
Aittakumpu Marjatta	75
Alho Arja	54, 217
Allen Antti	142, 208, 263, 273, 367
Anttila Antero	203, 216, 256, 427, 450, 451, 452, 454, 457, 458, 459
Asumalehti Seppo.	72
Auvinen Pentti_____	145, 283, 325, 348
Backlund Nils.	34, 96
Bergholm Jorma	13, 14, 15, 48, 122, 356, 435, 436, 452
Björklund Ilkka-Christian.	131
Björkman Ella.	33
Blom Jari.	308
Burman Pauli.	99
Bärlund Kaj.	106
Eskelinen Juha	69, 138, 259, 315, 324, 339, 380, 392, 451
Fröberg Robin.	404
Gustafsson Jukka	41, 176, 216, 459
Haapaniemi Liisa.	104, 384
Haatainen Tuula	80, 91, 110, 117, 120, 127, 134, 137, 143, 179, 198, 204, 220, 237, 238, 239, 258, 260, 307, 318, 358, 438, 476
Hankaa Lasse.	78, 168
Haro Eino.	79
Havin Martti	26, 90, 115, 141, 363
Heinonen Arpo.	195
Heinonen Ossi.	390, 396
Hertell Anna-Liisa	47, 95, 141, 149, 391, 393, 463
Holopainen Raimo.	272
Honkanen Oiva.	432
Hurri Merja.	204
Hyvönen Eila	77, 180, 260
Häggman Patrick	403

Hämäläinen Juha.	430, 441
Hämäläinen Kalevi.	100
Hämäläinen Tuulikki.	270
Iivari Ulpu.	227, 457
Ikonen Hannu.	35, 103, 145, 148
Jaakonsaari Liisa	16, 89, 98, 204
Jalonen Keijo_____	119, 309, 314, 451
Jokinen Jorma.	63, 85
Jämsen Auno.	310, 393
Järvinen Annikki.	190
Järvinen Kimmo	14, 217, 260, 422, 441
Kaitola Veikko.	275
Kalima Kai.	28, 137, 166
Kallio-Soukainen M	111, 125, 308, 446
Kannelmaa Matti.	231
Karvinen Kaija.	397
Kauppila Jorma	27, 117, 119, 125, 325, 401, 436, 440, 446, 451
Kauppinen Jouko.	323, 329
Kautto Tarja.	86
Keinänen Osmo.	66, 100, 121, 139, 145, 236, 299, 300, 323, 328, 331, 337, 342, 403
Kemi Ulla.	101
Kiljunen Kimmo	85, 120, 128, 188, 371, 431, 450, 458
Kinnunen Teuvo.	363
Kivelä Tauno.	233, 294, 312
Kivenmaa Auli	56, 89, 109, 209, 241, 258, 308, 340, 392, 421, 456
Kivipuro Kirsti.	364
Knuuti Heikki.	172
Knuuttila Pertti	78, 96, 144, 208, 259, 262, 310, 423
Knuuttila Sakari.	36
Koivisto Risto.	241, 242, 244, 377, 380, 410, 413, 414, 432, 434, 437, 443, 445, 474, 476, 477, 478, 479
Kokkonen Raimo.	97

Korpelainen Niina 161, 286
 Koschnik Hans. 192
 Koski Valto. 284, 362
 Kotola Sirkka. 162
 Kouri Matti. 5
 Kreisky Bruno. 3
 Kuosmanen Toivo. 103
 Kurki Seppo. 49, 289
 Kuusikko Erkki. 88, 182, 348
 Kuutschin Pekka. 138
 Kylmänen Hannu. 355, 359, 360
 Kärki Simeon 57, 84, 158, 363, 388, 397
 Kärppä Unto. 94
 Lahoniitty Armas. 351, 357,
 358, 360, 362, 374
 Lahtinen Kalevi. 324
 Laitila Eeva 252, 320, 454
 Latva-Karjanmaa Raija 31, 130
 Laurila Aarne. 667, 224
 Laurila Irma. 344
 Lehti Ismo. 274
 Lehtimäki Raija. 260
 Lehtinen Esa. 99
 Leiwo Lea. 65
 Lemettinen Reijo. 389, 391, 397
 Leponiemi Raija. 104
 Leppänen Väinö. 87
 Liikanen Erkki. 113, 422,
 429, 432, 438, 442
 Liikavainio Tuomo. 89
 Liimatainen Markku. 70, 103,
 178, 428, 449, 456
 Lindroos Aura. 97
 Lindroos Seppo. 364
 Lipponen Paavo. 227
 Luhtanen Leena. 266, 469, 470
 Lunden Tarmo. 322
 Mantila Mirja. 70
 Meriläinen Anna-Liisa. 76
 Miilumäki Pirjo. 260
 Moilanen Pekka. 93
 Monthan Aaro. 253
 Morri Pekka. 364
 Muikku Ossi. 151, 322
 Mutanen Pekka. 94
 Myller Riitta. 99
 Mähönen Raimo 50, 84, 361, 398

Mäkinen Juha 124, 298,
 361, 449, 453, 456
 Mäkynen Mikko. 126
 Mällinen Juhani. 43
 Nevalainen Valde. 382
 Nieminen Maija-Liisa. 279, 280
 Niinikoski Risto. 102, 147,
 173, 266, 394, 396
 Niittymäki Pentti 52, 295, 323, 326, 348
 Nummela Juha 95
 Nurmela Heikki. 206
 Nurmi Kaj 150, 267, 268, 297, 322, 409
 Nurminen Anja 283, 291, 299
 Nylund Sven-Erik 53, 158, 268, 297
 322, 409
 Näätä Heikki. 44, 84
 Oksa Anja. 101, 450
 Olin Kalevi. 92
 Olli Jaakko 232, 276
 Paakkinen Saara-Maria 354
 Paasilinna Reino. 187
 Paasio Pertti . 213, 381, 383, 483, 484
 Paassilta Simo 111, 186, 255, 314, 316
 Palomäki Lahja. 251, 290
 Peiponen Irma 169, 310
 Pekkonen Mikko. 181
 Penttilä Hannu. 104, 108, 111,
 141, 149, 238, 372, 462
 Pernu Teuvo. 61, 403
 Piimies Kari. 180, 198
 224, 236, 253, 282, 348, 376, 415, 416,
 417, 420, 421, 424, 425, 460, 461, 462,
 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470,
 472, 473, 480, 481
 Piitulainen Aili. 207
 Piitulainen Maija 96, 359, 360
 Pirttijärvi Timo. 238
 Polso Arto. 62, 202
 Portin Peter. 55
 Raita-Aho Voitto. 39
 Raudasoja Juhani. 102
 Repo Leena. 93, 169, 393
 Rokka Sinikka. 87, 225, 470
 Ruotsalainen Pekka. 88
 Rytönen Esa. 403
 Saari Marja-Leena. 315
 Saari Rauno. 250
 Saarinen Väinö. 217

Sahi Pentti	245	288, 332, 337, 340, 341, 356, 364, 429	
Saksi Kalevi	172	Söderström Ari	210
Salmelin Simo	97	Taipale Vappu	59, 214
Salminen Seppo	159	Tikkanen Ensio	188, 402
Salo Arvo	177	Tuomioja Erkki	25, 90, 167,
Salonen Pekka	362	217, 258, 287, 379, 440, 449	
Santala Heli	117, 121, 126,	Tuovinen Martti	300, 305, 390
128, 134, 138, 144, 174, 209, 218, 221,		Turunen Arvo	338, 340
237, 242, 307, 316, 318, 337, 340, 342,		Työläjärvi Pirkko	484
358, 435, 456, 476, 477		Valjakka Lilja	101, 185, 233
Sarja Tauno	125, 312, 315, 323	Vehviläinen Sirkka-L	92, 258
Savolainen Anja	116, 317,	Viinikka Antti	163, 201, 254,
336, 402, 435		332, 325, 477	
Siirtola Jouko	365	Viro Maila	202, 283
Silvennoinen Arja	286	Virtanen Alvar	71, 311
Simonen Olavi	290	Vuohula Eero	64, 289
Sinkkonen Lauri	249, 250	Vuorenpää Seija	184, 222, 261
Sipilä Veikko	263, 265	Vuorenrinne Antti	162
Sjöberg Stefan	178, 448	Vuorinen Olli	233
Soljavaara Jorma	46	Vuorinen Sylvi	285
Sorsa Kalevi	82, 153, 212	Vuoristo Raimo	171
Sovala Anni	118, 211, 283, 290	Väisänen Lauri	74, 344
Suonio Kaarina	127, 146	Väyrynen Raimo	217, 361, 380
Sänkiaho Risto	58, 164	Väänänen Saara	60, 223
Söderqvist Leo 40, 98, 126, 127, 129,		Westerlund Seppo	288, 455